

รายงานของคณะกรรมการ
กิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา

ศึกษาพิจารณา
ประเด็น

“พัฒนาการของสตรีไทย”

กองกรรมการ

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

พระราชเกียรติประวัติอัครราชนารี
ในประวัติศาสตร์แห่งพัฒนาการของสตรีไทย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ
บรมชนกมหาราชธิราช บรมนาถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ
สยามินทราธิราชบรมนาถบพิตร

- สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
- สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

การแต่งตั้งราชนาภิเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

1. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ บรมธรรมิกมหาราชชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีวอก 2439

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตรา “พระราชกำหนดทรงตั้งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินรักษาพระนคร” เมื่อปีวอก พ.ศ. 2439 (ตรงกับวันที่ 21 มีนาคม 2439) มีความสำคัญปรากฏ ดังนี้

“มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระราชดำริถึงการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปประพาสในประเทศยุโรป อันเป็นสมัยที่จะไม่ได้ประทับอยู่ในพระราชอาณาจักช้านานอยู่ ก็ปรากฏว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องจัดการให้มีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ไว้ ทั้งให้มีอำนาจคราวหนึ่งเพื่อที่จะได้บัญญัติข้อบังคับบัญชาสำหรับการทั้งปวงทั่วไป และเพื่อจะได้กระทำการทั้งหลายอันเป็นพระราชกิจของพระเจ้าแผ่นดิน จะพึงได้ทรงกระทำสำหรับการปกครองรักษาพระราชอาณาจักให้อยู่เย็นเป็นผาสุกสืบไปนั้น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกว่าพระราชกำหนดผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน รัตนโกสินทรศก 115

มาตรา 2 ในระหว่างเวลาที่ไม่ได้เสด็จประทับอยู่ในกรุงสยามนี้ ให้สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ อันเป็นพระราชชนนีแห่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมารนั้น เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ กับทั้งให้มีที่ประชุมอันหนึ่งเป็นที่ปรึกษาด้วย

มาตรา 6 ให้สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ ทรงประกอบกรทั้งปวงอันเป็นพระราชกิจและพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินนั้น พร้อมด้วยที่ประชุม จนกว่าจะได้เสด็จพระราชดำเนินกลับคืนมายังพระมหานคร หรือจนถึงเวลาขณะใด ๆ ที่จะได้รับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเป็นกำหนดอย่างอื่นจากที่ว่าไว้นี้ แต่การที่ทรงกระทำนั้น ต้องให้อยู่ในข้อที่กำหนดไว้ท้ายมาตรานี้ด้วย

เพราะฉะนั้นบรรดาพระราชบัญญัติ พระราชกำหนดกฎหมายข้อบังคับทั้งหลายก็ดี การถอดถอนหรือแต่งตั้งยศตำแหน่งในราชการก็ดี คำสั่งที่จะให้จัดการไปตามคำตัดสิน หรือให้คง คำตัดสินของศาลก็ดี ของกระทรวงต่างๆ ก็ดี การยกโทษผู้กระทำผิดก็ดี และเมื่อว่าทั่วไปสรรพการ ใด ๆ ที่เป็นราชการแผ่นดินที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดินต่าง พระองค์ได้ทรงลายพระราชหัตถเลขา และประทับพระราชลัญจกรไว้ ก็ให้ใช้ได้เสมอเหมือนกับที่ ได้มีพระราชหัตถเลขาและประทับพระราชลัญจกรแล้วเหมือนกัน.....

”

2. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร

19 ตุลาคม 2499 - 5 พฤศจิกายน 2499

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงมีพระบรมราชโองการ ประกาศ ณ วันที่ 18 กันยายน 2499 แต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีเป็นผู้สำเร็จ ราชการแทนพระองค์ในระหว่างที่ทรงผนวช มีใจความสำคัญปรากฏ ดังนี้

“โดยที่มีพระราชประสงค์จะทรงผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2499 เป็นการสมควรที่จะแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย และทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เป็นผู้ทรง มีพระปรีชาสามารถในอันที่จะรับพระราชภารกิจในคราวนี้ได้

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 17 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธ ศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 และด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร จึงทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีเป็นผู้สำเร็จราชการแทน พระองค์ในระหว่างที่ทรงผนวช”

ต่อมาได้ทรงมีพระบรมราชโองการ ประกาศ ณ วันที่ 5 ธันวาคม 2499 เสด็จพระ อภิไธย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เนื่องจากได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทน พระองค์ ดังปรากฏใจความสำคัญ ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า ตามราชประเพณีเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เคยมีประกาศให้ออกพระนามว่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในระหว่างที่ทรงผนวช และได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจแทนพระองค์ด้วยพระปรีชาสามารถ สนองพระราชประสงค์เป็นที่เรียบร้อยเป็นการสมควรที่จะได้เฉลิมพระอภิไธยให้เชิดชูพระเกียรติยศยิ่งขึ้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระอภิไธยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ”

(3) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร

- (1) 8 กุมภาพันธ์ 2503 - 16 กุมภาพันธ์ 2503
- (2) 2 มีนาคม 2503 - 5 มีนาคม 2503
- (3) 14 มิถุนายน 2503 - 18 มกราคม 2504
- (4) 11 มีนาคม 2505 - 22 มีนาคม 2505
- (5) 20 มิถุนายน 2505 - 27 มิถุนายน 2505
- (6) 17 สิงหาคม 2505 - 12 กันยายน 2505
- (7) 12 กันยายน 2507 - 6 ตุลาคม 2507
- (8) 15 กรกฎาคม 2509 - 7 ตุลาคม 2509
- (9) 23 เมษายน 2510 - 1 พฤษภาคม 2510
- (10) 6 มิถุนายน 2510 - 4 กรกฎาคม 2510

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นจำนวนถึง 10 ครั้งระหว่างที่มีได้ประทับอยู่ในราชอาณาจักร ดังปรากฏใจความสำคัญในพระบรมราชโองการองค์แรกซึ่งประกาศ ณ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2503 ดังนี้

“โดยที่จะได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมประเทศอินโดนีเซียเป็นทางการตาม
คำเชิญของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ตั้งแต่วันที่ 8 ถึงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2503
เป็นการสมควรที่จะแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในระหว่างที่มีได้ประทับอยู่ในราชอาณาจักร
จักร และโดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่าสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ สมควรจะทรงรับพระราช
ภารกิจได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ เป็นผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ ตลอดเวลาที่มิได้ประทับอยู่ในราชอาณาจักรครั้งนี้”

ต่อมา ได้ทรงมีพระบรมราชโองการ ประกาศ ณ วันที่ 9 มิถุนายน 2513 เฉลิม
พระนามสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ดังปรากฏใจความสำคัญ ดังนี้

“อนึ่ง ทรงพระราชดำริรำลึกถึงสมเด็จพระราชชนนีว่าทรงพระคุณอันประเสริฐได้
ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันได้บังเกิดประโยชน์แก่บ้านเมืองและประชาชนเป็นอเนกปริยายมี
พระหฤทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตาคุณากรุณาธิคุณ ทรงห่วงใยในความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไป

ทั้งได้ทรงรับพระราชภาระปฏิบัติราชการแผ่นดินในคราวที่เสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศ
หลายครั้ง บัดนี้ สมเด็จพระบรมราชชนนี เสด็จเสด็จเสด็จอยู่พระองค์เดียว ที่ทรงเป็นเขตอันล้ำเลิศอันจะ
ให้เกิดสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลแก่พระองค์

จึงทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศเฉลิม
พระนามสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี.....”

(สำนวน)

ที่ 239 / 2539

วุฒิสภา

ถนนอุทองใน กท 10300

4 มีนาคม 2539

เรื่อง รายงานการศึกษาพิจารณาพัฒนาการของสตรีไทย

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานผลการศึกษาพิจารณาของคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน
และผู้สูงอายุ เรื่องพัฒนาการของสตรีไทย จำนวน 1 ชุด

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภา ได้มอบหมายให้คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน
และผู้สูงอายุ ทำการศึกษาพิจารณา เรื่อง พัฒนาการของสตรีไทย ซึ่งคณะกรรมการคณะนี้
ประกอบด้วย

1. คุณหญิงมาลี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ประธานคณะกรรมการ
2. พลเอก วิศิษฐ์ อาจคุ้มวงศ์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
3. พลเรือเอก เชื้อว โรจนชลลา	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
4. พลอากาศเอก จรรยา สุคนธ์ทรัพย์	5. พลตรี ทวีศักดิ์ หนูนักดี
6. พลเรือเอก ธวัชชัย โกศลนาวิน	7. คุณหญิงนิรมล สุริยสิทธิ์
8. พลเรือเอก พยุง ผดุงนาวิน	9. พลเอก ไพบูลย์ ห้องสินหลาก
10. พลเอก ยิ่งยส โชติทิมา	11. คุณหญิงลักขณา แสงสนิท
12. พลโท เลิศ พึ่งพักตร์	13. พลโท วัลลภ จิตตฤกษ์
14. นายวิชัย โถสุวรรณจินดา	15. พลตำรวจโท สมควร ทริกุล
16. นายสมชัย วุฑฒิปรีชา	17. นายสุพัตร ลิปะวัฒน์
18. คุณหญิงสุรีพันธุ์ มณีวัต	
19. รองศาสตราจารย์วัฒนา เชิดบุญชาติ	เลขานุการคณะกรรมการ

รายงานฉบับนี้เป็นผลการศึกษาพิจารณาสืบเนื่องมาจากการศึกษาพิจารณา เรื่องคุณภาพเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ในสองทศวรรษหน้า โดยคณะกรรมการฯ ได้มีความคิดเห็นสอดคล้องต้องกันว่า แม่ เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของเยาวชนเมื่อประสงค์จะได้ เยาวชนที่มีคุณภาพและศักยภาพในวันข้างหน้า จึงจะต้องศึกษาในตัว แม่ หรือ สตรี อย่าง ต่อเนื่องแท้ด้วย โดยคณะกรรมการฯ ได้จัดทำรายงานการศึกษาพิจารณาเป็นสองฉบับ ซึ่งรายงานฉบับนี้เป็นผลการศึกษาพิจารณาเรื่องพัฒนาการของสตรีไทย

บัดนี้ คณะกรรมการฯ ได้ศึกษาพิจารณาเรื่องดังกล่าวข้างต้น และได้จัดทำ รายงานผลการศึกษาพิจารณา พร้อมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะเสร็จเรียบร้อยแล้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อให้โปรดคนำเสนอรายงานต่อที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อพิจารณาต่อไป

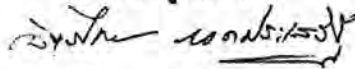
ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ) มาลี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

(คุณหญิงมาลี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

ประธานคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ

สำเนาถูกต้อง

(นายฉัตรไชย รอดประเสริฐ)

หัวหน้าฝ่ายประชุม 3

กองกรรมาธิการ

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

กองกรรมาธิการ

โทร. 2441573 , 2441671

โทรสาร 2441573

คิมพ์
พร ทาน

สารบัญ

รายงานของคณะกรรมการฯ

รายงานของคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา
ศึกษาพิจารณา เรื่อง "พัฒนาการของสตรีไทย"

การดำเนินการศึกษาพิจารณา

พัฒนาการของสตรีไทย

หน้า

1. <u>ความนำ</u>	(1)
2. <u>สถานภาพของสตรี</u>	(1)
3. สตรี - เครื่องหนึ่งของประชากรไทย	(2)
4. <u>สถานภาพและพัฒนาการของสตรีไทย</u>	
4.1 <u>สตรีไทยในอดีต</u>	(3) - (4)
4.2 <u>สตรีไทยช่วงก้าวสู่ยุคใหม่</u>	(4) - (6)
4.3 <u>สตรีไทยในปัจจุบัน</u>	(7)
4.3.1 ด้านสถานภาพทางกฎหมาย	(7) - (9)
4.3.2 ด้านการศึกษา	(9) - (10)
4.3.3 ด้านการเมือง	(10) - (11)
4.3.4 ด้านการรับราชการ	(11) - (12)
4.3.5 ด้านความเป็นแม่	(12)
4.3.6 ด้านธุรกิจ	(12) - (13)
4.3.7 ด้านแรงงาน	(13) - (14)
4.3.8 ด้านความมั่นคงแห่งชาติ	(14) - (15)
4.3.9 ด้านสังคม	(15) - (16)
4.3.10 สตรีกับธุรกิจบริการทางเพศ	(16) - (18)
5. <u>กรณีศึกษาเปรียบเทียบ</u>	
5.1 <u>เปรียบเทียบสตรีไทยมุสลิมกับสตรีมุสลิมตุรกี</u>	(18) - (21)
5.2 <u>เปรียบเทียบสตรีไทยกับสตรีนานาชาติ</u>	(22) - (23)
6. <u>บทบาทขององค์การสหประชาชาติเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของสตรี</u>	(23) - (24)
7. <u>หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมสถานภาพสตรี</u>	
7.1 <u>ภาครัฐ</u>	(24) - (25)
7.2 <u>ภาคเอกชน</u>	(26) - (27)
8. <u>งานพัฒนาสตรีของรัฐบาล</u>	(27) - (28)
9. <u>ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ</u>	(28) - (32)

รายงานของคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ

วุฒิสภา

ศึกษาพิจารณา

เรื่อง "พัฒนาการของสตรีไทย"

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑ (สมัยสามัญ ครั้งที่หนึ่ง) วันที่ ๑ ธันวาคม 2537 ได้มอบหมายให้คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ ทำการศึกษาพิจารณา เรื่อง คุณภาพเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ในสองทศวรรษหน้านั้น ในระหว่างการรวบรวมข้อมูลศึกษาพิจารณา คณะกรรมการฯ ได้มีความเห็นว่า การพิจารณาคุณภาพของชีวิตใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นเด็กและเจริญเติบโตเป็นเยาวชน ต้องให้ความสำคัญแก่ผู้ให้ชีวิตและผู้ให้กำเนิด นั่นก็คือ ผู้เป็นบิดาและผู้เป็นมารดา โลกยกย่องความสำคัญของความเป็นมารดามาก เพราะเป็นผู้ยอมรับชีวิตใหม่ที่จะมาเกิด เป็นผู้รักษาให้ชีวิตในครรภ์ ดำเนินต่อเนื่อง เป็นผู้บำรุงรักษาให้ชีวิตนั้นมีความปลอดภัยสมบูรณ์ตามกาลเวลาที่ธรรมชาติกำหนด ทนต่อความยากลำบากระหว่างการมีครรภ์ จนกระทั่งให้กำเนิดแก่ชีวิตใหม่นั้น

จากนั้น มารดาเป็นผู้ให้อาหารเลี้ยงชีพทารกโดยน่านมธรรมชาติ ซึ่งคือเลือดเนื้อของมารดาเอง จนกระทั่งชีวิตที่เปราะบางนั้นแข็งแรง และเติบโตสู้วัยที่เจริญขึ้นเป็นลำดับ ส่วนบิดาผู้ให้ชีวิตก็ทำหน้าที่ประคับประคองคุ้มครองชีวิตของผู้เป็นมารดา ตลอดระยะของการตั้งครรภ์และชีวิตน้อยของบุตรในครรภ์ ด้วยความรับผิดชอบร่วมกันของชายและหญิงผู้เป็นบุพการีของลูกน้อย

ความเห็นของคณะกรรมการข้างต้นเป็นเหตุให้คณะกรรมการฯ ศึกษาพัฒนาการของสตรีผู้เป็นมารดา ควบคู่ไปกับประเด็นคุณภาพเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ในสองทศวรรษหน้า เพื่อเทียบเคียงความเสมอภาคอันชอบธรรมของผู้ที่เป็นบิดาและมารดา ว่ามีความสมดุลหรือไม่ ตลอดจนการปฏิบัติตามพันธกรณีที่ผูกพันรัฐบาลไทยในฐานะที่เป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women และปฏิญญาปักกิ่งที่รัฐบาลป็นยันจะอนุวัติตามรวม 12 ข้อ โดยคณะกรรมการฯ ได้จัดทำรายงานเป็นสองฉบับ และรายงานผลการศึกษาพิจารณาฉบับนี้เป็นผลการศึกษาพิจารณาเรื่องพัฒนาการของสตรีไทย

การดำเนินการศึกษาพิจารณา

คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการศึกษาพิจารณา โดย

การแต่งตั้งที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการฯ

ในการศึกษาพิจารณาของคณะกรรมการฯ ตลอดมา คณะกรรมการฯ ได้แต่งตั้งบุคคลเพื่อเป็นที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ เพื่อให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และแสดงความคิดเห็นในกิจการอันเกี่ยวกับด้านกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ โดยได้เชิญมาร่วมประชุมกับคณะกรรมการฯ ในการศึกษาพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตามที่วุฒิสภามอบหมายให้ดำเนินการ รวมทั้งร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานกับคณะกรรมการฯ ในบางโอกาส

ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

1. คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์	สมาชิกวุฒิสภา
2. คุณหญิงพัชรี รัตกุล	สมาชิกวุฒิสภา
3. รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ บุญทอง	สมาชิกวุฒิสภา
4. ศาสตราจารย์วิษณุ เครืองาม	สมาชิกวุฒิสภา
5. นายเผ่าเทพ อุปการนิติเกษตร	สมาชิกวุฒิสภา

การแต่งตั้งผู้อำนวยการประจำคณะกรรมการฯ

คณะกรรมการฯ ได้แต่งตั้งบุคคลผู้ทรงความรู้ เป็นผู้อำนวยการประจำคณะกรรมการฯ คือ

1. นายสุธรรม รัตนโชติ	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. นางมีณฑนา กิ่งชะกฤษณ์	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและ แผนการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ

วิธีการศึกษาพิจารณา

คณะกรรมการฯ ได้ค้นคว้าศึกษาวิเคราะห์ข้อเขียนที่เกี่ยวข้องจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาชี้แจงร่วมถกแถลงข้อมูล และได้เดินทางไปศึกษาดูงานในต่างประเทศเพื่อเก็บข้อมูลมาประกอบการพิจารณาหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมด้วย

ผลการศึกษาพิจารณา

คณะกรรมการฯ ขอรายงานผลการศึกษาพิจารณา เรื่อง พัฒนาการของสตรีไทย โดยสรุปตามหัวข้อ ดังนี้

1. ความนำ
2. สถานภาพสตรี
3. สตรี - ครึ่งหนึ่งของประชากรไทย
4. สถานภาพและพัฒนาการของสตรีไทย
  - 4.1 สตรีไทยในอดีต
  - 4.2 สตรีไทยช่วงก้าวสู่ยุคใหม่
  - 4.3 สตรีไทยในปัจจุบัน
    - 4.3.1 ด้านสถานภาพทางกฎหมาย
    - 4.3.2 ด้านการศึกษา
    - 4.3.3 ด้านการเมือง
    - 4.3.4 ด้านการรับราชการ
    - 4.3.5 ด้านความเป็นแม่
    - 4.3.6 ด้านธุรกิจ
    - 4.3.7 ด้านแรงงาน
    - 4.3.8 ด้านความมั่นคงแห่งชาติ
    - 4.3.9 ด้านสังคม
    - 4.3.10 สตรีกับธุรกิจบริการทางเพศ
5. กรณีศึกษาเปรียบเทียบ
  - 5.1 เปรียบเทียบสตรีไทยมุสลิมกับสตรีมุสลิมตุรกี
  - 5.2 เปรียบเทียบสตรีไทยกับสตรีนานาชาติ
6. บทบาทขององค์การสหประชาชาติ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของสตรี
7. หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมสถานภาพสตรี
  - 7.1 ภาครัฐ
  - 7.2 ภาคเอกชน
8. งานพัฒนาสตรีของรัฐบาล
9. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ

พัฒนาการของสตรีไทย

1. ความนำ

ปัจจุบันได้เป็นที่ยอมรับกันว่า

1.1 สตรี มีความรู้ความสามารถประกอบกิจการต่าง ๆ หลายอย่างได้
ทัดเทียมบุรุษ

1.2 โดยทั่วไปสตรีต้องออกทำงานนอกบ้านเพื่อเพิ่มรายได้ และเพื่อความ
อยู่ดีมีสุขของครอบครัว

1.3 สตรีได้มีบทบาทสำคัญอีกแรงหนึ่งในการจรรโลง วัฒนธรรม และพัฒนา
ความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ทุกชีวิตในโลกได้อยู่อย่างผาสุกตามควรแก่อัตภาพ

1.4 สตรีมีความกระตือรือร้นที่จะเฝ้าหาความรู้และสร้างสมประสบการณ์
ไม่แพ้บุรุษ

1.5 สตรีทำงานบางชนิดได้ดีกว่าบุรุษ

2. สถานภาพสตรี

แม้จะยอมรับความเป็นจริงตามที่กล่าวไว้ในความนำก็ตาม แต่จากอดีตจนถึง
ปัจจุบัน ได้เป็นที่ประจักษ์กันดีว่า

2.1 สตรีจำเป็นต้องใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อการที่จะได้มีบทบาทอย่าง
เสมอภาคบุรุษในด้านต่าง ๆ

2.2 สตรีได้ถูกจำกัดความก้าวหน้าในการประกอบกิจการงาน ทั้งในทางกว้าง
คือ สาขาต่าง ๆ และในทางลึก อันได้แก่ การขึ้นสู่ตำแหน่งงานระดับสูง

2.3 ทุกประเทศในโลกแม้ในประเทศที่ให้สิทธิแก่สตรีมากที่สุดก็ยังไม่รับรองไม่ให้
สตรีได้มีสิทธิเสมอภาคบุรุษอย่างสมบูรณ์แบบ อย่างไรก็ตาม ณ วันนี้ไม่ว่าจะเป็นประเทศ
ที่ใด ก็จะต่างยอมรับและให้สิทธิเสมอภาคแก่สตรีให้ได้ทัดเทียมบุรุษมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่การ
ที่บุรุษจะยอมรับแต่ละอย่างแต่ละเรื่องมีลักษณะเป็นไปอย่างล่าช้า และลังเลใจ

เหตุใดสตรีจึงพยายามเรียกร้องสิทธิกันมากขึ้นและเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้อง
ต้องกันไปทั่วโลก

คำตอบคือสตรีได้มีการพัฒนาด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดความสำนึกใน
สิทธิและหน้าที่ในฐานะมนุษย์ชน

ดังนั้นเพื่อความเข้าใจในเรื่องนี้ให้ดีขึ้น จึงสมควรจะได้มองย้อนอดีตถึงสถานภาพของสตรีที่ได้มีมาตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

3. สตรี - ครึ่งหนึ่งของประชากรไทย

ประเทศไทยมีพลเมืองที่ประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ โดยประชากรส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 95 จะเป็นคนเชื้อชาติไทย ที่เหลือเป็นชนหลายกลุ่ม ได้แก่ คนจีน ลาว เขมร ชาวไทยภูเขาที่มีหลายเผ่าอยู่กันทางตอนเหนือของประเทศ ในขณะที่ทางใต้ของประเทศจะเป็นแหล่งรวมชาวไทยมุสลิมที่มีอยู่ประมาณ 3 ล้านคน

แม้ประเทศไทยจะมีหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์ แต่โดยสภาพทั่วไปแล้วค่อนข้างจะมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อย่างไรก็ตามชาวไทยมุสลิมเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทออกจะเคร่งครัดในศาสนาอิสลามในขณะที่ชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ จะปรับเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับชาวไทยพุทธ ดังนั้นในการพิจารณาสถานภาพและพัฒนาการของสตรีไทยจึงสมควรจะได้คำนึงถึงทั้งสตรีไทยในภาพรวม และในทางลุ่มลึกของ สตรีไทยพุทธ กับ สตรีไทยมุสลิมควบคู่ไปด้วยกัน

จากสถิติที่ติดตามรวบรวมโดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลได้ให้ตัวเลขสถิติประมาณการไว้ว่า 1 มกราคม 2539

ประเทศไทยมีพลเมืองรวม	59.709	ล้านคน
เป็นชาย	29.837	ล้านคน
เป็นหญิง	29.872	ล้านคน
ประชากรวัยทำงาน (อายุ 15 - 59 ปี)	38.154	ล้านคน
เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี	17.196	ล้านคน
อายุขัยเฉลี่ย		
ชาย	66.6	ปี
หญิง	71.7	ปี

องค์ประกอบของประชากรข้างต้นชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงสัดส่วนจำนวนสตรีที่มีมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด และสามารถมีชีวิตอยู่ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมได้ยืนนานกว่าชาย สตรีจึงเป็นส่วนหนึ่งของประชากรที่มีคุณค่าต่อชาติบ้านเมืองที่จะไม่เลืยวแล ป่อมไม่ได้

4. สถานภาพและพัฒนาการของสตรีไทย

4.1 สตรีไทยในอดีต

นับตั้งแต่สมัยทวาราวดี (ประมาณ พ.ศ. 1100 - 1600) ศรีวิชัย (พ.ศ. 1300 - 1800) ลพบุรี (พ.ศ. 1600 - 1900) เชียงแสน (พ.ศ. 1700 - 2000) ซึ่งเป็นยุคที่ชาวมอญ ชาวขอม (หรือเขมร) ชาวไต (คนไทย) าลร ยังกละเคล้ารวม ๆ กันอยู่บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาโดยเป็นระยะที่มอญกับขอมผลัดกันเป็นใหญ่ จนมาถึงยุคที่ชาวไตลงหลักปักมั่นผงาดขึ้นเป็นใหญ่ เริ่มก่อตั้งราชอาณาจักรไทยเป็นอิสระ เป็นการเริ่มสมัยสุโขทัย (ประมาณ พ.ศ. 1781 - 1981) ที่หลังจากรุ่งเรืองอยู่ระยะหนึ่งก็ได้มีหัวเมืองทางใต้ตั้งตัวเป็นอิสระที่อยู่ชานานปี พ.ศ. 1921 ต่อมาก็ได้เติบโตแข็งกล้าเข้าครอบงำสุโขทัยได้โดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 1981 โดยนักประวัติศาสตร์จัดเป็นสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310) ต่อด้วยสมัยธนบุรี (พ.ศ. 2310 - 2325) และสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน) ตอนต้น ๆ (จนถึงรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว - พ.ศ. 2367 - 2394)

ตลอดระยะเวลาช่วงสมัยต่าง ๆ ที่ลำดับมาโดยย่อนี้ เป็นช่วงที่สตรีไทยมีสถานภาพเป็นเพียงสมบัติของบุรุษ มีหน้าที่อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน เลี้ยงลูก ทำครัว ทำงานบ้าน ดูแลสมาชิกในครัวเรือน และนอกจากภาระหน้าที่ต่าง ๆ ในบ้าน สตรียังช่วยสามีและ เครือญาติในการทำไร่ทำนาทำสวนทำมาหาเลี้ยงครอบครัวด้วย สตรีมีสถานภาพด้านการดำรงชีวิตในลักษณะ เป็นเพียงผู้ตามดั่งคำคมที่ว่า เป็นช้างเท้าหลัง เท่านั้น

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ การศึกษาของคนส่วนใหญ่โดยทั่วไปจะอยู่ที่วัด เด็กหญิงและสตรีจึงไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ ได้รับเพียงการอบรมสั่งสอนจากผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้าน ซึ่งก็จะเป็นเรื่องของงานบ้านงานเรือนงานครัว งานเย็บปักถักร้อยทอผ้าต่าง ๆ โดยรวมถือเป็นการเรียนรู้ภายในครัวเรือน

พัฒนาการของสตรีในช่วงนี้ได้แก่การเรียนรู้ในวัง ครัวเรือนที่อยู่ในเขตนคร หรือใกล้นคร นิยมส่งบุตรหลานหญิงไปถวายตัวถวายงานตามตำแหน่งเจ้านายหรือตามบ้านใหญ่ ๆ ของผู้มีบรรดาศักดิ์เพื่อเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ทางศิลปะวัฒนธรรมการดนตรี ฟ้อนรำ การปักเสด็จสิ่งไหม ตลอดจนฝึกอบรมมารยาทกุลสตรีและแม้ว่าในสมัยอยุธยาจะเป็นยุคที่เริ่มมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวางเริ่มมีการเรียนรู้อารยธรรมจากภายนอก แต่การเรียนรู้หนังสือของสตรียังมีน้อยเพราะไม่เป็นที่นิยมของสังคมในยุคนั้น

สำหรับบางครอบครัวที่มีการฝึกซ้อมอาวุธภายในบ้าน ลูกหลานหญิงที่มีจิตใจท้าวหาญก็ได้พลอยแอบเรียนรู้อาวุธ ถึงคราที่มีข้าศึกมารุกรานจนบ้านเมืองถึงเข้าตาจน สตรีก็ได้มีส่วนช่วยกอบกู้สถานการณ์จนเป็นที่เลื่องลือปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ไทย ดังที่ใน พ.ศ. 2212 เมื่อ สมเด็จพระศรีสุริเยศยศจักรสังเวยทรงไสช้างเข้ากั้นกลางขณะช้างทรงของพระสวามี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เสี่ยงที่ถูกรังพระเจ้าแปรผู้รุกรานในเงาเสวยจนเสียหลักเป็นจังหวะที่พระเจ้าแปรพาดพระแสงของง้าวจะประหัตประหารสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระองค์จึงทรงรับการพาดฟันพอดีถึงองค์ขาดสะพรั่งแสงสิ้นพระชนม์บนหลังช้าง หรือในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325 - 2352) เมื่อครั้งพม่ายกกำลังมาตีกลาง (ส่วนหนึ่งของภูเก็ตในปัจจุบัน) บังเอิญเจ้าเมืองถึงแก่นนิจกรรม คุณจันทร์ ผู้เป็นภริยาได้ร่วมกับ คุณมุก น้องสาว รวบรวมผู้คนต่อสู้ป้องกันเมืองกลางเอาไว้ได้ ความทราบถึงพระกรรณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาคุณจันทร์ คุณมุก เป็น ท้าวเทพกระษัตรี และ ท้าวศรีสุนทร เป็นที่เลื่องลืออยู่จนถึงทุกวันนี้ หรือในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่ง พระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อเจ้าอนุเวียงจันทน์แห่งประเทศลาวเกิดแข็งขันคิดกบฏได้ยกทัพมาถึงจังหวัดนครราชสีมาในขณะที่เจ้าเมืองไปราชการอยู่ในพื้นที่ห่างไกล คุณหญิงโม (ท้าวสุรนารี) ภริยาเจ้าเมืองได้หาทางรักษาเมืองด้วยกุศโลบายแยบยล ได้เชิญแม่ทัพนายกองกองทัพลาวจัดเสี้ยมเป็นที่เอิกเกริกที่ทุ่งสำริด เมื่อสบจังหวะได้ที่สตรีได้เป็นผู้นำคนไทยลุกขึ้นขับไล่ข้าศึก เป็นเหตุให้ทัพลาวแตกกระเจิงกลับไปนับเป็นวีรสตรีไทยอีกคนหนึ่งที่ประวัติศาสตร์ได้จารึกเกียรติคุณไว้

4.2 สตรีไทยช่วงก้าวสู่ยุคใหม่

ต่อเนื่องจากการย้อนรอยอดีตข้างต้น ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เริ่มมีคณะมิชชันนารีจากต่างประเทศนำการศึกษาแบบสมัยใหม่เข้ามาสู่ประเทศไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นพัฒนาการอีกก้าวหนึ่งของสตรี ที่นับว่าสำคัญได้แก่คณะมิชชันนารีอเมริกันได้มาตั้งโรงเรียนตามแบบตะวันตก จึงเริ่มจัดให้มีการศึกษาสำหรับสตรีขึ้นเป็นแห่งแรก

สมัยรัชกาลที่ 3 สืบทอดจนมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4 พ.ศ. 2394 - 2411) เป็นระยะที่ประเทศตะวันตกได้เริ่มแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งด้วยพระปรีชาชาญของ รัชกาลที่ 4 ได้ทรงนำแนวคิดและวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้พัฒนาประเทศ โดยในด้านการศึกษา ทรงให้พระราชโอรสที่มีพระชนมายุ 3 - 7 พรรษา ต้องศึกษาขั้นต้นร่วมกับพระราชโอรส จากนั้นจึงแยกไป

ศึกษาวิชาการเรียน อบรมกิริยามารยาทระเบียบวินัยของกุลสตรี และวิชาต่าง ๆ อาทิ
วรรณคดี ประวัติศาสตร์ พุทธศาสนา ฯลฯ ส่วนเชื้อพระวงศ์สตรีก็ได้รับการศึกษาอบรมในวัง
ในระดับสามัญชน บุตรีคหบดีจะถูกส่งเข้าถวายตัวเป็นข้าหลวงรับใช้ และได้มีโอกาสเล่าเรียน
กับเจ้านายหญิง สำหรับชาวบ้านสตรีทั่วไปยังคงไม่ได้รับการศึกษา คงทำหน้าที่ช่วยงานบ้าน
และช่วยงานเพาะปลูกของครอบครัว เช่นสตรีรุ่นก่อน ๆ หรือในอีกนัยหนึ่งสถานภาพของสตรี
ส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะ เช่นที่ผ่านมา

✓ ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5 พ.ศ. 2411
2453) ได้ทรงเจริญรอยตามสมเด็จพระราชบิดา ร.4 ในด้านนโยบายต่างประเทศอย่าง
เต็มที่ ถือกันว่ายุคนี้คือการก้าวสู่ยุคใหม่ที่แท้จริงของประเทศไทย สตรีไทยได้มีพัฒนาการไปอีก
ระดับหนึ่งโดยสังคมได้ให้โอกาสเปิดกว้างมากขึ้นทางด้านการศึกษา แต่เด็กชายยังคงได้มี
โอกาสศึกษามากกว่าและสูงกว่าเด็กหญิงดังปรากฏตามทะเบียนกระทรวงธรรมการเมื่อสิ้นปี
พ.ศ. 2454 ว่ามีโรงเรียนสามัญศึกษาขึ้นทะเบียนไว้ทั่วประเทศรวม 2,842 แห่ง มีนักเรียน
ทั้งหมด 88,038 คน เป็นนักเรียนหญิงเพียง 1,996 คน

✓ พัฒนาการด้านการศึกษาที่ถือว่าเป็นจุดเริ่มของการให้สิทธิเสมอภาคแก่
เด็กหญิงเท่ากับเด็กชายก็เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.6 พ.ศ. 2453 - 2468) พ.ร.บ.นี้
กำหนดให้เด็กไทยอายุ 7 - 14 ปี ต้องเรียนระดับประถมศึกษา การนี้ได้ส่งผลให้มีเด็กหญิง
เข้ารับการศึกษามากขึ้นอย่างรวดเร็วจากเดิมมีนักเรียนหญิงทั่วประเทศ 19,819 คน
ถึงปี 2474 ก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว (ร.7 พ.ศ. 2468 - 2477) มีจำนวนนักเรียนหญิงเพิ่มขึ้นเป็น 309,622 คน
อย่างไรก็ตามสังคมไทยในภาพรวมยังคงมีความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา โดยเฉพาะความ
ด้อยโอกาสกับความยากจนของคนในชนบทหรือแม้ในเมืองก็ตาม ดังเช่นช่วงปี พ.ศ. 2490 -
2503 สตรีมีอัตราการอ่านออกเขียนได้ต่ำกว่าบุรุษ โดยในช่วงดังกล่าวสตรีมีสัดส่วนของ
ผู้อ่านออกเขียนได้เพิ่มจากร้อยละ 40.1 เป็น 61.1 ขณะที่บุรุษเพิ่มจากร้อยละ 67.4 เป็น
80.6 และช่วงปี พ.ศ. 2513 - 2523 สตรีในเมืองมีสัดส่วนผู้อ่านออกเขียนได้เพิ่มจาก
ร้อยละ 84.4 เป็น 90.7 สตรีในชนบทเพิ่มจากร้อยละ 73.2 เป็น 84.5 ขณะที่บุรุษ
ในเมืองเพิ่มจากร้อยละ 94.5 เป็น 95.5 และบุรุษในชนบทเพิ่มจากร้อยละ 88.0
เป็น 92.4

ในด้านสถานภาพสตรีไทยตามกฎหมาย

ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา จนถึงต้นรัตนโกสินทร์กฎหมายไทยได้รับการบัญญัติขึ้นจากขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และได้รับอิทธิพลจากประเทศใกล้เคียงโดยเฉพาะประเทศอินเดีย จึงปรากฏว่าฐานะของหญิงด้อยกว่าชาย หญิงไม่มีความเป็นอิสระแก่ตนเอง หน้าที่ผู้คุ้มครองจะเป็นของชายตลอด เริ่มแต่วัยเยาว์จะเป็นหน้าที่ของบิดา เมื่อเติบโตใหญ่ได้แต่งงานก็เป็นของสามี และในวัยแก่เฒ่าก็เป็นหน้าที่ของบุตรชาย สำหรับหน้าที่ของสตรี กฎหมายกำหนดให้สตรีที่แต่งงานแล้วมีหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน เลี้ยงดูบุตร ในกรณีหากจะเกิดหย่าร้างกันขึ้น สามีจะเลือกร้างกับภรรยาได้ค่อนข้างง่าย แต่ภรรยาจะกระทำได้ก็เมื่อประจักษ์ชัดว่า สามีเป็นบ้า จิตเสื่อม ไร้สมรรถภาพทางเพศ หรือจี้โร

โดยภาพรวม กฎหมายสมัยก่อนกำหนดฐานะของสตรีด้อยกว่าบุรุษมาก สตรีแทบไม่มีสิทธิอะไรเลย มีฐานะเป็นเพียงทรัพย์สินอย่างหนึ่งของสามี สามีอาจขายหรือจำนำภรรยาเสียก็ได้ เมื่อมีการหย่าร้าง การแบ่งสินสมรสกำหนดให้ชายได้ 2 ส่วน หญิงได้เพียง 1 ส่วนเท่านั้น จนถึงช่วงสมัย ร.4 ทรงโปรดให้เลิกการขายภรรยา และสตรีเริ่มมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษตามกฎหมายเมื่อในสมัย ร.5 ทรงประกาศเลิกทาส

- ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 อันถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง ในการออกเสียงและลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ซึ่งนับเป็นครั้งแรก

ย้อนไปในช่วงสมัย ร.6 พระองค์ได้ทรงเจริญรอยตามสมเด็จพระชนกนาถ (ร.5) ในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการพัฒนาสตรีโดยเฉพาะการนำแบบอย่างธรรมเนียมตัวเดียวเมียเดียว ของชาวตะวันตกมาใช้ในหมู่ปวงชนคนไทยทั่วไป ต่อมาในช่วงรัชสมัย ร.7 แบบธรรมเนียมภริยาเดียวจึงได้รับการตราเป็นกฎหมายโดยเริ่มมีผลบังคับใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (ร.8 พ.ศ. 2477 - 2489) แต่ลักษณะดั้งเดิมของสังคมไทยที่ชายเป็นใหญ่เป็น "ผู้นำ" และสตรีเป็น "ผู้ตาม" ยังคงดำรงคงอยู่

4.3 สตรีไทยในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในปี พ.ศ. 2475 น่าจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มของการปรับเปลี่ยนสถานภาพของสตรีไทยอย่างจริงจัง สตรีได้เริ่มต้นตัวเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสังคมก็ได้โอนอ่อนผ่อนตาม ขอบรับความจริงของคุณภาพชีวิตที่สตรีในหลายกรณีมีศักยภาพไม่ยิ่งหย่อนหรือดีกว่าบุรุษ แม้ว่าความสำเร็จของการดิ้นรนอย่างอดทนจะเป็นไปอย่างยากลำบาก เชื่องช้า แต่ถึงวันนี้สตรีก็ได้มีสถานภาพและพัฒนาการที่ปรับเปลี่ยนดีขึ้นจากอดีตในด้านต่าง ๆ ที่น่าพอใจได้ในระดับหนึ่ง (รายละเอียดตามผนวกที่แนบ) ที่นับว่าสำคัญมีดังนี้

4.3.1 ด้านสถานภาพทางกฎหมาย

4.3.1.1 ทุกวันนี้มี กฎหมายภายในประเทศ หลายฉบับที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสตรี ฉบับที่เป็นกฎหมายสูงสุดและเป็นหลักในการออกกฎหมายอื่น ๆ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 มีมาตราที่เกี่ยวข้อง เช่น

มาตรา 24 ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

มาตรา 67 รัฐพึงรักษา ส่งเสริม และพัฒนาความเสมอภาคของชายและหญิง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้มีการระบุไว้ชัดเจนเช่นนี้ แต่การดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติยังคงมีปัญหา อย่างมาตรา 67 เป็นมาตราที่อยู่ในหมวดที่ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ ถ้ารัฐบาลไม่ทำตามนโยบาย ราษฎรจะฟ้องรัฐบาลไม่ได้เพราะมีมาตรา 58 ที่บัญญัติว่า "บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบายของรัฐ และไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐ"

สำหรับกฎหมายอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสตรีไม่ว่าจะเป็นในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มีอยู่หลายฉบับ อาทิ ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พ.ศ. 2475 มาตรา 14 บัญญัติว่า "ราษฎรไม่ว่าเพศใด เมื่อมีคุณสมบัติต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้ . . . ." หรือในการเมืองระดับท้องถิ่น สตรีมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2525

ในด้านเศรษฐกิจ เช่นในเรื่องของแรงงาน ปัจจุบันมีประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการคุ้มครองแรงงาน ข้อ 26 บัญญัติว่า ในงานที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา เท่ากัน ไม่ว่าลูกจ้างจะเป็นชายหรือหญิง แต่ในทางปฏิบัติหญิงมีโอกาสก้าวหน้าน้อยกว่าชาย ดังมีรายงานผลการสำรวจแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2535 ระบุว่า คนงานรายได้ต่ำกว่าเดือนละ 750 บาท เป็นหญิงมากกว่าชาย แต่คนงานที่มีรายได้มากกว่าเดือนละ 5,000 บาท เป็นชายมากกว่าหญิง

สำหรับด้านสังคม ยังมีกฎหมายที่มีปัญหาแม้จะได้มีการแก้ไขกันมาแล้ว ได้แก่ กฎหมายครอบครัว ก่อน 16 ตุลาคม 2519 กฎหมายครอบครัวฉบับแก้ไข บัญญัติให้สามีเป็นหัวหน้า ภริยาจะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน รัฐธรรมนูญ 2517 กำหนด หลักการรับรองชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการตรวจชำระประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 พ.ศ. 2519 ได้ยกเลิกการให้สามีเป็นใหญ่ การทำนิติกรรมทุกชนิดสามีภริยาต้องขอความยินยอมจากกันและกัน เช่นนี้ฝ่ายสามีเกิดอึดอัด ขัดข้อง ต้องแก้กฎหมายกันอีก คือ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ 10 มีผลบังคับใช้เมื่อ 27 กันยายน 2533 ให้สามีภริยามีสิทธิจัดการสินส่วนตัวได้ตามลำพัง ส่วนสินสมรสจะต้องหาหรือขอความยินยอมจากคู่สมรส

เมื่อมองในภาพรวมคงต้องยอมรับกันว่าทุกวันนี้สถานการณ์ของสตรีในทางกฎหมายดีขึ้นเพราะ ได้มีพัฒนาการส่งเสริมมาตามลำดับ แต่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติที่สตรียังคงน้อยกว่าบุรุษอยู่อีก นอกจากนั้นกฎหมายหลายฉบับล้ำสมัยไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม สมควรแก้ไขให้เหมาะสม และควรมีกฎหมายที่ให้หลักประกันอย่างชัดเจนในเรื่องสิทธิ ความเสมอภาค รวมทั้งโอกาสของการพัฒนาสถานภาพ และบทบาทของสตรีในทุกด้านด้วย

4.3.1.2 กฎหมายระหว่างประเทศ สหประชาชาติได้หยิบยกเรื่องของสตรีซึ่งมีประวัติถูกกดขี่และได้รับทารุณกรรมต่าง ๆ จากบุรุษเพศ ในที่ต่าง ๆ ในโลกนำมาเป็นประเด็นพิจารณาทางแก้ไขในระดับนานาชาติโดยได้จัดประชุมระดับโลกเป็นครั้งแรกในปี 2518 ที่ประเทศเม็กซิโก ต่อมาสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้จัดทำและให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2522 อันถือได้ว่าเป็นกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิของสตรีฉบับแรกของโลก ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญา นี้ด้วยโดยวิธีภาคยานุวัติ (accession) มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2528 แต่ได้ตั้งข้อสงวนขอยกเว้นไม่ผูกพันตามอนุสัญญา ไว้ 7 ข้อ เพื่อให้ขัดกับกฎหมายหรือระเบียบภายในประเทศ ข้อสงวนทั้ง 7 ข้อ ได้แก่

ข้อ 7 การเลือกปฏิบัติต่อสตรีด้านการเมืองและ
การรับตำแหน่งทางราชการ

ข้อ 9 การถือสัญชาติของบุตรที่เกิดจากหญิงไทย

ข้อ 10 ความเสมอภาคทางการศึกษา

ข้อ 11 สิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจ้างงาน
ชนิดเดียวกัน

ข้อ 15 การทำสัญญา

ข้อ 16 ความเสมอภาคในด้านครอบครัว และการสมรส

ข้อ 29 การให้อ่านาจอศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท

การขอสงวนทำให้ประเทศไทยถูกชักท้วงและถูกเพ่งเล็ง

ว่าไม่มีความจริงใจต่อการส่งเสริมสถานภาพสตรี ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการทบทวนและได้ขอยกเลิก
ข้อสงวนบางข้อมาตามลำดับ จนเหลือข้อสงวน 4 ข้อ และครั้งล่าสุดคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ
ให้ยกเลิกข้อสงวนอีก 2 ข้อ ในการประชุมเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2538 และให้กระทรวง
การต่างประเทศแจ้งองค์การสหประชาชาติต่อไป ขณะนี้จึงยังคงเหลือข้อสงวนอยู่ก็เพียง 2 ข้อ
ได้แก่ ข้อ 16 กับ ข้อ 29

การที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญา

สหประชาชาติฉบับนี้และมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ปี 2528 ได้ส่งผลให้ต้องปรับปรุงกฎหมาย
ตลอดจนระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของสหประชาชาติ เป็นผลให้
เป็นการยกระดับสถานภาพของสตรีไทยไปด้วย ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่ทัดเทียมกับนานาชาติ
ประเทศ แต่ก็เป็นที่น่าพอใจ

4.3.2 ด้านการศึกษา การศึกษาคือตัวแปรที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนา

คุณภาพชีวิตมนุษย์ทั้งหญิงและชาย ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการขยายการศึกษามากับคืบจากเดิม
6 ปี เป็น 9 ปี ในปี พ.ศ. 2537 ทำให้เด็กหญิงพลอยได้มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา
สูงขึ้น แต่ด้วยเหตุผลทางสังคมที่ยังยึดติดอยู่กับค่านิยมและความเชื่อเก่า ๆ และเหตุผล
ทางเศรษฐกิจของครอบครัวโดยเฉพาะในชนบท ทำให้การเข้าเรียนต่อของเด็กหญิงยังมี
น้อยกว่าเด็กชาย นอกจากนั้นแม้จะให้ความเสมอภาคทางการศึกษา แต่ในการสมัครเข้า
ศึกษาต่อในบางสาขาบางระดับโดยเฉพาะระดับอาชีวะ เด็กหญิงยังคงถูกกีดกันหรือถูกปฏิเสธ
ด้วยเหตุผลของความไม่เหมาะสม เช่น การฝึกศึกษาช่างเครื่องยนต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม
เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้มีช่องทางมากขึ้น ทางกรมได้จัดให้มีการศึกษา

นอกระบบโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับมัธยมที่สามารถเทียบเท่าโอนหน่วยการเรียนกับการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ ปังกว่านั้นในยุคปัจจุบันที่สังคมมีความเจริญก้าวหน้าด้านสื่อสารมวลชนและสื่อสารโทรคมนาคม สตรีจึงมีโอกาสรียนรู้และซึมซับความรู้จากสื่อต่าง ๆ อาทิ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัยอีกด้วย

แม้จะมีช่องทางศึกษาเปิดกว้างและหลากหลายวิธี แต่ในภาพรวมระดับการศึกษาของสตรียังคงต่ำกว่าบุรุษ ทุกวันนี้แม้ว่าระดับการรู้หนังสือของประชากรในประเทศจะมีอัตราสูงกว่าร้อยละ 90 แต่ในจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือของประเทศที่ยังคงมีอยู่นั้น 2 ใน 3 จะเป็นสตรี ส่วนในกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ระดับปริญญาตรี มีสตรีเรียนสำเร็จมากกว่าบุรุษ ในขณะที่ในระดับปริญญาโทจะมีจำนวนสตรีและบุรุษเท่า ๆ กัน แต่ในระดับปริญญาเอก จะมีบุรุษมากกว่าสตรี

แม้สถานภาพทางการศึกษาของสตรีจะยังไม่เท่าเทียมกับบุรุษ แต่จากพัฒนาการด้านนี้ที่ผ่านมาได้ช่วยให้มองเห็นแนวโน้มได้ว่า นับวันสตรีจะมีการศึกษาสูงขึ้นและกว้างขวางขึ้นเป็นลำดับ

4.3.3 ด้านการเมือง ทุกวันนี้ไม่มีกฎหมายฉบับใดกีดกันสตรีเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง สตรีสามารถเข้าร่วมได้ทุกระดับ ดังจะเห็นได้ว่าสถานภาพและบทบาททางการเมืองของสตรีได้เริ่มเป็นที่ยอมรับกันเป็นครั้งแรกในปี 2475 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ทำให้สิทธิสตรีในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับบุรุษ แต่สังคมและวัฒนธรรมความเชื่อถือเก่า ๆ ยังกีดกันมิให้สตรีได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากนัก จนถึงปี 2492 สังคมจึงได้เริ่มรับรู้ในบทบาทของสตรีด้านการเมืองที่เด่นชัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ นางอรพิน ไชยกาล จากอุบลราชธานี ได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรหญิงคนแรกและคนเดียว จากนั้นมาก็ได้มีสตรีได้รับเลือกเข้าสู่สภาเรื่อยมา แต่มีจำนวนน้อยและยังไม่มีสตรีคนใดได้มีโอกาสเป็นรัฐมนตรี จนในปี 2519 รัฐบาลชุดที่ 40 ได้มีการแต่งตั้งสตรีที่มีได้มาจากการเลือกตั้งเป็นรัฐมนตรีร่วมคณะ 2 คน จากนั้นมาได้มีการตั้งสตรีร่วมคณะรัฐบาลอีกหลายชุด ในรัฐบาลชุดปัจจุบัน ชุดที่ 52 (2538 - ปัจจุบัน) ก็มีสตรีเป็นรัฐมนตรี 1 คน นับเป็นพัฒนาการของสตรีทางการเมืองด้านการมีส่วนร่วมการบริหารประเทศในระดับชาติ ซึ่งแม้จะยังมีจำนวนน้อยและมักจะมีได้รับตำแหน่งที่ต้องการการตัดสินใจอย่างเด็ดขาดรวดเร็วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นพัฒนาการที่มีเส้นทางที่ดีในวันข้างหน้า

ในระยะหลัง ๆ นี้แม้จะมีสตรีสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ กันมากขึ้น แต่ในโอกาสที่มีการเลือกตั้ง สตรีมักจะมีลำดับความสำคัญต่ำกว่าชายในการที่พรรคจะเลือกส่งตัวเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ทำให้โอกาสที่จะได้รับเลือกเข้าทำงานในสภาพลอยมีน้อยตามไปด้วย จากสถิติที่รวบรวมโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ปี 2475 ถึง 2538 มีสตรีได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียง 124 คน ในขณะที่ชายมีถึง 4,185 คน

สำหรับสมาชิกวุฒิสภาซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลก็มีสตรีร่วมอยู่ด้วยจำนวนน้อยเช่นเดียวกัน ซึ่ง พ.ท.ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม และ คุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ เป็นสมาชิกวุฒิสภารุ่นแรกในปี พ.ศ. 2492 ปัจจุบันมีสตรีเป็นสมาชิกวุฒิสภาหญิงเพียง 10 คน ในจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด 260 คน

อย่างไรก็ตาม ความสนใจของสตรีในด้านการเมืองมิได้ค่อยไปกว่าชาย ดังจะเห็นได้จากรายงานของกองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ปรากฏว่ามีสตรีไปใช้สิทธิเลือกตั้งร้อยละ 50.82 ในขณะที่ฝ่ายชายไปเลือกตั้งร้อยละ 49.18 และในการเลือกตั้งครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 มีสตรีได้รับเลือกมากกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา คือมีถึง 24 คน

ในด้านการบริหารงานส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น สตรียังมีส่วนร่วมน้อยคือมีสตรีเพียงร้อยละ 1 ที่ได้รับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน แต่ในปี 2536 เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลได้แต่งตั้งสตรีเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดและรองผู้ว่าราชการจังหวัดที่เป็นหญิงรวมทั้งปลัดอำเภอหญิง (รัฐบาลได้ยกเลิกการห้ามสตรีเป็นปลัดอำเภอตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม 2536) ด้วย ซึ่งแม้ว่าจะมีจำนวนน้อย แต่ก็เป็นการเริ่มพัฒนาการของสตรีด้านการปกครองที่จะขยายตัวเติบโตมากขึ้นต่อไป

4.3.4 ด้านการรับราชการ ในระบบราชการไทย การรับราชการถือปฏิบัติตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ซึ่งเริ่มมีการใช้เป็นที่แรกเมื่อปี 2470 ในครั้งนั้นแทบจะไม่มีข้าราชการหญิงเนื่องจากสังคมยังมีทัศนคติเน้นบทบาทของสตรีให้จำกัดอยู่แต่ในบ้าน ต่อมาเมื่อโอกาสทางการศึกษาได้เพิ่มมากขึ้นรวมทั้งระบบราชการก็ขยายตัวขึ้น จึงมีสตรีเข้ารับราชการมากขึ้น ในทุกวันนี้มีสตรีทำงานอยู่ในส่วนราชการต่าง ๆ ทั้ง 14 กระทรวง ซึ่งโดยส่วนรวมเมื่อเทียบสัดส่วนกับข้าราชการชายปรากฏว่ามีข้าราชการหญิงถึงร้อยละ 54.8 ส่วนข้าราชการชายมีเพียงร้อยละ 45.2 อย่างไรก็ตามในด้านตำแหน่งงานระดับสูง ข้าราชการหญิงยังคงมิได้รับการพิจารณาในลักษณะที่มีศักดิ์ศรีทัดเทียมกับข้าราชการชาย ดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการ

ข้าราชการพลเรือนปีงบประมาณ 2538 พบว่าในตำแหน่งนักบริหารระดับสูง (หัวหน้าและรองหัวหน้าส่วนราชการระดับกระทรวง กรม ระดับ 9 ถึงระดับ 11) จำนวน 441 คน มีเป็นหญิงเพียง 51 คน (ร้อยละ 11.6) แยกเป็นระดับ 9 - 40 คน ระดับ 10 - 10 คน และระดับ 11 มีเพียงคนเดียว ส่วนชายดำรงตำแหน่งระดับเดียวกันนี้ 390 คน (ร้อยละ 88.4) โดยเป็นระดับ 9 - 200 คน ระดับ 10 - 167 คน และระดับ 11 - 23 คน สถิตินี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าข้าราชการหญิงมีโอกาสในทางก้าวหน้าของการรับราชการที่ด้อยกว่าชาย ซึ่งสถานภาพเช่นนี้น่าจะเป็นอยู่ต่อไปตราบนานเท่านานที่ยังคงยึดถือทัศนคติเก่า ๆ ว่า สตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ อ่อนไหวง่าย ไม่มั่นใจที่จะทำงานหนัก-เวลา

4.3.5 ด้านความเป็นแม่ แต่ไหนแต่ไร วัฒนธรรมของเด็กหญิงไทยนิยมเล่นหม้อข้าวหม้อแกง เล่นตุ๊กตา ซึ่งลักษณะนี้ในนัยหนึ่งคือการเตรียมตัวรองรับกิจของความเป็นแม่บ้านแม่เรือนและความเป็นแม่ในอนาคต นอกจากนั้น คริวเรือนไทยในอดีตนิยมอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ที่พร้อมไปด้วยพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็ช่วยกันดูแลเลี้ยงดูหลานอันเท่ากับเป็นการให้บทเรียนการเลี้ยงลูกแก่เด็กหญิงในครัวเรือนเป็นการปลูกฝังความเป็นแม่ไปด้วย สถานภาพความเป็นแม่ของหญิงไทยจึงมีความอบอุ่นดูแลพูกูก ๆ อย่างใกล้ชิดนับตั้งแต่ให้กำเนิดจนถึงเติบโตใหญ่ แม้เมื่อลูกหญิงออกเรือนแยกไปตั้งครัวเรือนใหม่ซึ่งแต่ก่อนมักจะสร้างเรือนอยู่ใกล้ ๆ ความเป็นแม่ก็จะตามไปช่วยเหลือ ช่วยเลี้ยงหลาน ความเป็นแม่ของสังคมไทยจึงมีลักษณะผูกพันลึกซึ้ง

แต่ในทุกวันนี้ความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและ เศรษฐกิจของประเทศไทยส่งผลกระทบต่อสตรีจำต้องออกนอกครัวเรือนไปประกอบอาชีพเพื่อช่วยฐานะของครอบครัวอีกแรงหนึ่ง นับเป็นพัฒนาการที่ดึงสตรีให้ห่างเหินจากความเป็นแม่ไปบ้างทั้งในทางการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา และทางสายสัมพันธ์แห่งการดูแลพูกูกอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตามในระยะหลัง ๆ นี้สังคมได้ตื่นตัวในเรื่องนี้มากขึ้นและหลายฝ่ายได้ช่วยกันรณรงค์เพื่อให้ความเป็นแม่ที่แม่จะจำต้องห่างเหินไปจากพฤติกรรมดั้งเดิมบ้าง ก็ให้ได้ปรับให้มีความเป็นแม่ที่ดีที่สุดตามฐานะารูปของแต่ละครัวเรือนทั้งในด้านการให้นมลูกด้วยตัวเองและในทางความใกล้ชิดกับลูก พัฒนาการในแนวนี้มีทำที่ว่าจะได้รับการยอมรับและได้รับการตอบสนองที่น่าพอใจจากสังคมโดยทั่วไป

4.3.6 ด้านธุรกิจ ในอดีต สถานภาพของสตรีไทยด้านธุรกิจมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลยเพราะสภาพสังคมและวัฒนธรรมไม่นิยมให้สตรีออกนอกบ้านไปติดต่อกิจการค้าใด ๆ หน้าที่เหล่านี้มักจะเป็นของผู้ชายเสียเป็นส่วนใหญ่

ต่อมาเมื่อสตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้น จึงได้เริ่มมีการก้าวออกสู่
วงการธุรกิจแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยแรก ๆ จะเป็นการช่วยธุรกิจของครอบครัว จากนั้น
จึงเข้าสู่ตลาดธุรกิจในวงกว้างแต่เป็นการเติบโตที่เชื่องช้า จนเมื่อได้มีการใช้แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการพัฒนาประเทศที่ส่งผลให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมด้าน
ต่าง ๆ มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทั้งหญิงและชายจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม
อย่างมาก ก่อให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ มากมาย ประกอบกับโอกาสทางการศึกษามีมากขึ้นทำให้
สตรีมีความรู้และทักษะในวิชาชีพต่าง ๆ กว้างขวางขึ้นไม่ว่าจะเป็นธุรกิจอสังหาริมทรัพย์
การเงินการธนาคาร โรงแรม ฯลฯ จึงมีสตรีเข้าสู่วงการธุรกิจมากกว่าสมัยก่อนมาก
แต่ถึงอย่างไรโอกาสเข้าสู่งานด้านธุรกิจ รวมทั้งโอกาสก้าวหน้าในวงงานของสตรียังคง
ไม่ทัดเทียมกับบุรุษ มีสตรีเพียงจำนวนน้อยที่มีโอกาสเติบโตขึ้นถึงผู้บริหารระดับสูงเพราะ
แนวคิดของผู้ประกอบการยังยึดติดอยู่กับค่านิยมและทัศนคติเก่า ๆ ที่เห็นว่าตำแหน่งทาง
ธุรกิจบางอย่างบางด้าน เช่นชนิดที่ต้องเดินทางค้ำแรมบ่อย ๆ ไม่เหมาะแก่การที่จะให้
สตรีไปปฏิบัติ เป็นต้น ดังนั้นในภาพรวม ๆ ในทุกวันนี้แม้ว่าสตรีจะมีพัฒนาการด้านธุรกิจ
เติบโตมาได้ระดับหนึ่งที่น่าพึงพอใจ แต่ยังคงมีสถานภาพที่ไม่ทัดเทียมกับนักธุรกิจชาย

4.3.7 ด้านแรงงาน เมื่อมองย้อนไปในอดีตก่อนที่จะได้มีการประกาศ
ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2504 การผลิตของไทยเป็น
การผลิตด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสตรีก็ได้มีส่วนร่วมช่วยงานการเกษตรของครอบครัว
นอกเหนือไปจากงานบ้านงานเรือนด้วย และมักจะเป็นการช่วยงานแบบไม่มีค่าแรงตอบแทน
หรือหากเป็นงานนอกครอบครัวที่แม้จะมีค่าแรงงานจ่ายให้ สตรีก็จะได้รับค่าแรงน้อยกว่าบุรุษ
เช่น ในสมัยอยุธยาที่มีการใช้แรงงานทาส ถ้าเป็นทาสหญิงก็จะได้รับค่าแรงงานเพียงครึ่งหนึ่ง
ของทาสชาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแม้สตรีจะทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ชายในการผลิตด้าน
เกษตรกรรม แต่ก็มิมีสถานภาพที่ต่ำต้อยกว่า

เมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ดังกล่าวที่มุ่งเน้นพัฒนา
อุตสาหกรรมเป็นสาขาหลัก ได้ส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมต่าง ๆ เป็นการสร้างงานขึ้นมา
มากมายหลายสาขา ความต้องการแรงงานมีมากขึ้น จึงได้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน
จากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมไม่น้อยทั้งแรงงานหญิงและชาย สตรีที่ละทิ้ง
ชนบทเข้าทำงานในเมืองส่วนใหญ่จะมีความรู้ต่ำกว่าผู้ชาย รวมทั้งไม่มีทักษะเพียงพอ
หนทางเลือกงานเลือกตำแหน่งงานจึงมีน้อยและเป็นช่องทางให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจาก
เจ้าของหรือผู้ประกอบการได้ทั้งในเรื่องค่าแรงตลอดจนสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งแม้จะมีกฎหมาย
แรงงานคุ้มครอง แต่ก็ขาดการดูแลอย่างจริงจังจากเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นเหตุให้มี
การร้องเรียนเป็นเรื่องเป็นราวบ่อย ๆ ตลอดมา แต่ถึงจะไม่ได้ได้รับความเสมอภาคทัดเทียม

แรงงานชาย ในอุตสาหกรรมการผลิตต่าง ๆ อาทิ แผลงวงจรถออิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป อาหารกระป๋อง อัญมณีเครื่องประดับ รองเท้า ผลิตภัณฑ์ไก่สด ฯลฯ มีการใช้สตรีเป็นแรงงานหลักถึงร้อยละ 80 - 90 (สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา รวบรวมจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ช่วงปี 2534 - 2535) สินค้าส่งออกเหล่านี้ล้วนเป็นตัวทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมาก นับว่าแรงงานสตรีมีส่วนเสริมสร้างเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่ง

ปัจจุบันตลาดแรงงานมีลักษณะเน้นไปในทางแรงงานฝีมือ ในเรื่องนี้แรงงานชายจะมีภาวีกว่าแรงงานหญิง ดังนั้นโดยทั่วไปแม้ว่าสถานภาพด้านแรงงานของสตรีจะกระเตื้องขึ้นตามลำดับจากการช่วยเหลือและเป็นปากเป็นเสียงแทนของหลายฝ่าย แต่ก็จะให้ทัดเทียมเสมอภาคกับแรงงานชายคงจะเป็นไปได้ยาก

ทุกวันนี้มีแรงงานสตรีส่วนหนึ่งออกไปทำงานในต่างประเทศมีทั้งที่ไปอย่างถูกต้อง และไปแบบปลอมแปลงหนังสือเดินทาง สำหรับกลุ่มแรกตามสถิติที่รวบรวมโดยสำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม แจ้ง ในปี 2537 มีสตรีไปทำงานต่างประเทศโดยไปเองให้กรมฯดำเนินการให้ นายจ้างนำไป และบริษัทจัดส่ง รวม 29,349 คน ในปี 2538 ตั้งแต่เดือนมกราคม - พฤศจิกายน มีจำนวน 29,737 คน โดยมีที่ทางกรมฯ ส่งไปฝึกงานเป็นครั้งแรก 437 คน รวมอยู่ด้วย (ช่วงเดียวกันนี้มีแรงงานชายไปทำงานต่างประเทศ 130,483 คน) ประเทศที่มีสตรีไทยไปทำงานมากที่สุด ได้แก่ ญี่ปุ่น รองลงมาคือฮ่องกง ไต้หวัน มาเลเซีย สิงคโปร์ ฯลฯ งานที่สตรีไทยไปทำกัน ได้แก่ แม่บ้าน ดูแลเด็ก ธุรกิจบริการทางเพศ ฯลฯ ตัวเลขแรงงานสตรีในต่างประเทศแม้จะน้อยเมื่อเทียบกับแรงงานชายแต่งานที่ทำมีส่วนสร้างความต่างหรือยให้แก่วัฒนธรรมของสตรีไทย และของประเทศหากไปทำงานขายบริการทางเพศ

4.3.8 ด้านความมั่นคงแห่งชาติ สตรีในอดีตแม้จะอยู่เหี่ยวเฝ้าเรือนทำงานบ้านดูแลอบรมสั่งสอนบุตรหลานและช่วยสามีด้านเกษตรกรรมทำสวนครัว แต่ในยามบ้านเมืองถูกศัตรูรุกรานเข้าที่คับขัน ก็จับอาวุธสู้ช่วยผู้ชายกู้บ้านกู้เมืองสร้างเกียรติประวัติสืบตั้งได้ก่อก้าวมาแล้วนั้น บทบาทของสตรีในด้านการร่วมรักษาความมั่นคงแห่งชาติแต่ก่อนเป็นเพียงบทบาทชั่วคราวชั่วคราวในยามจำเป็นเท่านั้น เมื่อสิ้นสุดภาวะคับขัน สตรีก็กลับมารับบทบาทเป็นแม่บ้านแม่เรือนต่อไป แต่แม้จะต้องรับบทเป็นนักรบช่วงสั้น ๆ หากแต่ได้สร้างสถานภาพแห่งวีรกรรมเป็นที่ยอมรับ และได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ชาติอย่างน่าภาคภูมิใจ

สมุทรปราการ ปทุมธานี สมุทรสาคร อุบลราชธานี นครปฐม นนทบุรี จันทบุรี ตราด
ฉะเชิงเทรา ระยอง

สตรีกาลก่อนในยามสงบจึงมิได้มีบทบาทร่วมในระบบการรักษาความมั่นคงแห่งชาติที่เด่นชัดแต่อย่างใด แต่วันเวลาที่ผ่านไปได้เปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนอันเป็นผลกระทบมาจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจ รวมทั้งกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดพัฒนาการทางสังคมขึ้น การรักษาความมั่นคงแห่งชาติมิใช่สิ่งชั่วคราวอย่างในอดีต ในยามสงบถึงจะไม่มีศึกจากภายนอก แต่ก็จะต้องจัดระบบระเบียบรักษาความสงบเรียบร้อยภายในที่ต้องอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจากสตรีตัวอย่างมากทั้งเพื่อความเหมาะสม จำเป็น และเสริมกำลังฝ่ายชาย ทุกวันนี้จึงมีสตรีแทรกอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานด้านความมั่นคงแห่งชาติ มีทั้งทหารหญิงทั้งสามเหล่าทัพ ตำรวจหญิง นอกจากนี้บางหน่วยก็เป็นการรวมตัวกันของหญิงชายชาวบ้านตามการชักนำของภาครัฐเพื่อช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนของสังคม เช่น ลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น

การรวมตัวกันของสตรีในภาคเอกชนเป็นไปด้วยอุดมคติสูงส่งเพื่อส่วนรวมโดยไม่มีรายได้ตอบแทน ส่วนสตรีในภาครัฐที่เป็นทหารหญิงตำรวจหญิงโดยสภาพทั่วไปจะทำงานองเดียวกับข้าราชการสตรีตามหน่วยงานต่าง ๆ แต่จะเพิ่มเติมด้วยงานที่เกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติตามความเหมาะสมด้วย และเช่นเดียวกับข้าราชการสตรีการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งของทหารหญิง ตำรวจหญิง ยังคงถูกปิดกั้นด้วยค่านิยม เจตคติเก่า ๆ ที่ยังยึดติดอยู่กับแนวคิดที่ว่าเพศหญิงอ่อนแอกว่าเพศชาย และมีข้อจำกัดหลายประการทั้งในทางสรีระ ความอดทน และความฉับไวในการตัดสินใจซึ่งก็ไม่ถูกต้องเสมอไป แต่ตำแหน่งงานหลายตำแหน่งก็มีได้ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านั้นเสียทั้งหมด หากขึ้นอยู่กับการจัดการเป็นประการสำคัญ

ปัจจุบันถึงจะมีสตรีเข้าร่วมงานด้านความมั่นคงแห่งชาติเพียงจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับบุรุษ แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่าหลังสตรีส่วนน้อยนี้เป็นพลังที่มีคุณค่าต่อหน่วยที่สังกัดและมีคุณประโยชน์ต่อสังคมต่อชาติไม่น้อย

4.3.9 ด้านสังคม สตรีไทยแต่เก่าก่อนได้รับการอบรมสั่งสอนให้รักษาวลสงวนตัว สงบเสถียรเมื่อบินตัว เป็นช้างเท้าหลัง ยกย่องให้ผู้ชายเป็นผู้นำ เมื่อประกอบกับมีกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ชายอย่างกฎหมายครอบครัวฉบับก่อน ๆ ที่ให้สามีเป็นหัวหน้าเป็นผู้เลือกที่อยู่ เป็นผู้อำนวยความสะดวกเสี่ยงดูภรรยาจะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน ฯลฯ จึงทำให้สตรีมีสถานะทางสังคมตกเป็นเบี้ยล่างของบุรุษอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเพณีที่เชิดชูชายให้ เป็นใหญ่เหนือสตรีของสังคมครัวเรือนไทยได้เป็นเช่นนี้มาช้านานแบบหยั่งรากฝังลึกจนยากที่จะ เปลี่ยนเจตคติเช่นนี้ได้ง่าย ๆ แม้ในปัจจุบัน

ในแวดวงสังคมนอกครัวเรือน อิทธิพลแนวคิดแห่งค่านิยมที่ถือชายเป็นใหญ่ เป็นผู้นำ ได้ซึมแทรกเข้าไปในทุกวงการไม่ว่าจะด้านธุรกิจ การรับราชการ หรือกิจการงานใด ๆ สตรีจะได้รับการพิจารณาในลักษณะที่ด้อยกว่าบุรุษ อย่างไรก็ตาม พัฒนาการทางการศึกษาได้ส่งผลให้มีสตรีเข้ามีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ มากขึ้น และมีจำนวนมากกว่าชายในหลายที่ ความพยายามของสตรีในสิทธิแห่งความเสมอภาคในบางลักษณะจึงเป็นสิ่งที่อยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม แต่ ณ วันนี้ ขณะนี้ยังต้องถือว่าสตรีมีสถานภาพทางสังคมทั่วไปที่ยังไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร

ทุกวันนี้แม้ว่าสตรีส่วนหนึ่งซึ่งมีจำนวนน้อยจะสร้างชื่อเสียง แสดงความสามารถจนเป็นที่ประจักษ์ในระดับสังคมโลก แต่ก็ยังไม่สามารถจะลบเลือนชื่อเสียงในทางลบของสตรีขายบริการทางเพศ โดยเฉพาะการเป็นพาหะแพร่เชื้อเอชไอวี พัฒนาการด้านธุรกิจบริการทางเพศที่มีชายเป็นตัวการชักใยอย่างแยบยลอยู่เบื้องหลัง ทั้งในทางเสรีกระทั่ง ชูเชิญ ชูกรรโชกซื้อขายสารเสพติด ได้ส่งผลให้ชาวโลกมองสังคมหญิงไทยไปในทางเสียหาย ถือได้ว่าเป็นจุดตกต่ำของสถานะหญิงไทยที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันแก้ไขอย่างจริงจังตั้งใจโดยไม่ชักช้า

4.3.10 สตรีกับธุรกิจบริการทางเพศ การค้าประเวณีของสตรีนั้นมีมาแต่ดึกดำบรรพ์ ในสมัยก่อนสาเหตุใหญ่ที่นำพาให้สตรีต้องขายบริการทางเพศ (ขายเนื้อขายตัว) จะเนื่องมาจากความขัดสนแร้นแค้นที่ถือได้ว่าเป็นไปตามสภาพของสังคม และถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่ไม่ผิดกฎหมาย จนถึงปี 2503 ที่มีการตราพระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณีขึ้น จึงได้กลายเป็นเรื่องผิดกฎหมาย การปรับเปลี่ยนสภาพ (หรือพัฒนาการ) ของธุรกิจประเภทนี้ได้เริ่มมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงระยะสงครามเวียดนามที่สหรัฐอเมริกาได้ส่งทหารมาตั้งทัพอยู่ในประเทศไทย การขายบริการทางเพศต่อทหารอเมริกันได้กลายเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งที่มีรายได้สูงในระยะเวลานั้น สตรีที่มักจะต้องทางการศึกษาหันมาอาชีพนี้กันไม่น้อย หลังสงครามเวียดนามเมื่อสหรัฐได้ถอนทหารกลับไป ธุรกิจประเภทนี้ได้ซบเซาตามไปด้วย หากแต่ได้มีการแพร่ขยายกิจการมีพัฒนาการต่อเนื่องไปอีกตามการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ชักนำชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยว และมีผู้เห็นแก่ได้ค้นหาเสนอบริการทางเพศ ปรับตามความต้องการของลูกค้าทำให้เกิดความหลากหลายของธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งอย่างเปิดเผย แอบแฝง และซ่อนเร้น

ธุรกิจประเภทนี้ได้กลายเป็นธุรกิจที่สื่อกระแสไปทั่วโลกพร้อมกับสร้างภาพลักษณ์ในทางลบให้แก่ประเทศไทยเป็นอันมาก สถานภาพของสตรีไทยในสายตาของชาวต่างชาติตกต่ำอยู่ในลักษณะถูกดูแคลนรวม ๆ กันไป เมื่อตลาดมีความต้องการมากขึ้น การจัดหา เสาะหาสตรีเพื่อสนองตลาดได้กลายเป็นธุรกิจที่แฝงไปด้วยเล่ห์กระเท่ห์ หลอกหลวง บังคับ ชูเชิญ กักขัง จิปาถะ รวมทั้งซักพาเด็กหญิงเข้าสู่ธุรกิจประเภทนี้จนเป็นที่กล่าวขวัญกันไปทั่ว ตามผลการสำรวจของกรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ในปี 2538 ปรากฏว่าทั่วประเทศมีสถานบริการทางเพศ จำนวน 6,563 แห่ง มีหญิงผู้ให้บริการทางเพศ จำนวน 79,280 คน แต่เพราะความหลากหลายซ่อนเร้นของธุรกิจประเภทนี้ จึงเชื่อกันว่าตัวเลขจากผลการสำรวจจะต่ำกว่าตัวเลขจริงที่ไม่มีทางจะรวบรวมได้อย่างมาก

แต่ตัวเลขที่น่าสะพรึงกลัวได้แก่ทุกวันนี้มีผู้ติดเชื้อเอชไอวี (ที่พบระยะแรกในประเทศเป็นชายไทยที่กลับจากการไปศึกษาที่สหรัฐในปี 2527) เป็นโรคมหันตภัยที่ยังไม่มีทางรักษา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์คาดประมาณจำนวนผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ป่วยโรคเอดส์จากช่วงปัจจุบันถึง พ.ศ. 2548 คาดว่าในช่วงปี พ.ศ. 2537 น่าจะมีผู้ติดเชื้อเอชไอวีแล้วประมาณ 700,000 คน และจำนวนผู้ติดเชื้อจะเพิ่มจำนวนขึ้น จนอยู่ในระหว่าง 1.2 - 1.8 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2548 ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผลสำเร็จของการรณรงค์ป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ นอกจากนี้ผู้ป่วยโรคเอดส์สะสมจะเพิ่มขึ้นด้วย โดยอยู่ระหว่างประมาณ 740,000 ถึง 870,000 คน ในปี พ.ศ. 2548 แต่กองระบาตวิทยา กระทรวงสาธารณสุข ได้ศึกษาสำรวจและรายงานผู้ป่วยเอดส์และติดเชื้อเอชไอวีที่มีอาการในปี 2538 มีผู้ป่วย 31,439 ราย

ผลจากการขายบริการทางเพศ และการแพร่ขยายของผู้ติดเชื้อเอดส์ อันเกิดจากการมีเพศสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้สถานภาพของสตรีไทยในสายตาของชาวโลกมีภาพลักษณ์ที่ติดลบมากยิ่งขึ้นไปอีก

-
- * เอดส์ (AIDS) - Acquired Immune Deficiency Syndrome - โรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง
  - * เชื้อเอชไอวี (HIV) - Human Immunodeficiency Virus - เชื้อไวรัสที่ก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันบกพร่องในมนุษย์

แม้ว่าในระยะหนึ่งธุรกิจประเภทนี้จะถูกใช้ เป็นจุดแม่เหล็กที่ดึงดูด นักท่องเที่ยว เป็นการช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดงานรองรับมากมาย และนำรายได้มาให้ แต่นับวันก็ได้ส่งผลกระทบต่อในทางลบหลายด้าน ที่สำคัญได้แก่สุขภาพอนามัย ของผู้คนที่ไทยและเทศ สร้างภาพลักษณ์ที่เสื่อมเสียแก่สตรีไทยและประเทศไทย เบี่ยงเบน ไปจากวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามรวมทั้งหักหลังคมไปในทางความนิยม สำล่อนทางเพศ บั่นทอนความสัมพันธ์และสายใยอันลึกซึ้งของสถาบันครอบครัว เป็นต้น ธุรกิจประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นมะ เริงร้ายของสังคมไทยที่จะต้องเร่งรัดผ่าตัดเยียวยาโดยด่วน แต่แม้จะได้มีการกระตุ้นเร่งรัดให้มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. . . . . ที่สังคายนาขยายร่างแก้ไขฉบับเดิม พ.ศ. ๒๕๐๓ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ในปัจจุบัน อันจะช่วยลดปัญหาอาชญากรรมรวมทั้งกิจกรรมการซื้อขายบริการทางเพศลง ได้ไม่มากนักน้อย แต่เรื่องก็ยังคงค้างการพิจารณาอยู่ในสภา โดยดูเหมือนจะ เห็นกันว่ามิใช่ เรื่องสำคัญเร่งด่วน

5. กรณีศึกษา เปรียบเทียบ

5.1 เปรียบเทียบสตรีไทยมุสลิม กับ สตรีมุสลิมตุรกี โดยหลักการ ประชากร ในประเทศใดประเทศหนึ่งควรอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันเพื่อความเป็นหนึ่งเดียว มีความ เป็นธรรมเท่ากันและเหมือนกัน ไม่ควรมีการผ่อนปรนให้คนกลุ่มใดในประเทศนั้นเสมือนให้ สิทธิพิเศษ ทำให้ดูมีอภิสิทธิ์เหนือคนส่วนใหญ่ แต่กรณีพี่น้องสตรีไทยมุสลิมที่สมควรต้องพิจารณา แยกต่างหากจากสตรีไทยทั่วไป เพราะชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามประเด็น นี้อยู่ในพื้นที่ที่ได้ถูกผนวกรวมเข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่แผ่ขยายพระราชอำนาจลงไปทางใต้จนถึงกลันตัน ตรัง กานู และชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้นับถือ ศาสนาอิสลามโดยมีวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมาช้านาน ศาสนาอิสลามนั้นหมายถึงวิถีชีวิตที่เป็น สาระทั้งหมดแห่งชีวิต กอรปกับชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่นับถือนิกายสุหนี่ซึ่งเป็นสายที่ออก จะมีความผ่อนปรนสูง เพื่อประโยชน์ด้านการปกครองพื้นที่ที่มีพี่น้องชาวไทยมุสลิมอยู่อาศัย เป็น ส่วนใหญ่ในสี่จังหวัดภาคใต้ จึงอนุโลมในวิถีทางจัดระเบียบสังคมให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

ในการที่จะพิจารณาสถานภาพและพัฒนาการของสตรีไทยมุสลิมใน พื้นที่ดังกล่าว เพื่อให้มองภาพได้ชัดเจนขึ้น คณะกรรมาธิการฯ ได้เลือกไปดูงานสังเกตการณ์ ในประเทศที่เป็นมุสลิมทั้งประเทศ อันได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐตุรกี เมื่อศึกษาพิจารณาใน เิงเปรียบเทียบระหว่างสตรีไทยมุสลิม กับสตรีมุสลิมตุรกี จะได้ข้อสังเกตในบางด้านดังนี้

สตรีไทยมุสลิม	สตรีมุสลิมตุรกี
ด้านสถานภาพความกฎหมาย ในอดีตมิได้มีกฎหมายอิสลามบัญญัติไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ถือศาสนาอิสลามซึ่ง นับถือพระคัมภีร์อัลกุรอานเป็นหลักใช้เป็นแนวทางการดำรงชีวิต ต่อมาเมื่อเห็นว่าจำเป็น จะต้องมีกฎหมายอิสลามเพื่อความชัดเจนในการพิจารณาตัดสินคดีความในส่วนที่เกี่ยวกับ ครอบครัวและมรดก จึงได้ตั้งกรรมการซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมผู้ทรงคุณวุฒิ ช่วยกันจัดทำขึ้นเสร็จเรียบร้อยในปี 2484 และใช้บังคับตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลาม พ.ศ. 2489 จนถึงทุกวันนี้ แม้กฎหมายอิสลามจะมีครบทุกเรื่อง ทั้งอาญา พาณิชย์ แพง การค้า จนถึงกฎหมายวิธีพิจารณาความ แต่โดยที่กฎหมายต่าง ๆ ไม่มีสภาพบังคับต่อชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมมากนัก จึงให้ใช้กฎหมายของสังคมนั้นส่วนรวมทั่วไปเป็นหลัก สถานภาพของสตรีไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ซึ่งนอกจากจะ เท่าเทียมกับชาวไทยมุสลิมตามบทบัญญัติของอิสลามแล้ว ก็จะถูกปฏิบัติกฎหมายสองฉบับ คือ กฎหมายอิสลามสำหรับคดีแพ่งที่เกี่ยวกับครอบครัวและมรดก กับกฎหมายบ้านเมืองที่ใช้บังคับอยู่ทั่วประเทศ	สถานภาพของสตรีมุสลิมตุรกีเป็นไปตามกฎหมายอิสลามที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยอาศัยหลักการทางศาสนาเป็นหลัก นั่นก็คือมีฐานะเท่าเทียมบุรุษ การบัญญัติรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ จึงได้วางตัวบทให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคของชายหญิง แต่ก็ได้มีการชำระแก้ไขมาโดยตลอด เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของโลก และเพื่อก้าวให้ทันโลก สถานภาพของสตรีมุสลิมตุรกีจึงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ไปพร้อมกับสังคมโลก

สตรีไทยมุสลิม	สตรีมุสลิมตุรกี
ด้านครอบครัวและสังคมความเป็นอยู่ หลักการทางศาสนาที่กำหนดให้เพศหญิงอยู่ในความดูแลเลี้ยงดูของมุสลิมชายโดยในวัยเยาว์จะเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง เมื่อมีสามีก็เป็นหน้าที่ของสามีต้องเลี้ยงดูนางโดยขณะเดียวกันศาสนากำหนดให้สตรีมุสลิมมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและครอบครัวให้เรียบร้อย หากต้องการจะออกไปทำงานนอกบ้านซึ่งทางศาสนาไม่มีข้อห้าม ก็จะต้องขออนุญาตสามีเสียก่อน ในการทำงานนอกบ้านจะต้องเป็นงานที่ช่วยเหลือสังคมโดยจะต้องอยู่ในระบอบที่ไม่มั่วสุมปะปนกับเพศตรงข้าม และต้องนุ่งห่มมิดชิด (คลุมหน้าคลุมถึงเท้า) ในเรื่องชีวิตคู่ อิสลามให้โอกาสชายมีภรรยาได้ไม่เกินสี่คนโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องให้ความเสมอภาคและเป็นธรรมแก่ภรรยาทั้งสี่คนเท่าเทียมกัน หมายถึงจะต้องไม่มีเมียหลวงหรือเมียน้อย หลักการเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการสตรีไทยมุสลิมที่สังคมอิสลามเข้าใจในปัญหาของการมีมากู้หลายเมียจึงกำหนดเงื่อนไขไปสู่การเป็นผัวเดียวเมียเดียวตามสังคมสากลแบบไม่หักห้าม ในเรื่องการมีคู่ครองซึ่งหลักศาสนาอิสลามไม่จำกัดอายุ ถือความพร้อมของชายในทางเพศและหญิงเริ่มมีประจำเดือน เป็นเกณฑ์ให้สมรสอยู่กินกันได้ แต่เป็นที่เข้าใจกันดีว่า การมีคู่เร็วมีปัญหาความไม่พร้อม	แม้จะยึดมั่นในหลักการทางศาสนาที่นำมาบัญญัติเป็นกฎหมายเพื่อวางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แต่ได้มีการปรับปรุงมาเป็นระยะ ๆ ให้สอดคล้องกับสังคมโลก จึงเป็นพัฒนาการเพื่อสตรีมุสลิมตุรกีไปด้วย เช่น ในด้านครอบครัวขณะนี้กฎหมายกำหนดให้บุรุษมีภรรยาจำนวนจำกัดกว่าเดิม สตรีมีสิทธิมากขึ้น ถ้ายังไม่แต่งงานก็มีอิสระเสรีที่จะเลือกงานได้ตามใจรักโดยไม่ต้องขออนุญาตใคร แต่ถ้ามีครอบครัวแล้วก็ต้องได้รับความยินยอมจากสามีเสียก่อนในการทำงานก็จะมีความเท่าเทียมกับบุรุษทั้งเรื่องเงินเดือน รายได้ สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งการนุ่งห่มก็ได้ผ่อนปรนไม่มีการคลุมหน้าแต่งกายมิดชิดอีกต่อไป ถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมตุรกีจะมีสิทธิมีเสรีภาพมากขึ้น แต่ชีวิตในครอบครัวมีสถานภาพเป็นเบี้ยล่างของสามี การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นอยู่ภายในครัวเรือนเมื่อปี 2535 พบว่า ร้อยละ 53 ของการมีปากเสียงต่อกันของสามีภรรยาจะเกิดจากสามีทุบตีภรรยา ในขณะที่บิดาเมียบนลูกเกิดขึ้น ร้อยละ 31

สตรีไทยมุสลิม	สตรีมุสลิมตุรกี
ในด้านอื่น ๆ มากมาย พัฒนาการในเรื่องนี้ก็ถือว่าการชี้แนะชะลอให้ยืดเวลาออกไปจนกว่าจะเหมาะสม ด้านการศึกษา สตรีไทยมุสลิมเข้าสู่ระบบการศึกษาปกติของประเทศเช่นเดียวกับบุรุษโดยจะให้เรียนรูทางศาสนาควบคู่ไปด้วยตั้งแต่เมื่อมีอายุได้ประมาณ 7 ปี แม้จะกำหนดให้มีความเท่าเทียมกันทางการศึกษาทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย แต่เด็กหญิงจะมีโอกาสได้ศึกษาต่อน้อยกว่าเด็กชายซึ่งเห็นกันว่ามีควมจำเป็นในอนาคตมากกว่า นอกจากนั้นเยาวชนสตรีมุสลิมไม่มีโอกาสที่จะได้รับทุนไปศึกษาชั้นสูงในต่างประเทศที่เป็นประเทศอิสลาม ด้านการเมืองการปกครอง ศาสนาอิสลามมิได้ขัดขวางการที่สตรีมุสลิมจะลงเล่นการเมือง แต่ทุกวันนี้ดูเหมือนว่าสตรีไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้จะยังจำกัดบทบาทตัวเองในด้านนี้เพียงผู้สนับสนุนมุสลิมชายเท่านั้น หากแต่ยังถือว่าการเป็นแม่บ้านแม่เรือน คือความรับผิดชอบที่มีความสำคัญสูงตามหลักแห่งศาสนาอิสลาม	หญิงและชายมีความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษา แต่แม้กระนั้นในภาคการศึกษาบังคับมีจำนวนเด็กหญิงเข้าเรียนน้อยกว่าเด็กชายทุกวันนี้ในจำนวนสตรีมุสลิมทั้งหมดจะมีสตรีที่ไม่รู้หนังสือประมาณหนึ่งในสาม เด็กหญิงมุสลิมที่ได้เรียนต่อจากการศึกษาภาคบังคับเมื่อเทียบกับเด็กชายมุสลิมจะน้อยกว่าในทุกระดับซึ่งอัตราการเข้ารับการศึกษตามสถิติที่เป็นทางการในช่วงปี 2534 - 2535 มีสตรีเข้าศึกษาร้อยละ 53.2 ในขณะที่ผู้ชายจะมีร้อยละ 72.8 สตรีมุสลิมตุรกีก็ได้รับการยอมรับและได้รับสิทธิการมีส่วนร่วมทางการบริหาร การปกครอง ตั้งแต่ปี 2473 และมีสิทธิลงแข่งขันการเลือกตั้งเข้าสู่รัฐสภาได้เมื่อปี 2477 จากสิทธิเช่นนี้จึงได้มีสตรีก้าวเข้าสู่วงการเมืองการปกครองตลอดมาแต่มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับฝ่ายชาย ปัจจุบันมีสตรีอยู่ร่วมในสภา 8 คน อย่างไรก็ตามถึงจะมีจำนวนน้อยแต่ก็ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ อย่างรัฐบาลตุรกีก็เคยมีนายกรัฐมนตรีที่เป็นหญิง นับว่าเป็นพัฒนาการของสตรีมุสลิมตุรกีที่อยู่ในระดับแนวหน้าได้ประเทศหนึ่ง

5.2 เปรียบเทียบสตรีไทยกับสตรีนานาชาติ จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นที่ใดประเทศใดในโลก ต่างก็มีพัฒนาการของสตรีในที่นั้นประเทศนั้นในด้านต่าง ๆ ตามลำดับซึ่งในภาพกว้าง ๆ ทั่วไปเห็นกันได้ว่า เป็นความตื่นรน เป็นความพยายามของสตรีไม่ว่าจะที่ใดที่จะยกสถานะของตนให้มีสิทธิมีเสียงมีเสรีภาพ เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่มีศักดิ์ศรีในโลกที่พัฒนาไปในทุกด้านอย่างไม่หยุดยั้งเช่นนี้ การเทียบเคียงความเป็นมาในพัฒนาการของสตรีนานาชาติจะเป็นหนทางหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึงท่าทีในวันข้างหน้าได้ พัฒนาการในบางด้านของสตรีในบางประเทศที่น่าสนใจมีโดยย่อ ๆ ดังนี้

ด้านสังคม ในขณะที่สังคมไทยในอดีตเป็นแบบสังคมแยกชนชั้น ระดับเจ้านายชั้นสูงและขุนนางซึ่งเป็นเพศชายจะได้รับการเชิดชู ยกย่อง มีอำนาจวาสนาเหนือกว่าชนชั้นสามัญ สามารถซื้อหาข้าทาสมาเป็นบริวาร เป็นอนุภรรยา เป็นนางบำเรอประดับบารมี ถือสตรีเป็นเพศอ่อนแอ เป็นผู้ตามนั้น สังคมในประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นในจีน อินเดีย หรือสหรัฐฯ ต่างมีสภาพคล้ายคลึงกัน คือสตรีจะมีสถานะด้อยกว่าชาย เป็นประจักษ์ไม่ประดับในครัวเรือนของบุรุษ

เมื่อกาลเวลาล่วงมา ทุกสิ่งทุกอย่างพัฒนาเจริญก้าวหน้ามาเรื่อย ๆ การศึกษาเปิดกว้างให้แก่ทุกคนทุกเพศทุกชนทุกวัย สตรีได้มีพัฒนาการปรับสถานภาพมาตามลำดับ แต่ความโน้มเอียงในการยึดถือบุรุษเพศเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่า ค่านิยมและทัศนคติเช่นนี้ยังคงดำรงอยู่ในประเทศต่าง ๆ ส่วนมาก ในประเทศมุสลิมเองอย่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย สาธารณรัฐตุรกี แม้จะปรับเปลี่ยนไปจากความประพฤติปฏิบัติเดิม เช่น เลิกคลุมหน้า เป็นต้น แต่ก็ยังคงยึดถือตามหลักการทางศาสนาอิสลามที่ว่ามีการผ่อนปรนไปตามกระแสโลก ทุกวันนี้สตรีนานาชาติมีการพัฒนาด้านสถานภาพมากโดยเฉพาะสตรีอเมริกันมีสถานภาพในทางสิทธิ เสรีภาพค่อนข้างสูงมากจนได้กลายเป็นแบบฉบับของสตรีสมัยใหม่เกือบทั่วโลก

ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมเศรษฐกิจของประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศใด ขึ้นอยู่กับเพศชายเป็นหลัก เพศหญิงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สนับสนุนช่วยเหลือ ปัจจุบันพัฒนาการของสตรีในด้านนี้ได้ทำให้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าสตรีคือพลังสำคัญเคียงคู่บุรุษในพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามยังคงมีความเหลื่อมล้ำอยู่อีกบ้างในประเทศต่าง ๆ ในหลายสาขาเกี่ยวกับการรับสตรีเข้าทำงาน การให้ค่าแรง ค่าล่วงเวลา ตลอดจนสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ

ด้านการเมือง ในอดีตไม่ว่าจะในประเทศใด สังคมกำหนดบทบาทให้สตรีทำหน้าที่แม่บ้านแม่เรือนเป็นหลัก ในด้านการเมืองการปกครอง สตรีจะไม่มีบทบาท ออกนอกหน้าแต่จะเป็นผู้ค้าจุนสับสนุนผู้ชายอยู่ข้างหลัง ตามรายงานขององค์การยูนิเซฟ เมื่อปี 2538 ได้ระบุว่าในยุคนั้น 50 ปีก่อน สตรีญี่ปุ่นและฝรั่งเศสไม่มีสิทธิไปออกเสียงเลือกตั้ง แต่วันเวลาที่ผ่านมามีการยอมรับบทบาทสตรีในทางการเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตามจนถึงขณะนี้จำนวนสตรีที่เข้ามามีบทบาทด้านการเมืองยังคงมีน้อยเมื่อเทียบกับผู้ชาย จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ประมาณ 34,000 คน ใน 178 ประเทศทั่วโลก มีเป็น ส.ส.สตรี เพียง 3,700 คน หรือร้อยละ 9 เท่านั้น ประเทศที่เป็นผู้นำด้านการมี ส.ส.หญิงมากได้แก่ สวีเดน ที่มี ส.ส. ถึงร้อยละ 42 รองลงมาได้แก่ นอร์เวย์ เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์ ฯลฯ สำหรับในย่านเอเชียแปซิฟิก ออสเตรเลียที่เป็น ส.ส. โดยเฉลี่ยมีเพียงร้อยละ 9 โดยจีนมีร้อยละ 21 เกาหลีใต้ 20 เวียดนาม 19 อินโดนีเซีย 12 มาเลเซีย 6 ส่วนไทยมีเพียงร้อยละ 6

ในด้านตำแหน่งสตรีในคณะรัฐบาล จำนวนยังมีน้อยลง มีอยู่ 62 ประเทศที่ไม่มีสตรีร่วมคณะรัฐบาลเลย ประเทศที่มาในอันดับหนึ่งในการมีสตรีร่วมคณะรัฐบาล คือ สวีเดน คิดเป็นร้อยละ 50 ถัดมาได้แก่ เดนมาร์ก ร้อยละ 35 เนเธอร์แลนด์ 34.6 และฝรั่งเศส 28.6

6. บทบาทขององค์การสหประชาชาติ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของสตรี

จากการเปรียบเทียบข้างต้น สรุปได้ว่าสตรีไทยมีสถานภาพและมีพัฒนาการมาตามลำดับเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ และถึงจะมีสตรีที่มีบทบาทในเรื่องต่าง ๆ น้อยกว่าบุรุษมากเมื่อเทียบกับประเทศที่เจริญแล้วหลายประเทศ แต่ก็ได้ติดตามและเข้าร่วมงานของสหประชาชาติที่จัดริเริ่มในเรื่องของสตรีตลอดนับตั้งแต่ได้จัดประชุมระดับโลกครั้งแรกที่กรุงเม็กซิโกเมื่อปี 2518 ซึ่งสหประชาชาติประกาศเป็นปีสตรีสากล ในปีต่อมาสหประชาชาติได้กำหนดช่วงปี 2519 - 2528 เป็นทศวรรษสตรีขององค์การสหประชาชาติ พร้อมกับให้ข้อเสนอแนะแก่นานาชาติ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ให้สตรีได้รับโอกาสพัฒนาตนโดยควรแก้ความสามารถ
- 2) ให้สตรีมีความเสมอภาคกับบุรุษ
- 3) ให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

ก่อนการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 2 สมัชชาสหประชาชาติ ได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบเมื่อปี 2522 ดังได้ชี้แจงไว้แล้วในข้อ 4.3.1.2 การประชุม ครั้งที่ 2 ได้กระทำในปี 2523 ที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก เป็นการประชุมทบทวนประเมินผลการดำเนินงานในช่วงครั้งแรกของทศวรรษสตรี ซึ่งเมื่อสิ้นสุดในปี 2528 สหประชาชาติก็ได้กำหนดทศวรรษสตรีที่ 2 ปี 2529 - 2538 ต่อเนื่องมา ในปี 2528 สหประชาชาติได้จัดประชุม ครั้งที่ 3 ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา เพื่อประเมินผลความสำเร็จของทศวรรษสตรี ครั้งที่ 1 และได้มีการรับรองยุทธศาสตร์สตรีไนโรบีเพื่อความก้าวหน้าของสตรีสู่ปี 2543

การประชุม ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 4 - 15 กันยายน 2538 ที่กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นการประชุมระดับโลกภาคทางการของสหประชาชาติ นอกจากนั้นได้มีการประชุมระดับโลกภาคองค์กรเอกชนเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 อันมีสตรีไทย คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ทำหน้าที่ประธานการประชุมภาคองค์กรเอกชน ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม - 8 กันยายน 2538 ด้วย นับเป็นการประชุมที่สตรีไทยมีบทบาทโดดเด่นเป็นผู้ริเริ่มสร้างเกียรติภูมิให้แก่สตรีไทยต่อนานาชาติ ผลการประชุมในภาคทางการได้แก่ที่ประชุมรับรองปฏิญญาปักกิ่ง ประกาศเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมความเสมอภาค สันติภาพ และการพัฒนาต่อสตรี กับประกาศนโยบายหลักที่รัฐบาลนานาชาติจะนำไปใช้ปฏิบัติในการพัฒนาสตรีซึ่งในส่วนนี้เป็นเรื่องที่ประเทศไทยกำลังดำเนินการอยู่แล้ว (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก)

7. หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมสถานภาพสตรี

ทุกวันนี้มีหน่วยงานและกลุ่มบุคคลทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนทำงานในเรื่องของการพัฒนาและส่งเสริมสถานภาพสตรีหลายหน่วยและหลายกลุ่ม ดังนี้

7.1 ภาครัฐ

7.1.1 ระดับรัฐสภา วุฒิสภามีคณะกรรมาธิการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ ในขณะที่สภาผู้แทนราษฎรก็มีคณะกรรมาธิการกิจการเยาวชน สตรี และผู้สูงอายุ ทำงานศึกษาคิดตามกิจกรรมตลอดจนวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการดำเนินงานของรัฐบาลในเรื่องนี้ โดยจะเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ ให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สนใจต่อไป

ปัจจุบันคณะกรรมการฯ ชุดนี้ของวุฒิสภา มีสมาชิกวุฒิสภาร่วมเป็นกรรมการ 19 คน โดยเป็นสตรี 5 คน ส่วนของสภาผู้แทนราษฎร มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร่วมคณะ 17 คน เป็นสตรี 7 คน ถึงแม้ว่าจำนวนสตรีในแต่ละคณะจะน้อยกว่าบุรุษ แต่ทุกท่านทั้งสองเพศต่างทำงานกันด้วยจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมที่ปราศจากอคติใด ๆ ทั้งสิ้น

7.1.2 ระเบียบรัฐบาล รัฐบาลได้เริ่มงานด้านสตรีอย่างแท้จริงเป็นทางการเป็นครั้งแรกในปี 2518 เมื่อสหประชาชาติได้ประกาศให้ปีนั้นเป็นปีสตรีสากลพร้อมทั้งจัดการประชุมระดับโลกขึ้นที่ประเทศเม็กซิโก ต่อมารัฐบาลได้มอบงานด้านการพัฒนาสตรีให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) เป็นเจ้าของเรื่องตามการเสนอแนะของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องนี้หลังการจัดงานฉลองปีสตรีสากลตามการเชิญชวนของสหประชาชาติ สภาพัฒน์ ได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรีขึ้นทำงานโดยเฉพาะ เป็นผลให้มีแผนและโครงการพัฒนาสตรีปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524 หรือ แผนฯ 4) เป็นแผนพัฒนาสตรีระยะสั้น (พ.ศ. 2525 - 2529) ที่ได้รับการผนวกเข้าไว้ใน แผนฯ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) และได้จัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2544) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสตรีต่อไป

หลังการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องของสตรีของสหประชาชาติที่ประเทศเดนมาร์กในปี 2523 คณะอนุกรรมการฯ ของสภาพัฒน์ ได้เสนอให้รัฐบาลตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ ซึ่งรัฐบาลได้สนองตอบโดยได้ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นทำงานลักษณะเดียวกับคณะอนุกรรมการฯ เมื่อ 13 มกราคม 2524 แต่ต่อมาก็ได้โอนงานให้สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์รับไปตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม 2524 สภาสตรีฯ ได้ทำงานเรื่องนีจนถึงปี 2526 เมื่อรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติขึ้นตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่จากความผันผวนทางการเมืองทำให้งานพัฒนาสตรีขาดความต่อเนื่องและขาดความจริงจังในการดำเนินงาน จนถึงปี 2532 จึงได้มีการตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ หรือ กสส. ขึ้นสานต่องานด้านการพัฒนาสตรี และเป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

7.1.3 ระเบียบหน่วยงานราชการ มีส่วนราชการหลายหน่วยที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรี อาทิ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอนามัย กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้แม้จะมีผลงานอยู่บ้างที่เอื้อต่อการพัฒนาสตรี แต่ยังมีข้อติดขัดหลายประการทั้งด้านงบประมาณ ด้านกำลังพล ระบบราชการ ฯลฯ ทำให้ประสิทธิภาพการดำเนินการไม่เป็นไปอย่างเต็มที่เท่าที่ควร

7.2 ภาคเอกชน จากค่านิยมและความเหลื่อมล้ำของสังคม การขายลูก ถูกข่มขืน ถูกทำทารุณกรรม ถูกเอารัดเอาเปรียบต่าง ๆ นานา ๆ ที่สตรีได้ถูกบุรุษเพศย่ำยี จนในที่สุดสตรีได้รวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อป้องกันและขจัดปัญหา นานวันเข้าองค์กรเล็ก ก็เติบโตเป็นองค์กรใหญ่ จากระดับท้องถิ่นเป็นระดับชาติ และเข้าสู่ระดับนานาชาติในที่สุด

7.2.1 ระดับในประเทศ มีองค์กรสตรีที่เกิดขึ้นในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ที่การตั้งชื่อมักจะเป็นการระบุภารกิจหลักไปในตัว เช่น สมาคมสตรีไทย สมาคมสตรีอุดมศึกษา สมาคมสตรีอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์และวิชาชีพแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา เป็นต้น (กสส. ได้รวบรวมจำนวนองค์กรเอกชนที่ทำงานการพัฒนาสตรีเมื่อปี 2535 มี 47 หน่วยงาน)

สมาคมสตรีแรกที่เกิดขึ้น คือ สมาคมสตรีไทยแห่งประเทศไทย และยังมีองค์กรสตรีที่สำคัญยิ่งอีกองค์กรหนึ่ง คือ สภาสตรีแห่งชาติ ซึ่งท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งขึ้น องค์กรนี้มีสมาชิกที่ประกอบด้วยสมาคมสตรีต่าง ๆ ทั่วประเทศรวมทั้งสมาคมวิชาชีพ สมาคมแม่บ้าน สมาคมนักเรียนเก่า ฯลฯ จึงถือได้ว่าเป็นองค์กรสตรีที่มีบทบาทสำคัญภาคเอกชนเป็นอย่างมาก

7.2.2 ระดับนานาชาติ มีองค์กรที่เป็นที่ยอมรับนับถือกันทั่วไป คือ สภาสตรีระหว่างประเทศ มีอายุก่อตั้งมาแล้วกว่าสิบทศวรรษ การประชุมใช้วิธีจัดหมุนเวียนตามประเทศสมาชิก ประเทศไทยได้เคยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมมาหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายเป็นการประชุม ครั้งที่ 26 เมื่อปี 2534

สภาสตรีแห่งอาเซียน เป็นการรวมตัวของสภาสตรีประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ซึ่งประเทศไทยเคยเป็นเจ้าภาพจัดประชุมมาแล้ว

สหพันธ์สตรีแห่งอาเซียน เป็นการรวมตัวกันของสหพันธ์สตรี ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

7.3 ความร่วมมือระหว่างองค์กรรัฐกับองค์กรเอกชน ท่านองเดียวกับองค์กรรัฐ องค์กรเอกชนก็มีปัญหาด้านเงินทุน เจ้าหน้าที่ประจำที่มีอัตราการเข้า-ออกบ่อยครั้ง และมักมี จุดมุ่งเน้นที่ค่อนข้างจำเพาะเจาะจง

ในด้านการประสานงานระหว่างองค์กรไม่ว่าจะเป็นระหว่างองค์กรภาครัฐเอง หรือระหว่างองค์กรภาคเอกชนด้วยกัน หรือระหว่างองค์กรภาครัฐกับภาคเอกชน มักมีปัญหาขาดความคล่องตัวเพราะธรรมชาติการทำงาน การมองปัญหาแตกต่างกัน ระบบราชการเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่สร้างความอึดอัดให้แก่องค์กรภาคเอกชน อย่างไรก็ตามทุกองค์กรทั้งของรัฐและเอกชนต่างก็ทำงานที่มีเป้าหมายตรงกัน ได้แก่ การยกระดับสถานภาพและคุณภาพชีวิตของสตรี แต่ความจริงจังขององค์กรเอกชนอาจจะมีมากกว่า เพราะส่วนใหญ่ทำด้วยแรงกระตุ้นของสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง เอาเปรียบ หรือรังแกเพศหญิงกันมากเกินไป และมักทำงานด้วยอุดมคติแรงกล้า อย่างไรก็ตามกลไกการประสานงานที่เป็นประจวบเหมาะ เชื่อมต่อให้โดยเฉพา ระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน คือ หน่วยงาน กสส. ก็ได้ทำงานเต็มความสามารถภายใต้ความขาดแคลนอย่างมาก

8. งานพัฒนาสตรีของรัฐบาล

ผลงานที่ผ่านมาของภาครัฐได้กล่าวโดยย่อไว้แล้วในข้อ 6 รัฐบาลชุดปัจจุบันได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อ 26 กรกฎาคม 2538 ระบุเกี่ยวกับสตรีอยู่ในข้อ 5.2 มีรายละเอียดอยู่ในหลายข้อย่อย อาทิ

"5.2.2 ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศ" ฯลฯ

หน่วยงานหลักที่ทำงานด้านสตรีให้แก่รัฐบาล คือ กสส. ผลงานของ กสส. นับแต่เริ่มก่อตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการเมื่อมีนาคม 2532 ถึงขณะนี้มีที่เด่น ๆ คือ

8.1 ได้จัดทำ นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2554) เพื่อนำไปใช้วางแผนส่งเสริมกิจการ บทบาท และสถานภาพสตรีในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) นโยบายและแผนงานหลักฯ ข้างต้นเป็นการจัดทำจากการทบทวนแผนพัฒนาสตรีระยะยาวฉบับแรก (พ.ศ. 2525 - 2544) เพื่อปรับให้สัมพันธ์กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นโยบายและแผนงานหลักฯ ของ กสส. ฉบับนี้จัดเป็นเอกสารที่ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสตรีอย่างกว้างขวางแทบทุก ด้านพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการหลักเพื่อการบรรลุสู่เป้าหมายที่ได้ กำหนดไว้ นับเป็นเอกสารที่เป็นหลักฐานมีความสมบูรณ์มากที่สุด ถือได้ว่าเป็นผลงานดีเด่น ของ กสส. ที่น่าชื่นชมเป็นอย่างมาก

8.2 การผลักดันให้มีการจัดตั้งองค์กรพัฒนาสตรีในส่วนภูมิภาค เป็นการกระจายการติดตามความเคลื่อนไหว สภาพปัญหา ตลอดจนการช่วยเหลือสตรีลงไปยังท้องถิ่นทั่วประเทศซึ่งกระทรวงมหาดไทยก็ได้สนองตอบด้วยการออกข้อบังคับ ว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2534 กำหนดให้อำเภอและกิ่งอำเภอจัดตั้งฝ่ายกิจการสตรี เพิ่มขึ้นอีก 1 ฝ่าย ในคณะกรรมการหมู่บ้านทุกแห่ง

8.3 ร่วมการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 ของสหประชาชาติ ที่กรุงปักกิ่ง ระหว่างวันที่ 4 - 15 กันยายน 2538 ซึ่งหัวหน้าคณะผู้แทนไทย (รองประธาน กสส.) ได้ให้ถ้อยแถลงต่อที่ประชุมเต็มคณะ เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2538 มีสาระสำคัญ คือ ยืนยันพันธะที่จะดำเนินการตามเอกสารของที่ประชุมเพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติและเป็นพื้นฐานในการลดความไม่เสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี รวมทั้งเร่งรัดการส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีด้วย

9. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ

9.1 ด้วยจำนวนประชากรสตรีที่มีมากกว่าบุรุษ พลังสตรีจึงเป็นกลุ่มพลังใหญ่ที่จะเฉยเมยเสียมิได้ ในอดีตสตรีมีบทบาทเด่นชัดในการเป็นแม่บ้านแม่เรือน โดยมีบทบาทรองเป็นพลังแรงงานแอบแฝงช่วยงานเพาะปลูกของครอบครัวโดยไม่มีค่าแรง สตรีในสมัยก่อนนั้นได้รับการปฏิบัติจากเพศชายด้วยสถานภาพของการเป็นเบี้ยล่าง เป็นผู้ตามเป็นผู้รับคำสั่งแต่โดยดีไม่มีโต้แย้ง ลักษณะสภาพสังคมเช่นนี้เป็นมาช้านานจนเป็นค่านิยมที่ยังฝังรากลึก การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นไปได้ยาก ต้องใช้เวลายาวนานเพื่อการยอมรับที่ละน้อย ๆ ถึงความสามารถของสตรีที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชายในหลายด้าน และบางด้านสตรีก็เหนือกว่าบุรุษ

9.2 การสร้างคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้แก่การให้การศึกษาพัฒนาความรู้ความคิดตลอดเวลาที่ผ่านมาเพศหญิงโดยเฉพาะในชนบทไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนทัดเทียมกับเพศชาย ยิ่งการศึกษาต่อเนื่องสูง ๆ ขึ้นไปยิ่งมีโอกาสน้อยกว่ามากเมื่อกระแสความเจริญของโลกทำให้ต้องขยายและกระจายการศึกษาให้กว้างขวางช่วยให้เพศหญิงมีโอกาสดำเนินการศึกษากันมากขึ้น สตรีที่ได้รับการศึกษาที่ดีพอก็ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของสตรีที่ไม่แพ้บุรุษ การศึกษาจึงเป็นกุญแจสำคัญของการไขไปสู่การปรุ่งแต่งคุณภาพชีวิตของทั้งชายและหญิงที่จะส่งผลถึงประเทศชาติในที่สุด อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของสหประชาชาติซึ่งมีผลบังคับใช้ต่อประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2528 มีข้อกำหนด ข้อ 10 เกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งเดิมได้ขอสงวนไว้แต่ขณะนี้คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ยกเลิกข้อสงวนนี้แล้ว เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2538

9.3 สภาพสังคมในประเทศไทยยังคงแตกต่างกันมากระหว่างสังคมในเมืองกับในชนบทโดยเฉพาะในด้านรายได้ เป็นที่ยอมรับกันว่าในชนบทยังมีครอบครัวที่ขัดสนยากไร้อีกมากจนถึงกับบางแห่งมีการขายลูก และมีสตรีหันไปประกอบธุรกิจบริการทางเพศกันไม่น้อย เมื่อเป็นสินค้าที่ซื้อขายคล่องเพราะกิจกรรมทางเพศเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์ ประกอบกับตลาดมีความต้องการในเรื่องนี้ จึงเกิดกลุ่มมิชฌาชีพหลวงต่อเด็กสาวจากชนบทเข้าสู่อาชีพขายตัวสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้แก่เด็กสาว เจ้าทุกข์และพ่อแม่พี่น้อง ทำให้สังคมเสื่อมเสียชื่อเสียงที่มีผลกระทบไปถึงสตรีไทยทั่วไป รวมทั้งประเทศชาติด้วย ที่สำคัญคือได้เป็นช่องทางแห่งโรคภัยไข้เจ็บแก่โรคเอดส์ที่ยังรักษาไม่ได้และนับวันจะมีสถิติผู้ติดโรคนี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แม้รัฐบาลจะระบุไว้ในนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภาในข้อ 5.2.3 ว่า "กวดขันการใช้มาตรการคุ้มครองสวัสดิภาพของสตรี เพื่อมิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบและป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนสตรีไปประกอบธุรกิจทางเพศ" แต่ในทางปฏิบัติจริง กฎหมายเกี่ยวข้องที่ใช้บังคับอยู่ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าหญิงและเด็กหญิง พ.ศ. 2471 หรือ พระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 เป็นต้น ล้วนล้าสมัย ไม่ครอบคลุม กำหนดโทษไว้ต่ำ ฯลฯ ไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อประกอบกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมาย มิได้กวดขันการปฏิบัติให้สมกับนโยบายของรัฐบาล ธุรกิจซื้อขายบริการทางเพศจึงขยายตัวมีรูปแบบฉ้อฉลหลากหลาย นับว่าเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างยิ่ง

9.4 ผลแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการสร้างงานภาคอุตสาหกรรมอย่างมากได้เป็นจุดแม่เหล็กดึงดูดแรงงานทั้งหญิงและชายจากชนบทเข้าสู่งานด้านอุตสาหกรรม การผลิต การเคลื่อนย้ายแรงงานเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวที่ต้องแตกแยกมีสมาชิกลดลง สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือสังคมยากไร้ในชนบทได้กลายเป็นสังคมที่สตรีมีความเป็นมารดาน้อยลง เพราะต้องออกหางานทำเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว สถาบันครอบครัวไทยในอดีตนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคม มนุษย์คนแรกที่ทารกมองเห็นเมื่อลืมตาได้คือ แม่ และแม่คือผู้ที่ใกล้ชิดกับทารกมากกว่าใคร ให้ทั้งน้ำนม ให้ทั้งความอบอุ่นความรัก พูมพิทอบรมเลี้ยงดูจนลูกเติบโต แม่จึงเป็นทั้ง แม่ และ ครู คนแรกและตลอดไปของลูก การจะไม่ให้แม่ทิ้งลูกไปทำงานนอกบ้านน่าจะเป็นเรื่องยากสำหรับสภาวารณในปัจจุบัน คงจะต้องยอมรับว่าแม่กับลูกจะต้องห่างกันไปบ้าง แต่ควรจะมีสิ่งชดเชยที่เปิดโอกาสให้แม่ได้พบได้อยู่กับลูกแบบมิใช่ทอดทิ้งห่างกันไปนาน ๆ นอกจากนั้นเมื่อแม่หรือสตรีออกไปขายแรงงาน ก็สมควรจะให้ได้รับความเป็นธรรมด้านค่าจ้าง และสวัสดิการ สมดังนโยบาย ข้อ 5.2.4 ของรัฐบาลที่ว่า "ส่งเสริมแรงงานสตรีให้ได้รับความเป็นธรรมด้านค่าจ้างและสวัสดิการ โดยเฉพาะแรงงานสตรีที่ไม่อยู่ในระบบ" ซึ่งทุกวันนี้ดูจะยังมีการเอารัดเอาเปรียบแรงงานสตรีที่ด้อยกว่าแรงงานชายแทบจะ

ในทุกด้านโดยเฉพาะการทำงานภาคเศรษฐกิจจนกระทบทำให้เด็กหญิงและสตรีที่เข้าสู่งานประเภทนี้ไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน และอยู่นอกข่ายการประกันสังคมจึงมักจะถูกกดค่าแรงและทำงานมากชั่วโมงเกินกำหนด ภายใต้สภาพการทำงานที่ต่ำกว่ามาตรฐาน

9.5 ท่านองเคียวกับแรงงานสตรี ข้าราชการหญิงไม่ว่าจะสังกัดหน่วยทหารหรือหน่วยงานพลเรือน ยังไม่ได้รับความเสมอภาคในการรับราชการโดยเฉพาะในเรื่องโอกาสการก้าวหน้าในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง สตรีในทุกวันนี้มีความรู้ความสามารถมีศักยภาพในการทำงานทัดเทียมกับบุรุษ หากจัดสรรตำแหน่งงานให้เหมาะสมก็น่าจะสามารถบรรจุสตรีให้ทำงานรับผิดชอบในตำแหน่งสูง ๆ บางตำแหน่งได้เช่นเดียวกับข้าราชการชาย

9.6 รัฐมีหน่วยงานที่เป็นกลไกการทำงานคู่เป็นแกนกลางเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี มีชื่อว่า กสส. หน่วยงานที่รองรับและช่วยเหลืองานของ กสส. มีฐานะเป็นสำนักงานเลขานุการ ขึ้นอยู่กับสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กสส. เองมีฐานะเป็นเพียงกองศักยภาพการทำงานจึงค่อนข้างจำกัดเพราะมีอำนาจหน้าที่และโครงสร้างที่จำกัดซึ่งงานสำคัญที่จะเอื้อประโยชน์ให้อย่างมากแก่การพัฒนาสตรีตามนโยบายของรัฐบาล คือการติดต่อประสานงานกับองค์กรเอกชนต่าง ๆ ที่ทำงานพัฒนาสตรี ในขณะที่ภาคเอกชนอยากจะช่วยราชการและรัฐบาลก็สนับสนุนงบประมาณให้ กสส. ได้ไม่เพียงพอ การร่วมมือของ กสส. กับองค์กรภาคเอกชนจะช่วยได้อย่างมาก สิ่งที่ภาคเอกชนเรียกร้องประการหนึ่งเพราะเห็นเป็นความจำเป็นในการทำงาน คือ สถิติข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสตรีทั่วประเทศที่ทันสมัยล่าสุดถูกต้องมากที่สุด สถิติดังกล่าวนี้ควรมีพร้อมอยู่ที่ กสส. เพื่อถ่ายทอดให้ผู้สนใจนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามการร้องขอ กสส. ตระหนักดีถึงความสำคัญในข้อนี้แต่จะต้องมีบุคลากรและเครื่องมือรองรับ และเพื่อประสิทธิภาพของงานที่มีเพิ่มขึ้นมากของ กสส. จึงมีการเสนอขอยกระดับเป็นหน่วยงานระดับ กรม ซึ่งหลังจากที่ได้พิจารณากันอย่างกว้างขวางแล้วคณะกรรมการมีความเห็นสอดคล้องด้วยเห็นควรสนับสนุน

จากข้อคิดเห็นข้างต้นคณะกรรมการฯ ขอเสนอข้อสังเกตแนะแนวทางพัฒนาสตรีเพื่อให้สมตามเจตนารมณ์ของนโยบายรัฐบาลในข้อ 5.2 ตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง ดังนี้

1) เพื่อปรับปรุงภาพพจน์ของประเทศ ของสตรีไทย และสกัดการแพร่ขยายของโรคเอดส์ จึงสมควรเร่งแก้ไขกฎหมายที่สำคัญต่อไปนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน คือ

พระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าหญิงและเด็ก พุทธศักราช 2471

พระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 282 - 286 หมวดความผิด

เกี่ยวกับเพศ

พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 (แก้ไข พ.ศ. 2521

และ 2525)

พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522

นอกจากนั้นสมควรปรับปรุงแผนพัฒนาฯ ที่มุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้แก่ชนบท โดยเน้นการพัฒนาให้แก่ท้องถื่นยากไร้ที่มีสตรีและ เด็กสาวละทิ้งบ้านไปขายตัวกันมากเป็นอันดับต้น ๆ

2) ยกกระต๊อบ กสส.ให้เป็นหน่วยงานระดับ กรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เช่นเดิม และเร่งรัดให้รับผิดชอบในด้านนโยบาย แผนงาน การกำกับดูแล รวมทั้งการรวบรวมสถิติสตรีในทุกด้านให้ทันกาลอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางสถิติสตรีที่เป็นทางการ สามารถสนับสนุนการร้องขอได้ตลอดเวลา โดยการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ

3) เมื่อรัฐบาลได้มีมติรับรองความเสมอภาคทางการศึกษาตามข้อกำหนดของสหประชาชาติในอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบแล้ว ต่อไปก็สมควรจะเร่งรัดการแก้ไขกฎระเบียบทางการศึกษาให้สอดคล้องกัน และที่สำคัญได้แก่การจัด การไม่รู้หนังสือของสตรี พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้สตรีได้มีการศึกษาสูงขึ้น พร้อมกับนำเรื่องศาสนาเข้าอบรมสั่งสอนแก่เด็กตั้งแต่ในการศึกษาภาคบังคับ

4) รมรณรงค์การสร้างเสริมสถาบันครอบครัวโดยเน้นใน ความเป็นแม่ ภารกิจนี้ควรมอบให้ กสส. เป็นผู้วางแผนจัดทำโครงการและมาตรการการปฏิบัติต่าง ๆ โดยประสานขอความร่วมมือจากองค์กรเอกชนต่าง ๆ และจะต้องสังคายนากฎหมายครอบครัวให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคชาย-หญิงด้วย

5) แก้ไขกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ เพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และคุ้มครองสวัสดิภาพของสตรี และที่สำคัญได้แก่การกวาดล้างเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิผลมากที่สุด

6) ตามข้อเสนอแนะ 3 ประการของสหประชาชาติที่ให้แก่นานาชาติรับปฏิบัติกันทั่วไป อันได้แก่ ประการแรกให้สตรีได้รับโอกาสพัฒนาคนโดยควรแก่ความสามารถ ประการที่สองให้สตรีมีความเสมอภาคกับบุรุษ และประการที่สามให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศนั้น สมควรที่ประเทศไทยจะได้ยึดมั่นและดำเนินการตามข้อเสนอแนะดังกล่าว เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่สตรี ในด้านธุรกิจการงานการรับราชการ ตลอดจนแรงงาน ทั้งในเรื่องอัตราเงินเดือน ค่าตอบแทน ค่าจ้าง ค่าแรง ค่าล่วงเวลา การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ที่เหมาะสมและเป็นไปได้ ตลอดจนสิทธิและสวัสดิการต่าง ๆ ให้ได้รับทัดเทียมกับบุรุษ นอกจากนั้นจะต้องจัดให้มีการฝึกอบรมแรงงานสตรี เพื่อพัฒนาฝีมือและทักษะให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานด้วย กับสำรวจตรวจสอบการทำงานภาคเศรษฐกิจนอกระบบที่มีเด็กหญิงและสตรีทำกันไม่น้อยเพื่อปรับแก้ไขให้เข้าอยู่ในระบบเสีย

ข้อเสนอแนะ โดยย่อข้างต้น เป็นเพียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง ของสิ่งที่สมควรจะต้องดำเนินการ สำหรับข้อเสนอแนะที่ละเอียดกว้างขวางจะพิจารณา ดูได้จากข้อเสนอแนะแต่ละด้านของสตรีในผนวกประกอบต่อท้าย เอกสารนำฉบับนี้

พลเรือเอก

(ธวัชชัย โภคสนาวิน)

กรรมการ

13 ธค. 38

ดร.สายสุรี จุติกุล

นางศรีวัฒนา จุลชาติ

ที่ปรึกษาคณะกรรมการส่งเสริมและ
ประสานงานสตรีแห่งชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
ผู้อำนวยการ สำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก

ประมวลพัฒนาการของสตรีไทย

สารบัญ
ภาคผนวก

	หน้า
1. ความนำ	1
2. วัตถุประสงค์	2
3. พัฒนาการของสตรีไทยและปัญหา	
1. สตรีไทยด้านสถานภาพทางกฎหมาย	3 – 13
2. สตรีไทยด้านการศึกษา	14 – 20
3. สตรีไทยด้านการเมือง	21 – 25
4. สตรีไทยด้านการรับราชการ	26 – 30
5. สตรีไทยด้านความเป็นแม่	31 – 35
6. สตรีไทยด้านธุรกิจ	36 – 42
7. สตรีไทยด้านแรงงาน	43 – 49
8. สตรีไทยด้านความมั่นคงแห่งชาติ	50 – 53
9. สตรีไทยด้านสังคม	54 – 57
10. สตรีไทยกับธุรกิจบริการทางเพศ	58 – 63
4. กรณีศึกษาเปรียบเทียบ	
1. เปรียบเทียบสตรีไทยมุสลิมกับสตรีมุสลิมตุรกี	64 – 69
2. เปรียบเทียบสตรีไทยกับสตรีนานาชาติ	70 – 76
5. การประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 บรรณานุกรม	77 – 91

1. ความน่า

พัฒนาการของสตรีไทยมีประวัติความเป็นมาที่ควรศึกษา พิจารณา และทบทวน เพื่อให้สามารถเห็นได้กระจ่างว่า เป็นการพัฒนาที่ไม่มีการต่อสู้ขัดแย้ง เป็นมาโดยสันติ ต่อเนื่องตั้งแต่รัชสมัยปกครองแผ่นดินโดยธรรมของพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย จนมาถึงสมัยระบอบประชาธิปไตย คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภาได้ศึกษาพัฒนาการของสตรีไทยและได้ประมวลความเป็นมาในด้านต่าง ๆ รวม 10 ด้าน กรณีศึกษาเปรียบเทียบ 2 เรื่อง ควบคู่ไปกับการศึกษาประเด็นคุณภาพเยาวชนไทย ที่พึงประสงค์ในสองทศวรรษหน้า เพื่อเทียบเคียงให้เห็นว่า ปัจจุบันสภาพทั่วไปและสถานภาพ เฉพาะตัวบุคคลของสตรีผู้เป็นเพศมารดา มีการพัฒนามาแล้วในเรื่องใดบ้าง การพัฒนาแล้ว นั้นมีผลประการใดมาสู่ประเทศ และยังมีปัญหาในสวนใดที่ทำให้พัฒนาการของสตรีขาดความ สมดุลทั้งยังพิจารณาได้ด้วยว่าความไม่สมดุลนั้นเกิดจากตัวบุคคลหรือมีเหตุอื่นเช่นการเลือก ปฏิบัติ

คณะกรรมการฯ ตระหนักถึงความจริงประการหนึ่ง คือ โลก โดยองค์การ สหประชาชาติสนใจการพัฒนาสตรี เพราะเล็งเห็นว่าศักยภาพของสตรีผู้มีจำนวนกึ่งหนึ่งของประชาคมโลกถูกมองข้ามไป ทั้งยอมรับว่าโลกจะมีสุขสันติได้ทั่วถึงต่อเมื่อประชากร โลกทุกเพศ ทุกวัยได้รับการปฏิบัติเสมอกัน และปฏิบัติต่อกันโดยเคารพสิทธิความเป็นมนุษย์ ของกันและกัน สตรีจึงเป็นกลุ่มบุคคลเป้าหมายแห่งการพัฒนาของประเทศสมาชิกองค์การ สหประชาชาติ โดยกำหนดเป้าหมาย 3 ประการ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 คือ ความเสมอภาค การพัฒนา และสันติภาพ จากนั้นได้มีการประชุมระดับโลกว่าด้วยสตรีหลายครั้ง ครั้งล่าสุด คือการประชุมที่กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 4 - 15 กันยายน 2538 ซึ่งรัฐบาลไทยได้ป็นอันจะอนุวัติตามปฏิญญาปักกิ่ง 12 ข้อ ในการประชุมระดับโลก ครั้งที่ 4 นี้ สตรีไทยได้มีบทบาทนำในภาคองค์การที่ไม่ใช่รัฐบาลที่ได้รับเชิญ จากองค์การ สหประชาชาติ ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการที่ก้าวไกลที่น่าภูมิใจ

การศึกษาพิจารณา พัฒนาการของสตรีไทยของคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ มีลักษณะเป็นการศึกษาพิจารณาแบบประมวลพัฒนาการตั้งแต่อดีตถึง เหตุการณ์ล่าสุดในปัจจุบัน เหตุการณ์นั้นก็คือผลการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรีที่ กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้น นอกจากการศึกษาประมวลความเป็นมา ในด้านต่าง ๆ 10 ประการ และกรณีศึกษาเปรียบเทียบ 2 เรื่องดังกล่าวข้างต้นแล้ว ใน ประมวลพัฒนาการของสตรีไทยฉบับนี้ จึงได้ผนวกเรื่องการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 ที่กรุงปักกิ่งไว้ด้วย

2. วัตถุประสงค์

การประมวลผลพัฒนาการสตรีไทยเพื่อศึกษาพิจารณา มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ

1. เพื่อประมวลและทบทวนพัฒนาการของสตรีไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาสภาพสตรีไทยในปัจจุบันและปัญหาที่ประสบ
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสถานภาพสตรีไทยและสตรีนานาชาติ
4. เพื่อให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการพัฒนาสตรีไทยในอนาคต

และได้ลำดับพัฒนาการของสตรีที่ศึกษาพิจารณาด้านต่าง ๆ ต่อจากวัตถุประสงค์

10 ประการ ดังนี้

1. สตรีไทยด้านสถานภาพทางกฎหมาย
2. สตรีไทยด้านการศึกษา
3. สตรีไทยด้านการเมือง
4. สตรีไทยด้านการรับราชการ
5. สตรีไทยด้านความเป็นแม่
6. สตรีไทยด้านธุรกิจ
7. สตรีไทยด้านแรงงาน
8. สตรีไทยด้านความมั่นคงแห่งชาติ
9. สตรีไทยด้านสังคม
10. สตรีไทยกับธุรกิจทางเพศ

และเพื่อให้มีทัศนคติกว้างไกลได้เสนอกรณีศึกษาเปรียบเทียบอีก 2 เรื่อง คือ

1. เปรียบเทียบสตรีไทยมุสลิม กับ สตรีมุสลิมตุรกี
2. เปรียบเทียบสตรีไทยกับสตรีนานาชาติ

3. พัฒนาการของสตรีไทยและปัญหา

1. สตรีไทยด้านสถานภาพทางกฎหมาย

การศึกษาเรื่องกฎหมายของรัฐและความเกี่ยวข้องกับสตรี เป็นสิ่งสำคัญเนื่อง เพราะกฎหมายจัดเป็นมาตรการสำคัญของรัฐในการปกครองบริหารประเทศ การศึกษา วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับกฎหมายจะก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนต่อ สถานภาพทางกฎหมายในอดีตและปัจจุบันของสตรี และจะทำให้รัฐบาลสามารถกำหนด นโยบายและบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับสตรีให้ตรงกับความประสงค์ของรัฐให้มากขึ้น รวมทั้ง สามารถเป็นปัจจัยเกื้อหนุนหรือส่งเสริมให้สตรีสามารถพัฒนาสถานภาพและบทบาทของตน ให้มากยิ่งขึ้น การศึกษาเรื่องกฎหมายกับสตรีนี้ แบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงระยะเวลา คือ

ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

จากวิวัฒนาการทางกฎหมายของรัฐต่อสตรีในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย นั้น แต่เดิมกฎหมายของรัฐมีบทบาทอย่างสำคัญในการจำกัดสิทธิเสรีภาพและจำกัดโอกาสใน ด้านต่าง ๆ ของสตรีให้เท่าเทียมกันกับชาย กฎหมายไทยในอดีต มีรากฐานบัญญัติขึ้นมาจาก ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างแท้จริง เช่น กฎหมายลักษณะผัวเมีย เป็นต้น สถานภาพของ สตรีไทยตามกฎหมายจะด้อยกว่าบุรุษมาก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายไทยแล้ว กฎหมายไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ก็ไม่ได้กำหนดขึ้นจากขนบธรรมเนียมประเพณีเพียง อย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังได้รับอิทธิพลมาจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง โดยเฉพาะอิทธิพล จากประเทศอินเดีย ต้นเค้าทางด้านกฎหมายของไทยได้จากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์อันเป็น หลักในการบัญญัติกฎหมายของมอญโดยตรง และมอญก็ได้รับจากคัมภีร์มนุธรรมศาสตร์ของ อินเดียอีกทอดหนึ่ง ซึ่งการได้รับอิทธิพลทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีรวมทั้งคัมภีร์ ธรรมศาสตร์นี้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดสถานภาพสตรีในช่วงนี้ โดยฐานะของสตรีจะด้อย กว่าบุรุษในหลาย ๆ เรื่อง กล่าวคือ

1. ในเรื่องการเป็นผู้คุ้มครอง ได้กำหนดหญิงไว้เบาะแรมิบิดาคู่ครองเมื่อเติบโต เป็นหน้าที่ของสามี และเมื่อแก่เฒ่าเป็นหน้าที่ของบุตรชาย ที่เป็นดังนี้ เพราะสังคมถือว่าหญิง ด้อยกว่าชาย อ่อนแอ ช่วยตัวเองไม่ได้จึงต้องอยู่ในความคุ้มครองของผู้อื่นตลอดชีวิต

2. ในเรื่องหน้าที่ของภรรยา ได้กำหนดไว้ว่าเมื่อสตรีไทยแต่งงานแล้วจะมีหน้าที่ดังนี้ คือ สตรีที่แต่งงานแล้ว มีหน้าที่ต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือน ดูแลการใช้จ่าย รักษาความสะอาดบ้านเรือน จัดเตรียมอาหาร เลี้ยงบุตรและสามี สตรีใดทำหน้าที่อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง พระคัมภีร์จะสรรเสริญว่ามีความเจริญรุ่งเรือง เป็นแบบฉบับของกุลสตรี แต่ถ้าสตรีใดประพฤตินในข้อต่อไปนี้เป็นคนเลวร้าย เป็นที่ตำหนิติเตียนของสังคม คือ ต้มสุรา คบชายไว้ศีลธรรม ไม่อยู่ร่วมกับสามี ชอบออกนอกบ้าน นอนตื่นสาย อยู่ด้วยกับชายอื่น ข้อห้ามเหล่านี้ถ้าชายประพฤติดูว่าเป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้าผู้หญิงกระทำถือว่าเป็นความผิดที่ไม่อาจให้อภัยได้ ขนาดเป็นสาเหตุของความพิราลัยครวญที่เดียว และนอกจากนี้หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การปฏิบัติภักดีต่อสามีต้องนับถือสามีเป็นเทพเจ้า เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ต้องให้ความเคารพอย่างสูงสุด ซึ่งการจงรักภักดีต่อสามีนี้จะ เป็นทางนำตนไปสู่สวรรค์

3. ในเรื่องของการหย่าร้าง สามีสามารถจะเลิกร้างกับภรรยาได้ค่อนข้างง่าย โดยมีเพียงสาเหตุว่าภรรยาชอบเป็นปากเสียงหรือขาดความเคารพยำเกรง ส่วนภรรยาจะเลิกร้างกับสามีได้ก็ต่อเมื่อประจักษ์ชัดว่า สามีวิกลจริต ไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาในลักษณะภาพรวมเกี่ยวกับสถานภาพของสตรีตามกฎหมายในสมัยดั้งเดิมแล้ว กล่าวได้ว่า ฐานะของสตรีตามกฎหมายยังด้อยกว่าบุรุษมาก สตรีมิได้มีคุณค่าหรือฐานะของความเป็นคนมีศักดิ์ศรีหรือสิทธิเท่าเทียมบุรุษในหลายกรณี สตรีมีสถานะเปรียบเสมือนทรัพย์สินหรือวัตถุของผู้เป็นเจ้าของ อันได้แก่บิดาหรือสามีเท่านั้น ทางด้านบทบาทสตรีถูกจำกัดบทบาทให้อยู่เฉพาะในครอบครัว ขาดโอกาสด้านการศึกษาหรือการประกอบอาชีพอิสระ ไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง บทบาททางสังคม วัฒนธรรม ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะในฐานะภรรยา มารดา หรือลูกสาว ซึ่งต้องประพฤตินตามกฎหมายและบรรทัดฐานทางสังคมที่ตนไม่ได้มีส่วนกำหนดขึ้นเลย บทบาทในทางศาสนาที่ต่ำต้อยกว่าชาย เพราะ ไม่สามารถเป็นนักบวชซึ่งมีบทบาทในการสืบทอดคำสอนทางศาสนาได้

ช่วงหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง

ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ซึ่งในทางวิชาการถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ บัญญัติรับรองสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างประชาชนชายหญิงในการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นครั้งแรก โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 14 ว่า "ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกตั้งผู้แทนหมู่บ้านได้ คือ . . . . ."

และต่อมาได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2477 เปลี่ยนจาก "ระบบผิวเดียวหลายเมีย" เป็น "ระบบผิวเดียวเมียเดียว" ตามมาตรฐานของอารยะประเทศ แต่ยังคงดำรงรักษาลักษณะดั้งเดิมของสังคมไทย อันส่งเสริมระบบชายเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาสตรีและองค์กรสตรีได้พยายามดำเนินการเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคของสตรี จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ เมื่อผู้แทนกลุ่มสตรีไทยรับการแต่งตั้งเข้าร่วมเป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 โดยได้มีการบัญญัติหลักการเรื่องสิทธิเท่าเทียมกันของฝ่ายชายและหญิงไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้อย่างชัดเจน (ปรากฏในมาตรา 28 วรรคสอง) ทั้งยังกำหนดให้รัฐรับดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ตลอดจนการบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ เพื่อรองรับหลักการเรื่องสิทธิเท่าเทียมกันของชายและหญิงนับตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ (ปรากฏในมาตรา 236) ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ซึ่งรับรองสิทธิส่วนบุคคลของหญิงที่สมรสแล้วมากขึ้น ปรับปรุงสถานภาพทางกฎหมายของภริยาให้เหมาะสมและดียิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามสถานภาพทางกฎหมายของสตรี ทั้งเรื่องภายในสถาบันครอบครัวหรือสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ก็ยังไม่ทัดเทียมเสมอภาคกับบุรุษอย่างเต็มที่ จนถึงช่วงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ก็ยังไม่ได้รับรองสิทธิและความเสมอภาคของสตรีไว้อย่างชัดเจน และมีได้มีบทเร่งรัดการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสตรีให้เป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

อนึ่งในระหว่างช่วง พ.ศ. 2518 - 2528 ยังเป็น "ทศวรรษสตรี" ทำให้ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติ โดยในช่วงนี้ได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรีในคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2544) มีการก่อตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาตินั้น และปรับเปลี่ยนฐานะและรูปแบบของคณะกรรมการดังกล่าวให้เกิดความถาวร โดยก่อตั้งเป็นคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 โดยมุ่งก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตประชาชน ทั้งชายและหญิงที่เป็นลูกจ้างและผู้ประกอบอาชีพอิสระ

หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเท่าเทียมกันของชายและหญิงไว้ดังเช่นรัฐธรรมนูญ ปี 2517 ได้มีความพยายามที่จะตราพระราชบัญญัติสวัสดิการสังคมขึ้น เพื่อใช้บังคับในอันที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของสตรีและผู้ทุพพลภาพมีความมั่นคงและมีโอกาสพัฒนาดีขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลชุดที่แล้วภายใต้การนำของ ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย ก็ได้จัดทำนโยบายสังคมเกี่ยวกับการส่งเสริมสตรี โดยจะแก้ปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรี โดยการแก้กฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปิดโอกาสให้สตรีสามารถประกอบอาชีพได้เท่าเทียมชาย ดำเนินการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองแรงงานเกี่ยวกับสิทธิสตรีการลาคลอดของลูกจ้างหญิงในการจ้างงานภาคเอกชนตลอดจนดำเนินการแก้ไขปัญหาโสเภณีเด็ก

จนกระทั่งปัจจุบัน รัฐบาลภายใต้การนำของ ฯพณฯ นายบรรหาร ศิลปอาชา ได้ดำเนินนโยบายสังคมเกี่ยวกับด้านสตรี เด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาสหลายประการโดยเฉพาะการส่งเสริมสตรี ได้แก่

- ส่งเสริมให้มีการออกกฎหมายรับรองบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี
- กวดขันการใช้มาตรการคุ้มครองสวัสดิภาพสตรี เพื่อมิให้ถูกเอาเปรียบและป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนสตรีไปประกอบธุรกิจทางเพศ
- ส่งเสริมแรงงานสตรีให้ได้รับความเป็นธรรม
- ฝึกอบรมและเพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพแก่สตรีในชนบท เป็นต้น

สภาพปัญหาและอุปสรรค

1. แม้รัฐธรรมนูญให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ยังไม่มีความหมายรองรับสิทธิเสมอภาคของสตรีเป็นการทั่วไป กล่าวคือไม่มีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคของสตรีในทุกด้าน กฎหมายเกี่ยวกับสตรีกระจัดกระจายตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ โดยเฉพาะยังมีได้ประกันความเสมอภาคของสตรีอย่างเพียงพอ เช่น กฎหมายแรงงานมิได้คุ้มครองความเสมอภาคในโอกาสการทำงานหรือโอกาสในความก้าวหน้าในงานของสตรี

2. การบังคับใช้กฎหมายยังเลือกปฏิบัติต่อสตรีเกือบทุกด้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐขาดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของสตรี เพราะยังมีค่านิยมดั้งเดิมและมีอคติทางเพศ

ข้อสั่ง เถคและข้อ เสนอแนะ

สมควรรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชน จะได้พิจารณาในบางสิ่งบางประการ เพื่อเป็นการร่วมมือกันในการขจัดปัญหาและอุปสรรค ซึ่งยังคงปรากฏอยู่ให้บรรเทาเบาบางลงบ้าง โดยสมควรดำเนินการเป็นเบื้องต้น ดังนี้

1. สมควรตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคของสตรีในทุกด้าน เป็นการทั่วไป
2. ดำเนินการตรวจสอบพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเร่งรัดให้มีบทบัญญัติรองรับในเรื่องหลักประกันความเสมอภาคของสตรี
3. สมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและเสนอข้อคิดเห็นในการบัญญัติกฎหมายให้มากยิ่งขึ้น
4. สมควรส่งเสริมการศึกษาวิจัย เพื่อการพัฒนาสถานภาพสตรีให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง
5. ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ในนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีไปสู่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐกับของ เอกชนเพื่อแก้ไขค่านิยมดั้งเดิมและอคติทางเพศ รวมถึงความเป็นธรรมในสังคมของสตรีเพศ
6. ดำเนินการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่สตรี และให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่สตรีที่ได้รับความเดือดร้อน
7. ดำเนินการกวัดขุ่นให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับสตรีให้บังเกิดประสิทธิภาพอย่างจริงจัง

ประมวลประ เเค็นในกฎหมายที่ เกี่ยวข้องกับสตรี

ลำดับ	กฎหมาย	ประ เเค็นที่ เกี่ยวข้อง
1.	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538	มาตรา 24 วรรคสอง ชายและหญิง มีสิทธิเท่าเทียมกัน
2.	ประมวลกฎหมายอาญา	ความคิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 277 กำหนดให้การกระทำชำเราเด็กหญิง อายุไม่เกิน 15 ปี ซึ่งมีโชภริยาของตน เป็นความคิดไม่ว่าเด็กหญิงนั้นจะยินยอม หรือไม่ก็ตาม กฎหมายเดิมกำหนดอายุ ไว้เพียง 13 ปี บทบัญญัตินี้จะมีส่วนใน การยับยั้งปัญหาโสภณเด็ก มาตรา 282 การกระทำความผิดฐาน เป็นธุระจัดหาหญิงหรือเด็กไปเพื่อการ อนาจารหรือเพื่อสำเร็จความใคร่ของ ผู้อื่น มาตรา 286 ความผิดฐานเป็นผู้ ดำเนินการจากรายได้ของหญิงที่ค้า ประเวณี แก่บุคคลอายุกว่า 15 ปี เป็น ความคิด มาตรา 299 กำหนดให้การกระทำ อนาจารแก่เด็กอายุยังไม่เกิน 15 ปี โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตามเป็น ความคิด

ลำดับ	กฎหมาย	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง
3.	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	มาตรา 398 กำหนดให้การกระทำใด ๆ อันเป็นการทารุณต่อเด็กอายุยังไม่เกิน 15 ปี คนป่วยเจ็บหรือคนชรา ซึ่งต้องพึ่งผู้นั้น ในการดำรงชีพหรือการอื่นใด เป็นความผิดลหุโทษ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว - การหมั้น - การสมรส - การจัดการสินสมรส - การหย่า - การเป็นบิดามารดากับบุตร - บุตรบุญธรรม
4.	ประมวลกฎหมายที่ดิน	มาตรา 86 อนุญาตให้คนต่างด้าวที่ถือสัญชาติของรัฐซึ่งมีสนธิสัญญาทางไมตรีกับประเทศไทยเท่านั้น ที่จะถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในประเทศไทยได้ แต่ขณะนี้ประเทศไทยยังมีได้มีสนธิสัญญาลักษณะนี้กับประเทศใดเลย คนต่างด้าวจึงไม่สามารถถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้ (ในทางปฏิบัติหญิงไทยที่สมรสกับชายต่างด้าวจะเสียเปรียบชายไทยที่สมรสกับหญิงต่างด้าว ทั้งนี้เพราะเมื่อแต่งงานแล้วหญิงจะต้องเปลี่ยนหน้าชื่อและนามสกุลตามสามี ซึ่งเป็นหลักฐานที่จะให้พนักงานที่ดินสอบปากคำว่าเป็นการซื้อที่ดินเพื่อประโยชน์ของคนต่างด้าว และไม่

ลำดับ	กฎหมาย	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง
5.	5.1 ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ว่าด้วยสัญญา จ้างแรงงาน 5.2 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 และประกาศ กระทรวงมหาดไทยเรื่อง การคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2515 5.3 พระราชบัญญัติแรงงาน สัมพันธ์ พ.ศ. 2534 5.4 พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2537 5.5 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาล แรงงานและวิธีพิจารณาคดี แรงงาน พ.ศ. 2522	จดทะเบียนนิติกรรมให้ตามหลักกฎหมาย และแนวปฏิบัติของกรมที่ดิน ตามมาตรา 74 วรรคสอง) ขอบเขตของกฎหมายทั้งหมดดังกล่าว จำกัดเฉพาะภาคการผลิตสมัยใหม่ ยังไม่ขยายถึงการจ้างแรงงานเกษตร เว้นแต่จะเป็นการจ้างงานตลอดปี และ ไม่คุ้มครองลูกจ้างในงานบ้าน และมี ปัญหาเรื่องการตีความกฎหมายเกี่ยวกับ ประโยชน์ทดแทนการคลอดบุตรทำให้ ลูกจ้างหญิงที่มีครรภ์เสียประโยชน์
6.	พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535	มาตรา 7 อนุมาตรา 1 ที่ได้แก้ไข เพิ่มเติมใหม่เป็นการรับรองสิทธิที่เสมอ ภาคกันระหว่างหญิงไทยและชายไทย ซึ่งสมรสกับคนต่างด้าวในกรณีที่จะสืบทอด สัญชาติไทยให้แก่บุตรตามหลักสายโลหิต อย่างเท่าเทียมกัน

ลำดับ	กฎหมาย	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง
7.	พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505	มาตรา 12 กำหนดว่า "หญิงมีสามีให้ใช้นามสกุลสามี" ซึ่งมีการตีความตามกฎหมายว่า หญิงมีสามีมีหน้าที่ที่จะต้องใช้นามสกุลของสามี
8.	พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478	กำหนดให้บิดามารดาส่งบุตรที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับเข้าเรียน ซึ่งเป็นความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง แต่ทางปฏิบัติปัจจุบันด้านการศึกษา นั้นมีระเบียบจำกัดดังนี้ คือ - ระเบียบว่าด้วยการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาของรัฐยังจำกัดสิทธิและโอกาสของหญิงในบางสาขาวิชา กล่าวคือไม่รับนักศึกษาหญิงเข้าเรียนในสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง หรือรับนักศึกษาหญิงในสัดส่วนที่น้อยกว่าชายในหลายสาขาวิชาด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามสาขาวิชาที่รับแต่เฉพาะนักศึกษาหญิง หรือรับนักศึกษาหญิงมากกว่าชายก็มีอยู่ได้แก่คณะพยาบาลศาสตร์ ซึ่งก็เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น
9.	พระราชบัญญัติการค้าหญิงและเด็กหญิง พุทธศักราช 2471	บัญญัติห้ามการนำหญิงและเด็กหญิงออกไปค้าประเวณีนอกราชอาณาจักร หรือนำหญิงหรือเด็กหญิงจากต่างประเทศเข้ามาค้าประเวณีในประเทศไทย

ลำดับ	กฎหมาย	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง
10.	พระราชบัญญัติประมวลการค้า ประเวณี พ.ศ. 2503	ลงโทษทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการค้า ประเวณี ยกเว้นผู้มาซื้อบริการ ผู้ค้า ประเวณีซึ่งพ้นโทษทางอาญาแล้วอาจถูก ส่งตัวไปรับการสงเคราะห์หรือฝึกอาชีพ ในสถานสงเคราะห์ของรัฐ ถ้าหลบหนี ออกจากสถานสงเคราะห์มีโทษปรับและ จำคุก
11.	พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509	อนุญาตให้มีการเปิดสถานบริการประเภท ต่าง ๆ เช่น สถานเต้นรำ สถานอบ อบนวด ฯลฯ แต่ห้ามการค้าประเวณี
12.	พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522	ห้ามคนต่างด้าวที่มีพฤติกรรมว่ามาค้า ประเวณี การค้าหญิงหรือเด็ก เข้ามาใน ราชอาณาจักร ถ้าเข้ามาแล้วพฤติกรรม ยังไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ไป รายงานตัวหรือมีพฤติกรรมชัดเจนอาจถูก เพิกถอนการรับอนุญาตเข้าเมืองได้
13.	ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 พ.ศ. 2515 (ยกเลิก พ.ร.บ. ควบคุมเด็กและนักเรียน พ.ศ. 2481) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 พ.ศ. 2515 (กำหนดวิธีการให้ การสงเคราะห์และคุ้มครองเด็ก	กำหนดให้สถานศึกษาและผู้ปกครอง ร่วมกันสอดส่องดูแลความประพฤติของ นักเรียนและนักศึกษาในสังกัดกระทรวง ศึกษาธิการ เพื่อมิให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การค้าขายประเวณี เที้ยวเตร๋ยาม วิกาล หรือมีวุ่นในสถานบริการอันอาจ จะนำไปสู่อบายมุขต่าง ๆ ได้ ถ้าฝ่าฝืน จะถูกตักเตือน เรียกบิดามารดามาทำ ประกันตัวทันที ถ้ายังไม่เชื่อฟังก็อาจถูก ส่งไปเข้าโรงเรียนหรือสถานศึกษาพิเศษ

ลำดับ	กฎหมาย	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง
14.	ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ พ.ศ. 2535 (แก้ไขโดยคณะรัฐมนตรี วันที่ 14 พฤศจิกายน 2538)	ให้ข้าราชการและลูกจ้างมีสิทธิลาตลอดได้ 90 วัน โดยไม่นับวันรวมกันกับวันลาจลาส่วนตัวและได้รับเงินเดือนเต็ม

2. สตรีไทยด้านการศึกษา

การจัดการศึกษาสำหรับสตรีไทย

ยุคการศึกษาแบบคั้งเดิม

การจัดการศึกษาสำหรับสตรีไทยในอดีต เริ่มจากภายในครอบครัวโดยมีพ่อแม่ และเครือญาติ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนตั้งแต่ในวัยเด็ก ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากแบบอย่างในชีวิตประจำวัน โดยมุ่งหวังให้เด็กมีสุขภาพดี มีกิริยามารยาทดี และมีคุณธรรมทั้งกาย วาจา ใจ ส่วนการเล่นซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการในวัยเด็ก ส่วนใหญ่เด็กหญิงชอบเล่นหม้อข้าวหม้อแกง เล่นขายของ เล่นตุ๊กตา กล่าวได้ว่าสตรีไทยได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านโภชนาการ ด้านค้าขาย และด้านความเป็นแม่มาตั้งแต่วัยเด็ก

สมัยสุโขทัย สตรีชั้นสูงได้รับการศึกษาวิชาการประพันธ์ อักษรสันสกฤต อักษรสยามพากย์ คัมภีร์ไตรเภท คัมภีร์ไตรวิชาตามตำรับโหราศาสตร์ รวมทั้งการปักทอและงานฝีมือต่าง ๆ ซึ่งนับว่าทัดเทียมกับบุรุษ ส่วนสตรีสามัญชนมีเพียงฝึกฝนการบ้านการเรือน และเมื่อเติบโตขึ้นก็ไม่มีโอกาสศึกษาวิชาการจากภายนอกครอบครัว เพราะการศึกษามีแต่ในวัดซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้สอนเพื่อจัดให้แก่เฉพาะเด็กชาย ในสมัยอยุธยา บุตรหลานของขุนนางมีโอกาสได้เข้าฝึกอบรมมารยาท งานฝีมือ และการขับร้องฟ้อนรำในวังเจ้านาย ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง โดยสตรีทั่วไปยังคงได้รับการฝึกอบรมเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้านที่ดี โดยการฝึกหัดกิริยามารยาทและคุณสมบัติของกุลสตรี อันเป็นการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งฝึกหัดงานบ้านและงานอาชีพจากผู้ใหญ่ในครอบครัว นอกจากนี้สตรีที่มีฐานะทางสังคมดี ได้แก่ สตรีในพระราชวงศ์ซึ่งเป็นพระราชธิดา พระธิดา จึงมีโอกาสได้รับการศึกษาในวัง รวมทั้งสตรี ลูกคหบดีก็มีโอกาสเข้าไปรับใช้และศึกษาในวังวิชาที่เรียนได้แก่ อักษรศาสตร์ การบ้านการเรือน กิริยามารยาท การละคร ฟ้อนรำและมโหรี อีกทั้งสตรีในบางครอบครัวได้รับการถ่ายทอดวิชาการรบ เนื่องจากมีการฝึกซ้อมอาวุธภายในบ้าน ส่วนสตรีลูกหม้อลูกหลวงถูกเกณฑ์เข้าไปรับใช้ในวังหรือตามบ้านขุนนางอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์

ยุคพัฒนาการศึกษา

สมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตก และทรงโปรดให้มิชชันนารีถวายการสอนภาษาอังกฤษแก่พระองค์ และเจ้านายทั้งชายและหญิงในพระบรมมหาราชวัง ส่งผลให้ทรงนำแนวคิดและวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาประเทศ กล่าวเฉพาะด้านการศึกษา พระราชโอรสที่มีพระชนมายุ 3 - 7 พรรษา ต้องศึกษาขั้นต้นร่วมกับพระราชโอรส ต่อมาจึงแยกไปศึกษาวิชาการเรือ ณ ฝักรบมกิริยามารยาท พร้อมกับอ่านหนังสือภาษาไทยจนถึง 11 พรรษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิชาต่าง ๆ อาทิ วรรณคดี พุทธศาสนา การเรือ การช่าง ประวัติศาสตร์ ราชประเพณี และระเบียบวินัยของกุลสตรีในชั้นต่อไป ส่วนเชื้อพระวงศ์ก็ได้รับการศึกษาอบรมในวัง บุตรีคหบดีถูกส่งเข้าถวายเป็นข้าหลวงคอยรับใช้และศึกษาเล่าเรียนกับเจ้านายหญิง สำหรับชาวบ้านทั่วไปยังไม่ได้รับการศึกษา แต่ต้องช่วยงานบ้านหรือเป็นผู้ใช้แรงงาน

ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นตามแบบอย่างการศึกษาของชาติตะวันตกในระยะแรกมุ่งจัดให้แก่เด็กชาย ต่อมาในปี 2423 ได้จัดตั้งโรงเรียนสุนันทาลัยซึ่งนับว่าเป็นโรงเรียนหลวงแบบประจำ เฉพาะสำหรับเด็กหญิงขึ้นเป็นแห่งแรก แต่ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จในอีกหลายปีต่อมา ในระหว่างนั้นจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอได้ทรงเล่าเรียน "หนังสือไทย" โดยใช้สถานที่ของวังทวารมหาราชเสกในบริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นที่เรียน ขณะเดียวกันมิชชันนารีหลายชาติได้เดินทางเข้ามาเผยแพร่ศาสนา พร้อมกับเปิดโรงเรียนราษฎร์สำหรับเด็กหญิงและสตรีขึ้นในหลายจังหวัด โดยสอนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ นับถึงปี 2431 มีโรงเรียนราษฎร์เหล่านี้รวม 23 โรงเรียนและมีนักเรียน 1,381 คน ยิ่งกว่านั้นในปี 2444 รัฐบาลยังได้ตั้งโรงเรียนบำรุงสตรีวิชาขึ้นแบบไป - กลับ จึงนับเป็นช่วงเริ่มต้นของการขยายโอกาสแก่สตรีไทยให้ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างแท้จริง

ตั้งแต่ปี 2441 รัฐบาลได้ประกาศใช้โครงการการศึกษาขึ้น ซึ่งเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งกำหนดให้สตรีไทยเข้าเรียนในโรงเรียนบุรพบทและโรงเรียนเบื้องต้น เบื้องกลาง ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ การเย็บปักถักร้อย และการรักษาเห็บเหาเรือน และมีการประกาศใช้อีกหลายฉบับในปีต่อ ๆ มา โดยมุ่งให้ความสำคัญแก่การศึกษาของเด็กชายมากกว่า และจัดวิชาเรียนแตกต่างจากการศึกษาของเด็กหญิง เมื่อสิ้นปี 2454 มีโรงเรียนสามัญศึกษา ทั้งหลักสูตรมูล หลักสูตรประถม และหลักสูตรมัธยมตาม

มณฑลต่าง ๆ ที่ขึ้นทะเบียนในกระทรวงธรรมการ รวมทั้งสิ้น 2,842 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 88,038 คน เป็นนักเรียนหญิงเพียง 1,996 คน ในปี 2450 รัฐบาลแก้ไขปัญหาขาดแคลนครูสตรีในโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงตามมณฑลต่าง ๆ โดยเปิดสอนฝึกหัดครูในโรงเรียนสตรี และในปี 2456 ก็ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นแห่งแรก ลักษณะโรงเรียนประจำและทุกคนได้ทุนเล่าเรียนหลวง ในปีเดียวกันนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศใช้โครงการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2456 ซึ่งได้กำหนดหลักสูตรให้นักเรียนหญิงเรียนระดับประถมศึกษา วิชาสามัญ 3 ปี ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ และระดับมัธยมศึกษา 6 ปี ซึ่งเป็นการศึกษาภาคพิเศษ ทั้งยังเปิดโอกาสให้สตรีไทยได้เข้าเรียนระดับอุดมศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ทรงตั้งขึ้นในปี 2460 ด้วย ต่อมาในปี 2464 จึงทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเพื่อบังคับเด็กไทยอายุ 7 - 14 ปี ต้องเรียนระดับประถมศึกษา โดยไม่เสียค่าเล่าเรียน จึงส่งผลให้สตรีไทยได้เข้ารับการศึกษามากยิ่งขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ มีนักเรียนหญิงทั่วประเทศจำนวน 19,819 คน และปี 2474 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 309,622 คน อย่างไรก็ตาม แม้ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในปี 2475 การจัดการศึกษามีนโยบายมุ่งเน้นความเสมอภาคของประชาชนทุกหมู่เหล่า แต่ก็ยังกำหนดหลักสูตรสำหรับชายและหญิงไว้แตกต่างกัน จนกระทั่งในช่วงของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2479 เป็นต้นมา จึงมิได้กำหนดความแตกต่างระหว่างชายและหญิงไว้ในเนื้อหาสาระของแผนดังกล่าว แต่สังคมไทยในภาพรวมยังมีความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา โดยเฉพาะความด้อยโอกาสของคนชนบททั่วไปและคนยากจนในเมืองซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แม้ว่าระหว่างปี 2490-2503 อัตราการอ่านออกเขียนได้ของคนไทยสูงขึ้นมาก แต่สตรีก็ยังคงมีอัตราต่ำกว่าบุรุษ โดยในช่วงดังกล่าวสัดส่วนผู้อ่านออกเขียนได้ของสตรีเพิ่มจากร้อยละ 40.1 เป็น 61.1 ขณะที่บุรุษเพิ่มจากร้อยละ 67.4 เป็น 80.6 และระหว่างปี 2513-2533 สัดส่วนผู้อ่านออกเขียนได้ของสตรีในเมืองเพิ่มจากร้อยละ 84.4 เป็น 90.7 สตรีในชนบทเพิ่มจากร้อยละ 73.2 เป็น 84.5 ขณะที่บุรุษในเมืองเพิ่มจากร้อยละ 94.5 เป็น 95.5 และบุรุษในชนบทเพิ่มจากร้อยละ 88.0 เป็น 92.4

บุคลากรศึกษาปัจจุบัน

ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ได้ส่งผลให้ประชากรชายและหญิงในสังคมไทยซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน ต้องปรับปรุงบทบาทจากเดิมที่จำแนกเพศไว้โดยเฉพาะมาเป็นบทบาทที่ต้องร่วมมือกัน ปัจจุบันการศึกษามีส่วนสำคัญทำให้สตรีไทยได้พัฒนาศักยภาพทางวิชาการและวิชาชีพมากขึ้น จึงสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับเพศชายในการพัฒนาประเทศไทย แต่ยังมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้สตรีไม่ได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค เช่น ค่านิยมและความเชื่อของสตรีไทย ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน เป็นต้น ทั้งนี้ หญิงและชายในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสก็ล้วนไม่ได้รับความเสมอภาคทางการศึกษา เนื่องจากมีปัจจัยหลักทางสังคมและเศรษฐกิจทั้งสิ้น

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ศึกษาเกี่ยวกับโอกาสเข้าศึกษาของเด็กหญิงและสตรีในปัจจุบันพบว่า ปี 2535 มีเด็กหญิงได้รับการเตรียมความพร้อมในระดับก่อนประถมศึกษาร้อยละ 58.7 ของประชากรกลุ่มอายุ 4 - 5 ปี นักเรียนหญิงได้เรียนระดับประถมศึกษาร้อยละ 48.5 ของประชากรกลุ่มอายุ 6 - 11 ปี หรือร้อยละ 90.8 ของเด็กหญิงวัยนี้ สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนหญิงได้เรียน ร้อยละ 48.4 ของประชากรกลุ่มอายุ 12 - 14 ปี หรือร้อยละ 46.6 ของเด็กหญิงวัยนี้ แม้ว่ารัฐบาลได้รณรงค์การศึกษาต่อระดับดังกล่าวอย่างจริงจัง ทำให้เด็กไทยมีโอกาสได้เรียนสูงขึ้นแต่เด็กหญิงที่เข้าเรียนต่อยังมีน้อยกว่าเด็กชาย โดยเฉพาะในบางจังหวัดทางภาคเหนือมีเด็กหญิงเรียนต่อจำนวนน้อย ทั้งยังเสี่ยงต่อการถูกชักจูงให้ไปประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสมอีกด้วย นอกจากนี้นักเรียนหญิงที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 25 ของประชากรกลุ่มอายุ 15 - 17 ปี โดยจำแนกเป็นสายสามัญร้อยละ 54 และสายอาชีพ ร้อยละ 46 ของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในแต่ละสายตามลำดับ กล่าวได้ว่าสตรีไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่มีโอกาสได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างเสมอภาค ยกเว้นระดับก่อนประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาที่สตรีไทยได้รับโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นจำนวนไม่มากนักเช่นเดียวกับคนไทยในภาพรวม อย่างไรก็ตามเพื่อมุ่งขยายโอกาสทางการศึกษาแก่คนไทยให้มากยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงได้จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ที่สามารถเทียบหน่วยการศึกษากับการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชน และองค์การกุศลยังได้จัดฝึกอบรมด้านอาชีพตามความสนใจแก่ประชาชนทั่วไปและ/หรือกลุ่มสตรี

เป็นการเฉพาะ ยิ่งไปกว่านั้นในยุคปัจจุบันที่สังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านสื่อสารมวลชน และสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้สตรีไทยมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความรู้จากแหล่งต่าง ๆ อาทิ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน วิทยุ โทรทัศน์ การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ชมรม ฯลฯ ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัยอีกด้วย

สภาพทางการศึกษาของสตรีไทยในปัจจุบัน

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ได้จัดทำนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) โดยได้ระบุสภาพปัญหา แนวโน้มในอนาคต และข้อเสนอแนะหลักของสตรีกับการศึกษา ดังนี้

สภาพปัญหา

- 1) สตรีทั่วไปยังมีระดับการศึกษาต่ำกว่าบุรุษ และสตรีครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดมีความรู้ระดับประถมศึกษาตอนต้น นอกจากนั้นสตรีที่ไม่รู้หนังสือมีสองเท่าของบุรุษที่ไม่รู้หนังสือ
- 2) อัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเด็กหญิงน้อยกว่าเด็กชาย และภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีต่ำกว่าภาคอื่น ๆ
- 3) ในการศึกษาประเภทอาชีวศึกษา สตรีเลือกเรียนสาขาที่เป็นประเพณีนิยม ซึ่งผูกพันกับบทบาทดั้งเดิม เช่น คหกรรมและพาณิชยกรรม เป็นต้น ในขณะที่บุรุษเลือกเรียนอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม
- 4) ในระดับอุดมศึกษา มีสภาพเช่นเดียวกันกับในอาชีวศึกษา และโดยเฉพาะสาขาวิชาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีสตรีเลือกเรียนค่อนข้างน้อย
- 5) ในทางปฏิบัติยังมีการจำกัดสิทธิในการเข้าศึกษาของสตรีในบางสาขาในระดับอุดมศึกษา และในการศึกษาเฉพาะกิจ/กลุ่มที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ
- 6) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ยังมีอยู่จำกัดในด้านบริการและความคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับสาขาวิชาที่เปิดสอน
- 7) การศึกษาผ่านสื่อมวลชนยังมีปัญหาด้านวิธีการนำเสนอเพื่อให้เกิดความสนใจและความเข้าใจ และยังไม่ค่อยมีเรื่องเกี่ยวกับสตรีและประเด็นการพัฒนาสตรีให้เห็นชัด

แนวโน้มในอนาคต

- 1) จะมีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 ปี เป็น 9 ปี อย่างกว้างขวาง ดังนั้นจะต้องรณรงค์และมีปัจจัยสนับสนุนให้สตรีเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มากขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับความรู้และทักษะที่จะต้องก้าวหน้าขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- 2) เนื่องจากอาชีพจะมีความหลากหลายขึ้น และสตรีจะมีบทบาทสำคัญในอาชีพใหม่ ๆ เหล่านี้ ลักษณะการศึกษาจึงจะต้องมีความหลากหลายตามไปด้วย ซึ่งหมายความว่าหลักสูตรจะต้องมีเพิ่มขึ้น และมีการรณรงค์ให้สตรีสนใจโดยเฉพาะด้านคอมพิวเตอร์ ด้านโทรคมนาคม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านวิจัยเพื่อพัฒนา ฯลฯ เป็นต้น
- 3) ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีในด้านวิชาการจะมีเพิ่มขึ้น จะมีการจัดตั้งสาขาวิชาสตรี (women studies) ขึ้นในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ การบูรณาการประเด็นของสตรีเข้าในวิชาการศึกษาพื้นฐานของคณะหรือภาควิชาต่าง ๆ พร้อมทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนาสตรีก็เพิ่มขึ้นด้วย
- 4) จะมีความตระหนักมากขึ้นเกี่ยวกับการวิเคราะห์บทบาทชาย-หญิง (Gender-based analysis) ในการพัฒนา ซึ่งจะส่งผลให้มีการฝึกอบรมและการประเมินสาระของการสอนและวิธีการสอนในรูปของการวิเคราะห์บทบาทชาย-หญิงเพิ่มขึ้นในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ
- 5) สังคมจะมีความสับสนซับซ้อนมากขึ้น อันจะทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตของบุคคลและของครอบครัว การศึกษาด้านแนะแนวเชิงจิตวิทยาโดยเฉพาะเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวและที่ทำงานจะได้รับความสำคัญมากขึ้นด้วย
- 6) จะมีการใช้สื่อมวลชนเพื่อการสื่อสารและการให้ความรู้ความบันเทิงมากขึ้น ซึ่งจะเปลี่ยนรูปแบบการให้การศึกษาผ่านสื่อมวลชน การเตรียมคนเพื่อการนี้ในฐานะผู้รับสารและผู้ส่งสาร เป็นเรื่องสำคัญขึ้นกว่าแต่ก่อน
- 7) รูปแบบและวิธีการให้ความรู้จะมีความหลากหลายขึ้น ซึ่งภาครัฐและภาคเอกชนจะใช้ประโยชน์จากรูปแบบและวิธีการเหล่านี้ เช่น การใช้เทคโนโลยีมาช่วยเสริมในการเรียนรู้ เป็นต้น
- 8) จะมีความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต และมีค่านิยมใหม่ที่ว่า วัยหรืออายุจะไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

- 1) รณรงค์สตรีให้เรียนมากขึ้นทุกระดับ เฉพาะอย่างยิ่งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และเปิดโอกาสให้เลือกสาขาวิชาที่ไม่ใช่เป็นประเพณีนิยมให้มากขึ้น และการรู้หนังสือสำหรับสตรี โดยขจัดการไม่รู้หนังสือให้หมดไป
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้สตรีสนใจวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิชาอื่น ๆ ที่ดั้งเดิมเคยคิดว่าเป็นวิชาสำหรับบุรุษ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ได้รับความรู้ด้านเหล่านี้เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและชีวิตประจำวัน
- 3) รณรงค์ให้สตรีรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งให้สนใจข้อมูลข้อเสนอแนะ เพื่อเลือกใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน
- 4) รณรงค์ให้สตรีมีความรู้ด้านสิทธิ หน้าที่ และกฎหมาย (legal education) ที่นำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันและในการประกอบอาชีพ
- 5) สร้างโอกาสให้สตรีได้เข้ารับการฝึกอาชีพในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้อยู่ในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ
- 6) ขจัดการจำกัดสิทธิการเข้าศึกษาของสตรีในสถาบันอุดมศึกษา หรือการศึกษาแขนงวิชาต่าง ๆ และส่งเสริมให้หน่วยงานที่ผลิตกำลังคนตามความต้องการเฉพาะทางเปิดโอกาสให้สตรีได้เข้าศึกษาด้วย
- 7) รณรงค์ให้สตรีโดยไม่จำกัดวัยหรืออายุให้ใฝ่รู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมเพิ่มทักษะในเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์
- 8) สนับสนุนให้มีการฝึกอบรมด้านการวิเคราะห์บทบาทชาย-หญิง ในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานภาคเอกชนและธุรกิจ

3. สตรีไทยด้านการเมือง

สถานภาพของสตรีไทยด้านการเมืองในอดีต

แต่เดิมประเทศไทยมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การปกครองประเทศล้วนตกอยู่กับบุรุษทั้งสิ้น แม้แต่พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ก็ไม่มีโอกาสได้สืบทอดพระราชบัลลังก์เพื่อการปกครองประเทศ สถานภาพตำแหน่งของสตรีไทยในสมัยก่อนค่อนข้างต่ำ สตรียังไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในทางการเมือง ซ้ำร้ายยิ่งกว่านั้นสตรียังไม่มีสิทธิที่จะดูแลปกป้องตนเองหรือไม่มีการรมสิทธิแม้ชีวิตร่างกายของตน สตรีจะถูกปฏิบัติเสมือนเป็นทรัพย์สินของบิดาเมื่อก่อนแต่งงาน และเมื่อหลังแต่งงานก็จะ เป็นทรัพย์สินของสามี

ก่อนการเปลี่ยนแปลงกฎหมายในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ประมาณศตวรรษที่ 19 สตรีไม่สามารถที่จะเลือกคู่ครองของตนเองได้ ความต้องการทั้งหลายจะถูกกำหนดโดยผู้เป็นบิดา และผู้เป็นสามีก็ยังสามารถที่จะซื้อขาย แลกเปลี่ยนภรรยาของตนได้ด้วย ต่อมาได้มีการออกกฎหมายห้ามการซื้อขายแลกเปลี่ยนสตรีที่เป็นภรรยาและมีทลงโทษไว้ด้วย จนช่วงเวลาได้ผ่านเลยไป สตรีได้มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น ทำให้ต้องคิดตระหนักให้ได้ว่าตนจะอยู่ในสภาพเช่นไร ซึ่งการได้รับการศึกษาของสตรีจะช่วยให้เขาได้รับรู้เข้าใจ และมีอำนาจต่อรองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ภารกิจใด ๆ ของสตรีก็มีโอกาสกระทบกระเทือนต่อหน้าที่การงานของบุรุษได้ สตรียังไม่อาจโต้แย้ง หย่าร้าง หรือมีอิทธิกับบุรุษได้ ดังนั้น สตรีทั้งหลายจำเป็นจะต้องได้รับการศึกษาและพัฒนาอีกมาก

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 สถานภาพและบทบาทสตรี โดยเฉพาะทางนิติบัญญัติได้เปลี่ยนไปมาก ได้มีการกำหนดให้สตรีมีสิทธิเลือกตั้ง และรับเลือกตั้ง เช่นเดียวกับบุรุษ และถึงแม้สตรีไทยจะเป็นสตรีชาติแรกในเอเชียที่ได้รับความเสมอภาคในทางการเมืองดังกล่าวมากขึ้น แต่สังคมและวัฒนธรรมในขณะนั้นก็ทำให้สตรียังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากนัก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2492 ได้เริ่มมีสตรีไทย อันได้แก่ นางอรพิน ไชยกาล สมัครงเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร และได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่สตรีได้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองระดับสูงโดยตรง หลังจากนั้นก็มีสตรีลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร และได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร เรื่อยมา แต่ก็มีเป็นจำนวนน้อย

สถานภาพของสตรีไทยด้านการเมืองในปัจจุบัน

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 สตรีไทยได้มีบทบาททางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเป็นรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกระดับท้องถิ่น ตลอดระยะเวลา 56 ปีที่ประเทศไทยมีรัฐสภา สตรีได้มีบทบาททางการเมืองระดับรัฐมนตรี 9 คน นับแต่รัฐบาลชุดที่ 39 (2519 - 2520) ซึ่งมี นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนับเป็นรัฐบาลชุดแรกที่แต่งตั้งสตรีเป็นรัฐมนตรี ได้แก่ คุณหญิงเลอศักดิ์ สมบัติศิริ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนางวิมลศิริ ชำนาญเวช เป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

ต่อมาในรัฐบาลชุดที่ 42 (2522-2523) ซึ่งมี พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้ง นางบุภา อุดมศักดิ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

รัฐบาลชุดที่ 45 (2531 - 2533) ซึ่งมี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้ง คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลชุดที่ 47 (2534-2535) ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้ง นางสาวสุรี จุติกุล เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลชุดที่ 48 (7 เม.ย. 2535 - 21 พ.ค. 2535) ซึ่งมี พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้ง นางพวงเล็ก บุญเชียง เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

รัฐบาลชุดที่ 49 (2535-2535) ซึ่งมี นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งนางสาวสุรี จุติกุล เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลชุดที่ 50 (2536-2538) ซึ่งมี นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้ง นางเตือนใจ นุอุปละ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข นางสาวดารัตน์ เกตุราพันธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และนางพิมพ์า จันทระประสงค์ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลชุดปัจจุบัน คือ ชุดที่ 51 (2538-ปัจจุบัน) ซึ่งมี นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้ง นางสาวดารัตน์ เกตุราพันธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

การมีส่วนร่วมของสตรีด้านการเมืองระดับชาติ

1. สภาผู้แทนราษฎร ในองค์กระระบอบประชาธิปไตย สตรีไทยได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมครั้งแรก โดยการได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งซ่อมเมื่อปี 2492 ก่อนหน้านั้นไม่เคยมี ส.ส.หญิง ต่อมาในสภาผู้แทนราษฎรแต่ละสมัยก็จะมี ส.ส.หญิง ได้รับเลือกเข้ามาบ้าง สัดส่วนโดยเฉลี่ยแล้วจะต่ำกว่า ส.ส.ชายมาก ปีที่สตรีได้รับการเลือกเป็น ส.ส.มากคือ ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี 2526 คือ มีถึง 13 คน ในปี 2523 สตรีได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร้อยละ 3 ของสมาชิกทั้งหมด (9 คน จาก 301 คน) และเพิ่มเป็นร้อยละ 4 ในปี 2535 (16 คน จาก 360 คน) และในปี 2538 เป็นร้อยละ 6 (24 คน จาก 391 คน)

อย่างไรก็ตาม บทบาทของ ส.ส.สตรีในระบบรัฐสภาของไทยก็เป็นข้อมูลที่ น่าพิจารณา จากการวิจัยของจุรี วิจิตรวาทการ (2533) ได้พบว่า ส.ส.สตรีส่วนใหญ่พิจารณาว่าบทบาทหลักของตนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ การรณรงค์เพื่อให้ได้รับเลือกเข้ามาเป็น ส.ส. และการให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ประชาชนที่เลือกตนเข้ามา ส.ส.สตรีมิได้พิจารณาบทบาทในฐานะนักการเมืองของตนในภาพรวมว่าจะมีส่วนผลักดันให้การเมืองไทยก้าวหน้าไปอย่างไร ส่วนใหญ่จะแสดงบทบาทของ ส.ส. ที่ขยันเอาใจใส่ รับผิดชอบต่อครอบครัวของชาวบ้าน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ประสานงานเก่ง แต่ส่วนใหญ่ไม่คำนึงถึงเรื่องบทบาท สถานภาพและสิทธิของสตรีมากนัก ทำให้ ส.ส.ชายรู้สึกว่าการดูแลช่วยเป็นที่เสี่ยง ให้ความช่วยเหลือ แนะนำเสียมากกว่า บทบาทของ ส.ส.สตรีจึงยังเป็นเสมือนไม้ซีกที่ไม่สามารถมัดไม้ซุงได้ เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังแล้ว ส.ส.สตรีจะมาจากรอบครัวที่เคยมีบทบาททางการเมืองหรือครอบครัวที่มีฐานะมั่งคั่ง มีการศึกษาดีมีชื่อเสียง สตรีชาวบ้านจะไม่มีโอกาสได้รับเลือกเป็น ส.ส.

2. วุฒิสภา นับแต่ปี 2518 เป็นต้นมา สตรีได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา แต่จำนวนไม่มาก จากปี 2523 - 2535 สตรีได้รับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาเพิ่มขึ้นจาก 3 คน เป็น 9 คน หรือร้อยละ 3 ของสมาชิกทั้งหมด และในปี 2538 มีสตรีได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา 10 คน จากสมาชิก 270 คน

3. คณะกรรมาธิการสามัญสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมาธิการต่าง ๆ 23 ชุด มีหน้าที่พิจารณา และกลั่นกรองงานต่าง ๆ ที่จะเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ในคณะกรรมาธิการเหล่านี้ มีกรรมาธิการที่เป็นสตรีเป็นกรรมาธิการ

อยู่หลายคณะ โดยเฉพาะในคณะที่รับผิดชอบของงานด้านสตรีและสวัสดิการสังคม ได้แก่ คณะกรรมการกิจการกิจการเยาวชน สตรีและผู้สูงอายุ คณะกรรมการการศึกษา คณะกรรมการการสาธารณสุข เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของสตรีในการบริหารท้องถิ่น

1. สภาจังหวัด สตรีได้รับการเลือกเป็นสมาชิกสภาจังหวัดในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ทุกปีจากร้อยละ 2.8 (54 คน) ในปี 2524 เพิ่มเป็นร้อยละ 4.0 (78 คน) ในปี 2528 และเพิ่มเป็นร้อยละ 4.6 (91 คน) ในปี 2532

2. สภาเทศบาล มีสตรีได้เป็นเทศมนตรีน้อย จากข้อมูลปี 2524 พบว่า เทศมนตรีที่เป็นสตรีมีร้อยละ 4.8 (17 คน) จากเทศมนตรีทั้งหมด 356 คน

3. การมีส่วนร่วมในการบริหารตำบลและหมู่บ้าน

จากข้อมูลปี 2532 สตรีได้เป็นสมาชิกสภาตำบล ร้อยละ 0.84 (948 คน) สตรีที่เป็นกำนันร้อยละ 0.50 (33 คน) และเป็นผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 0.76 (418 คน)

ในปี 2538 มีจำนวนสตรีที่เป็นกำนันเพิ่มขึ้นเป็น 146 คน และเป็นผู้ใหญ่บ้าน 1,074 คน

จากการศึกษาแรงจูงใจให้สตรีเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำในท้องถิ่น พบว่า มีแรงจูงใจหลายประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์กับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งมาก่อน ความสนใจงานส่วนรวมและเป็นงานที่ทำทนาย เป็นต้น

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

ในวงการเมืองสตรีในสังคมไทย เป็นสตรีที่มีบทบาทเข้มแข็ง มีความสำนึก และมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงมักจะ เป็นสตรีที่มีสถานภาพทางสังคมสูงได้รับการศึกษาที่ดี มีภูมิหลัง และประสบการณ์ทางการเมือง สำหรับบทบาททางการเมืองของสตรีในท้องถิ่น ชนบท สตรีจะเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของสตรีก็ยังมีปัญหาอยู่บางประการ เช่น สัดส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศยังมีน้อยมาก สังคมยังมีแนวคิดอคติต่อสตรีในการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง และสตรียังมีอคติและไม่ยอมรับสตรีด้วยกันเอง เป็นต้น

สำหรับข้อเสนอแนะในการส่งเสริมให้สตรีมีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองนั้น
รัฐบาล องค์กรเอกชน พรรคการเมือง สหภาพแรงงาน ภาคเอกชน กลุ่มสตรี และปัจเจก
บุคคล ควรมีบทบาท ดังนี้

- 1) นำมาตรการพิเศษมาใช้เพื่อเพิ่มอัตราส่วนของสตรีที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ
ตัดสินใจทางการเมือง
- 2) ให้สิทธิสตรีในการออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิในการลงสมัครเพื่อเข้ารับการ
เลือกตั้งและสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองและในรัฐบาลมากขึ้น
- 3) ช่วยสนับสนุนให้สตรีใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่างเต็มที่ และเป็นอิสระ
ตามความพอใจของตน
- 4) รณรงค์เพื่อส่งเสริมให้เรื่องสตรีเป็นเรื่องที่ได้รับความสำคัญทางการเมือง

4. สตรีไทยด้านการรับราชการ

ระบบราชการเป็นระบบเก่าแก่ที่มีหลักฐานปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในอดีตผู้ที่เข้าสู่ระบบรับราชการ ซึ่งถือว่าเป็นงานที่มีเกียรติและมีศักดิ์ศรีจะต้องเป็นบุตรหลานเจ้านายและเป็นผู้ชาย ต่อมาเมื่อสตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้นจึงมีโอกาสได้รับราชการมากขึ้น ประกอบกับมีปัจจัยที่ส่งเสริม ได้แก่

1. การที่ระบบราชการและรัฐวิสาหกิจเปิดโอกาสตามกฎหมายให้ผู้ที่ประสงค์จะเข้ารับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ โดยไม่จำกัดเพศ ยกเว้นบางตำแหน่งที่สงวนไว้สำหรับบุรุษ
2. ความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่สตรีต้องออกทำงานนอกบ้าน เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว
3. ความต้องการของสตรีที่จะประกอบอาชีพตามสาขาที่ได้รับการศึกษา
4. สังคมเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในทางเศรษฐกิจและสังคม

สตรีไทยในระบบราชการ ไทยปัจจุบัน

1. โอกาสในการรับราชการ : กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายข้าราชการ ประเภทต่าง ๆ นโยบายรัฐบาลและกฎระเบียบต่าง ๆ ในปัจจุบันได้รองรับโอกาสของสตรีในการรับราชการดังนี้

1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มีบทบัญญัติรับรองสิทธิและโอกาสของสตรีไว้คือ มาตรา 24 วรรคสอง ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน มาตรา 25 บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน มาตรา 67 รัฐพึงรักษา ส่งเสริมและพัฒนาความเสมอภาคของชายและหญิง

1.2 พระราชบัญญัติระเบียบราชการประเภทต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยึดหลักในกฎและระเบียบที่ถือปฏิบัติโดยทั่วไปไม่มีข้อจำกัดระหว่างเพศที่แตกต่างกัน เช่น ทุกคนต้องผ่านการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเข้ารับราชการ แต่มีกฎหมายบางฉบับที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่างกัน เช่น พระราชบัญญัติการเข้ารับราชการทหารที่กำหนดให้ชายไทยเท่านั้นต้องเข้ารับราชการทหาร เป็นต้น

1.3 นโยบายรัฐบาลชุดปัจจุบันที่แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ระบุเกี่ยวกับสตรีว่า ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศ

1.4 ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2539-2543) ระบุว่า คนคือศูนย์กลางของการพัฒนา (ทั้งชายและหญิง) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนา ส่งเสริมบทบาทของสตรีให้เป็นหลักในการพัฒนาและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกระดับ

1.5 ส่วนราชการต่าง ๆ ฝ่ายพลเรือน ได้ปรับปรุงแก้ไขระเบียบที่เปิดโอกาสให้สตรีได้เข้ารับราชการหรือดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ที่เคยกำหนดให้เป็นชาย เช่น ข้าราชการตำรวจตำแหน่งพนักงานสอบสวน ผู้พิพากษา ข้าราชการทหาร (ยกเว้นในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) เอกอัครราชทูต ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เป็นต้น (ในปี 2538 มีสตรีที่เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด 1 คน รองผู้ว่าราชการจังหวัด 2 คน ปลัดอำเภอ 486 คน และต้นปี 2539 ได้มีสตรีที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายอำเภอเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคน)

2. จำนวนและความก้าวหน้าในตำแหน่งของข้าราชการสตรีปัจจุบัน : จากการสำรวจของสำนักงาน ก.พ. ในปี พ.ศ. 2537 มีข้าราชการพลเรือนสามัญ สังกัด ก.พ. 345,553 คน เป็นข้าราชการสตรี 189,469 คน หรือร้อยละ 54.8 เป็นข้าราชการชาย 156,084 คน หรือร้อยละ 45.2 จากจำนวนข้าราชการโดยรวมพบว่า มีข้าราชการระดับ 1 - 6 ร้อยละ 92.4 (319,290 คน) และในกลุ่มนี้จะเป็นข้าราชการหญิงถึงร้อยละ 56.9 (181,676 คน) เป็นข้าราชการชายร้อยละ 43.1 (137,614 คน) ยิ่งระดับสูงขึ้นไป จะมีข้าราชการสตรีในสัดส่วนที่น้อยกว่าข้าราชการชายอย่างเห็นได้ชัด คือ

- ระดับ 7 สตรีมีสัดส่วนครึ่งหนึ่งของชาย
- ระดับ 8 สตรีมีสัดส่วน 1 ใน 3 ของชาย
- ผู้บริหารระดับสูง (ตำแหน่งหัวหน้าและรองหัวหน้าส่วนระดับกระทรวง กรม ระดับ(9-11) มี 44 คน หรือร้อยละ 10 ของข้าราชการชาย โดยจำแนกเป็นระดับ 9 สตรีมีสัดส่วน 1 ใน 4 ของชาย ระดับ 10 สตรีมีสัดส่วน 1 ใน 11 ของชาย และระดับ 11 มีสตรีเพียงคนเดียว (ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน) จากจำนวนรวมทั้งหมด 24 คน และยังมีสตรีได้รับแต่งตั้งเป็นปลัดกระทรวง

หากพิจารณาเปรียบเทียบข้าราชการสตรีและชายในแต่ละกระทรวงพบว่า กระทรวงสาธารณสุขมีอัตราส่วนของข้าราชการสตรีมากที่สุด คือ ร้อยละ 74 และน้อยที่สุดคือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คือ ร้อยละ 28 หากพิจารณาตามสายงานพบว่าสายงานแพทย์ พยาบาล และสาธารณสุขมีข้าราชการสตรีมากที่สุด หรือร้อยละ 73 ของข้าราชการในสายงานนี้ ส่วนสายงานที่มีข้าราชการสตรีน้อยที่สุด คือ สายงานวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม มีเพียงร้อยละ 4 ของข้าราชการในสายงานนี้

3. สภาพปัญหาและข้อจำกัด

แม้ว่าระบบราชการจะเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้สตรีในทางนิติบัญญัติมากกว่าการจ้างงานในสาขาอื่น ๆ ก็ตาม แต่พบว่ามีปัญหาและข้อจำกัดบางประการ เช่น

(1) ข้าราชการสตรีมีโอกาสน้อยกว่าชายในเรื่องความก้าวหน้าและการสนับสนุนให้แสวงหาความรู้ เช่น โอกาสในการศึกษาต่อต่างประเทศหรือการดูงานต่าง ๆ ในส่วนนี้มีข้อจำกัดสืบเนื่องมาจากสตรีเอง ค่านิยมของคนในระบบและการเลือกปฏิบัติ เช่น

- สตรีมักหลีกเลี่ยงการจากบ้านหรือจากครอบครัวไปไกลและนาน เช่น การไปศึกษาต่อต่างประเทศ การรับตำแหน่งในถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น
- ทักษะและค่านิยมของผู้ที่อยู่ในระบบ โดยเฉพาะเรื่องการยอมรับสตรีที่ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งระดับบริหาร มีหลาย ๆ กรณีที่สตรีที่มีคุณสมบัติไม่ได้รับการส่งเสริมหรือเลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งบริหาร โดยคิดว่าสตรีไม่สามารถทำงานในตำแหน่งบริหารได้ดีเท่าผู้ชาย โดยมีความเชื่อแบบโบราณเรื่องลักษณะของสตรีว่าไม่กล้าตัดสินใจ ไม่สามารถปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นชายได้

- มีการเลือกปฏิบัติแอบแฝงอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2497 ให้อำนาจรัฐมนตรีเจ้าสังกัดที่จะต่อรองหรือขอสงวนสิทธิในการกำหนดเพศของตำแหน่งบางตำแหน่งที่พิจารณาเห็นว่า ไม่เหมาะสมกับสตรี ในทางปฏิบัติถึงแม้จะยกเลิกกฎหมายนี้โดยที่ขัดกับรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิความเสมอภาคของคนไทยทุกคน แต่ยังมีหลายตำแหน่งที่ยังสงวนสิทธิไว้สำหรับผู้ชาย หรือสงวนที่จะรับผู้ชายมากกว่าสตรี

(2) การทำงานของสตรีในระบบราชการ มีลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่รวมตัวเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานการดำรงชีวิตของเพื่อนหญิงด้วยกัน

(3) ระบบราชการปัจจุบันไม่เอื้ออำนวย ให้มีการพัฒนาบุคลากรที่เน้นกลุ่มเป้าหมายสตรีหรือชายโดยเฉพาะ และนโยบายในการพัฒนาบุคลากรมักทำกันรวม ๆ จึงเป็นเหตุให้ทั้งสตรี และชายยังไม่มีโอกาสเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ เช่น หญิงไม่มีโอกาสเรียนรู้เทคนิคในการบริหารในฐานะผู้หญิง การสร้างเครือข่ายการประสานงาน ภายใต้ภารกิจที่ทำงานร่วมกับผู้ชาย การบริหารเวลาให้สมดุลระหว่างภาระทางครอบครัว และหน้าที่การงาน

(4) ระบบราชการยังไม่มียุทธศาสตร์สนับสนุนสตรีอย่างแท้จริง นอกเหนือจากสวัสดิการที่ให้ต่อสตรีและชายทั่ว ๆ ไป เช่น การเจ็บป่วย การลาคลอด การลาหยุดยังไม่มีมาตรการหรือนโยบายที่มุ่งให้สตรีสามารถทำงานไปพร้อม ๆ กับการรับหน้าที่แม่หรือภรรยา

4. แนวทางการพัฒนาโอกาสและทางเลือกของสตรีในการรับราชการ

(1) การพัฒนาคนในวิชาชีพ

ข้าราชการสตรีต้องมีทัศนคติที่ไม่ยอมแพ้ต่อสภาพการเลือกปฏิบัติที่สังคมหยิบยื่นให้ ควรหมั่นแสวงหาความรู้และวิทยาการใหม่ ตลอดจนจนโอกาสใหม่ ๆ ให้แก่ตนเอง ทั้งที่เกี่ยวข้องกับงานและด้านสังคมอื่น ๆ โดยไม่ยอมทอดทิ้งต่อการกีดกันของเพศชายในรูปแบบต่าง ๆ มีความอดทนและมีทัศนคติที่เป็นบวก มีวิสัยทัศน์ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ จัดวางตนให้สมดุลระหว่างการเป็น "คนทำงาน" และการเป็น "แม่บ้าน/แม่" ทั้งนี้ ทางราชการอาจหาทางช่วยเหลือให้โอกาสสตรีโดยจัดให้มีคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อปกป้องคุ้มครองและพัฒนาสิทธิและความก้าวหน้าของสตรีในภาคราชการ รวมทั้งมีการเชิดชูและประกาศเกียรติคุณผู้บริหารที่ให้โอกาสแก่ข้าราชการสตรี เพื่อเป็นแบบที่ดีของนักบริหารชายที่ใจกว้างต่อไป

(2) การพัฒนาระบบราชการ และการปรับทัศนคติที่เปิดโอกาสให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับชาย

ควรมีระบบตรวจสอบกำกับการใช้ดุลยพินิจของผู้บังคับบัญชาโดยเฉพาะในการเลื่อนตำแหน่งและแต่งตั้งข้าราชการ ควบคุมส่งเสริมให้ผู้บังคับบัญชาทุกคนให้โอกาสสตรีในการทำงานที่ท้าทาย มีระบบที่ปรึกษา (Mentorship) และกำหนดนโยบายที่จะเร่งรัดให้มีสตรีเข้าสู่ตำแหน่งที่ไม่เคยมีผู้หญิงได้รับการแต่งตั้งมาก่อน รวมทั้งควรมีการอบรมสัมมนาปรับความเข้าใจข้าราชการทุกระดับให้ตระหนักและยอมรับในความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันของสตรีว่า มีความรู้สึกและคาดหวังในชีวิตที่ไม่ต่างจากชาย ลดการเล่นพรรคเล่นพวกในหมู่เพศชายด้วยกันลง สร้างตัวชี้วัดหรือดัชนีบ่งชี้ถึงความเท่าเทียมของเพศหญิงต่อเพศชายในระบบราชการ เช่น

(2.1) เพิ่มจำนวนเพศหญิงที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองขึ้นไปให้มากขึ้นให้ได้สัดส่วนกับข้าราชการเพศชายในหน่วยงานนั้น

(2.2) การให้โอกาสข้าราชการสตรีในการทำงานที่ยากและท้าทายความสามารถ การศึกษาต่อ การไปทัศนศึกษา และแสวงหาประสบการณ์เพิ่มขึ้น

(2.3) การให้ความยอมรับ (Recognition) ในการเป็นผู้นำของข้าราชการสตรี การประกาศเกียรติคุณหรือเชิดชูความสำเร็จ ความสามารถ หรือการเป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิกในองค์กร

(3) การสร้างระบบเครือข่าย (Networking) หรือกลไกในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยในการสร้างความเข้าใจแก่ทุกคนให้ยอมรับในสิทธิและความเสมอภาคระหว่างข้าราชการหญิงและข้าราชการชาย รวมทั้งเป็นการให้คำปรึกษา หนุนเสริมแก้ปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาท และสถานภาพของข้าราชการหญิง เป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกส่วนราชการควรดำเนินการ โดยอาจสร้างเครือข่ายในหน่วยงานของตน และเชื่อมโยงไปสู่องค์กรอิสระภายนอกด้วย การสร้างระบบเครือข่ายผู้หญิงนี้เป็นหลักการที่องค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญว่าเป็นมาตรการที่สำคัญในการเร่งสร้างโอกาสให้สตรีได้มากขึ้น

5. สตรีไทยด้านความเป็นแม่

สภาพครอบครัวไทยในอดีต

สังคมไทยมีความเป็นอยู่ลักษณะครอบครัวใหญ่มาแต่อดีต โดย ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ และลูกหลาน อาศัยในบ้านที่อยู่รวมกันเป็นหมู่ของเครือญาติ มีความผูกพันแน่นแฟ้นทางสายโลหิตและมีความร่วมมือกันดีระหว่างสมาชิก ระบบการนับญาติให้ความสำคัญกับทั้งสองฝ่าย แต่มีความโน้มเอียงทางญาติที่นี้้องข้างแม่มากกว่า ในด้านการเลือกที่อยู่อาศัย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย คู่สมรสมักแยกไปอยู่บ้านซึ่งสร้างไว้ในบริเวณใกล้เคียงกับครอบครัวเดิมของภรรยา ชายจะได้รับการยกย่องเหนือกว่าหญิงในฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนหญิงทำหน้าที่ภรรยาและแม่ที่ต้องคอยปรนนิบัติและเอาใจใส่ต่อคนในครอบครัว โดยที่สตรีสมัยสุโขทัยได้รับการยกย่องให้เป็นเพื่อนคู่คิดของสามี แต่สมัยอยุธยาเริ่มมีฐานะทางสังคมคือบลงทั้งด้านนิตินัยและพฤตินัย มีการแบ่งชั้นของสตรีตามตำแหน่งหน้าที่ทางราชการของสามีและถิ่นที่อยู่ จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ฐานะทางสังคมของหญิงไทยเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของชนชาติตะวันตก ชายและหญิงเริ่มมีความทัดเทียมกันในการศึกษา และการประกอบอาชีพนอกบ้าน แต่สังคมไทยก็ยังคงคาดหวังให้สตรีมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อครอบครัว ด้วยการดูแลปรนนิบัติสามี อบรมสั่งสอนบุตรธิดา รวมทั้งควบคุมภายในบ้าน และหากเป็นบุตรสาวคนสุดท้ายก็มักจะต้องรับหน้าที่ดูแลพ่อแม่ในยามชรา

การเตรียมความเป็นกุลสตรี

โดยทั่วไป สตรีไทยในวัยเด็กมีการเล่นหลายอย่าง โดยเฉพาะการเล่นหม้อข้าวหม้อแกงและการเล่นตุ๊กตา นับว่าเป็นการเตรียมตัวขั้นต้นเพื่อรองรับภารกิจของความเป็นแม่เมื่อถึงวัยที่เหมาะสมในอนาคต เมื่อเจริญวัยขึ้นก็ได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้วิชาของกุลสตรี ซึ่งสอดคล้องกับภาระหน้าที่การดูแลครอบครัว อย่างไรก็ตาม สตรีในแต่ละสังคมจะได้รับการฝึกหัดในระดับที่แตกต่างกันกล่าวคือ สตรีในพระราชวังจะมีฝีมือที่ประณีตและเชี่ยวชาญหลายสาขา อาทิ การปรุงอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง การควั่นเทียน การเย็บปักถักร้อย รวมทั้งความเข้มงวดเป็นพิเศษในด้านกิริยามารยาท อาทิ ความสงบเสงี่ยม ความอ่อนน้อมและอ่อนช้อย การควบคุมสติอารมณ์ เพื่อดูแลบังคับบัญชาพนักงานชาววังให้สามารถถวายการปรนนิบัติพระมหากษัตริย์และ

พระบรมวงศานุวงศ์ได้อย่างเรียบร้อย ส่วนสตรีพนักงานชาววังก็ได้รับการฝึกหัดเฉพาะงานในหน้าที่บริการรับใช้ซึ่งไม่ต้องใช้ทักษะที่ประดิษฐ์ชาวชาญัก และสตรีชาวบ้านได้รับการฝึกหัดเพื่อปรนนิบัติสามี อบรมเลี้ยงดูบุตรและควบคุมดูแลบ่าวไพร่แล้วแต่กรณีตามแต่ฐานะทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการช่วยเหลืองานอาชีพของครอบครัว

คนไทยในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบัน ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลตั้งแต่วัยเด็กให้สามารถอ่านออกเขียนได้ และเมื่อเติบโตขึ้นก็ให้มีความรู้ทางวิชาการและทักษะอาชีพ ที่สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติสุข โดยมีการกำหนดเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความเป็นกุลสตรีไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาในกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ

กุลสตรีไทยในฐานะแม่

แต่เดิมมาสังคมตระหนักว่า สตรีมีความเหมาะสมทั้งร่างกายและจิตใจในการเลี้ยงดูเด็ก จึงแบ่งแยกบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนว่า สตรีเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร เมื่อสตรีไทยเข้าสู่ชีวิตสมรสจึงต้องมีการกีดกันในการสืบทอดชาติพันธุ์ ได้แก่ การดำเนินชีวิตประจำวันด้วยความระมัดระวังตั้งแต่ระยะ เริ่มตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด โดยการคลอดบุตรแบบดั้งเดิม ผู้ทำคลอดต้องใช้มีดไม้ไฟตัดรก และแม่ต้องนอนอยู่ไฟเป็นเวลานานเดือน ดังนั้นการมีบุตรมากจึงทำให้สุขภาพของสตรีเสื่อมโทรมลงและอาจเสียชีวิตด้วยสาเหตุจากการคลอดและการเจ็บป่วยเนื่องจากการคลอดเป็นสำคัญด้วย ยิ่งไปกว่านั้น หากครอบครัวอยู่ในสภาพไม่พร้อมที่จะมีบุตร สตรีก็ต้องเป็นฝ่ายรับภาระการคุมกำเนิดด้วยวิธีการที่ยังไม่มั่นใจ และปลอดภัยอย่างเพียงพอ แม้แต่การทำแท้งก็ใช้วิธีกดและนวด หรือวิธีการอื่น ๆ ที่มีอันตรายต่อร่างกาย

สำหรับบทบาทของความเป็นแม่ โดยเฉพาะหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กนั้น แม้ว่าครอบครัวไทยมีผู้ช่วยเหลืองานดังกล่าวหลายคน ทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และพี่ แต่แม่จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะต้องเลี้ยงดูลูกในวัยทารกอย่างใกล้ชิดด้วยการให้นมเหยือกนมในเวลานอน รวมทั้งอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยแม่ให้ความเอาใจใส่อาหารห่วงใยแก่ลูกตลอดเวลาจนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นในระยะเลี้ยงดูบุตรแม่ต้องเผชิญกับความวิตกกังวล ความกลัว และการไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแปลกใหม่ได้ ซึ่ง

เกิดขึ้นตั้งแต่ระยะคลอด ระยะให้นมบุตร ตลอดจนระยะเติบโตด้วยพัฒนาการที่ผิดปกติและความเจ็บป่วยของเด็กด้วย แม้แต่ในปัจจุบันสังคมก็ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของแม่เกี่ยวกับสวัสดิการในการเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้องและเพียงพอ ยิ่งไปกว่านั้นในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาสตรีที่ทอดทิ้งบุตร เป็นมารดาที่ต้องรับภาระแต่เพียงผู้เดียว โดยส่วนใหญ่ตั้งครรรค์นอกสมรส หรือย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน/ศึกษาต่อในเมืองใหญ่ หรือตั้งครรรค์ในขณะที่อายุน้อย หรือยังศึกษาอยู่ในระดับต่าง ๆ

ในครอบครัวสตรีมีบทบาทเป็นผู้รักษาความสงบของครอบครัว คอยไกล่เกลี่ยและประนีประนอมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างลูก ๆ และระหว่างลูกกับพ่อ ตลอดจนรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับวงศาคณาญาติของสามีด้วย ทั้งยังมีส่วนร่วมตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ อาทิ การทำมาหากิน การตัดสินใจมีบุตร การอบรมบ่มนิสัยทางสังคมแก่บุตรและสมาชิกอื่นในครอบครัว การศึกษาเล่าเรียนของบุตร การใช้จ่ายภายในครอบครัว ฯลฯ แต่ความสมดุลแห่งอำนาจข้างต้น ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาและการประกอบอาชีพของภรรยา รวมทั้งความเป็นสังคมเมืองและชนบท

สภาพครอบครัวไทยในปัจจุบัน

ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาประเทศฉบับแรกในปี 2504 เป็นต้นมา ครอบครัวไทยได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท กล่าวคือ สตรีต้องประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น ทำให้ลดบทบาทหน้าที่ของความเป็นแม่และแม่บ้าน โดยหวังพึ่งพาคู่คล้อยในครอบครัวหรือสถาบันอื่นในชุมชน โดยเฉพาะในสังคมเมือง ครอบครัวต้องเผชิญกับภาวะถดถอยในด้านหน้าที่หลัก เนื่องจากมีสถาบันอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกเข้ามาดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเคยมีภารกิจเดิมของครอบครัว อาทิ การผลิตในระบบเศรษฐกิจ การศึกษาอบรม การพักผ่อนหย่อนใจ การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การรักษาพยาบาล การดูแลคนชรา และแม้กระทั่งการเลี้ยงดูทารก กล่าวได้ว่าการให้กำเนิดสมาชิกใหม่เป็นหน้าที่สำคัญเพียงประการเดียวที่ยังคงดำเนินการอยู่ ขณะที่ครอบครัวในสังคมชนบทสามารถดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวไว้ได้อย่างเหนียวแน่น โดยที่สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษามีร่วมรับภาระในบางส่วน อย่างไรก็ตาม ยังคงมีแนวโน้มว่าสตรีต้องรับภาระงานภายในบ้านต่อไป

ส่วนใหญ่แม่บ้านในสังคมชนบทต้องหุงหาอาหาร ทำความสะอาดบ้านเรือน ซักเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม ส่วนสังคมเมืองมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยและมีบริการรับจ้างทำงานบ้าน รวมทั้งมีการรณรงค์ให้ชายช่วยแบ่งเบาภาระ บางส่วนบ้าง แต่กระนั้นสตรีส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอาชีพ ก็ยังต้องใช้เวลาของตนเองในชีวิตประจำวันกับการทำหน้าที่แม่และแม่บ้าน พร้อม ๆ กับการประกอบอาชีพเพื่อช่วยเหลือเลี้ยงครอบครัว สตรีจึงขาดโอกาสหรือมีโอกาสน้อยที่จะพัฒนาตนเอง ด้วยการแสวงหาความรู้ และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทั้งต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อาทิ วิธีการที่พี่เลี้ยงเด็กปฏิบัติ ต่อบุตรของตน การเปลี่ยนสถานที่รับเลี้ยงเด็กหรือพี่เลี้ยงบ่อยครั้ง

ครอบครัวไทยในอนาคต มีแนวโน้มเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นและมีสภาพหลากหลาย อาทิ ครอบครัวพ่อแม่ลูก ครอบครัวปู่ย่าตายายกับหลาน ครอบครัวสตรีไว้คู่กับลูก หรือครอบครัวเด็ก ๆ ที่อยู่กันตามลำพัง อีกทั้งเนื่องด้วยสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาอยู่ร่วมกันน้อยลง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเปลี่ยนแปลงไปด้วย ครอบครัวที่หญิงและชายอยู่ด้วยกันโดยมิได้สมรส รวมทั้งสตรีโสดมีจำนวนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อสตรีมีการศึกษาและทำงานนอกบ้าน จึงทำให้มีส่วนร่วมตัดสินใจในครอบครัวเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ได้จัดทำนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2554) โดยได้เสนอแนะมาตรการที่เกี่ยวข้องในส่วนของผู้หญิงกับครอบครัวไว้ดังนี้

1. จัดสวัสดิการเพื่อแบ่งเบาภาระของหญิงในฐานะที่เป็นแม่ และควรรักษาความคุ้มครองแก่หญิงในชีวิตครอบครัว
2. จัดสวัสดิการเพื่อช่วยให้ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่อยู่คนเดียว สามารถอบรมเลี้ยงดูลูกให้เติบโตอย่างสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ
3. จัดให้มีสถานที่สาธารณะ เพื่อให้ครอบครัวได้มีโอกาสใช้เวลาพักผ่อนร่วมกันอย่างอิสระและไม่สิ้นเปลือง
4. จัดให้มีสวัสดิการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว
  - 4.1 ความรุนแรง
  - 4.2 ชีวิตครอบครัว middle - age syndrome
  - 4.3 เพศสัมพันธ์ในครอบครัว
5. รณรงค์ให้เกิดความรู้และเจตคติที่ดีต่อชีวิตและครอบครัว

6. สร้างค่านิยมว่าสามัคคีแบ่งภาระงานบ้านของภรรยา และอบรมเด็กชาย ตั้งแต่เล็กไม่ให้ละ เลยงานบ้าน

7. ให้กระทรวงมหาดไทยเร่งรัดดำเนินการจัดการกับการจดทะเบียนสมรส ซ่อนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

8. ให้มีการรณรงค์โดยผ่านสื่อทุกรูปแบบที่จะก่อให้เกิดการ เปลี่ยนเจตคติของ สังคมในเรื่องเกี่ยวกับค่านิยมความไม่เสมอภาคทางเพศ

9. ให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ที่มีการจัดการ ศึกษาในระบบและการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ จัดให้มีการสอดแทรกหลักสูตรการอบรม ด้านครอบครัวกับการพัฒนาไปพร้อมกับการให้ความรู้หรือการฝึกอบรมอาชีพอย่างสม่ำเสมอ และถูกต้อง

6. สตรีไทยด้านธุรกิจ

สถานภาพของสตรีไทยในธุรกิจมีขอบเขตใกล้เคียงกับด้านแรงงานอยู่มาก ในที่นี้ได้นิยามสถานภาพของสตรีไทยด้านธุรกิจว่า เป็นงานที่ไม่ใช่เกษตรกรรมในไร่ นา งานราชการ และรัฐวิสาหกิจ แต่จะเป็นงานธุรกิจการพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรม ที่ต้องใช้ทักษะ ความรู้ในงานอาชีพค่อนข้างสูง และมีการศึกษาพอสมควร

สถานภาพของสตรีไทยด้านธุรกิจในอดีต

สถานภาพของสตรีไทยในอดีตด้านธุรกิจ เมื่อเทียบกับสถานภาพของสตรีไทย ในอดีตด้านแรงงานแล้วพบว่า สถานภาพของสตรีไทยในอดีตด้านธุรกิจมีน้อยมากหรือแทบ ไม่มีเลย เพราะสังคมไทยในอดีตเป็นสิ่งคมเกษตรใช้แรงงานในไร่ นา เป็นปัจจัยการผลิต และผลิตเพื่อบริโภคเท่านั้น การผลิตไม่ต้องใช้ทักษะ เทคนิควิธีเทคโนโลยีอะไรมากนัก ประกอบกับการศึกษาในสมัยก่อนยังมีข้อจำกัดมาก และสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยก็ไม่ นิยมให้สตรีออกนอกบ้านไปติดต่อธุรกิจการค้าใด ๆ หน้าที่เหล่านี้มักจะเป็นของผู้ชายเสีย ส่วนใหญ่ ดังนั้น สถานภาพของสตรีไทยในด้านธุรกิจจะปรากฏให้เห็นค่อนข้างชัดเจนก็ต่อ เมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาแล้ว

สถานภาพของสตรีไทยด้านธุรกิจในปัจจุบัน

หลังจากที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโต ส่งผลให้การพัฒนา อุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมาก แรงงานทั้งหญิงและชายได้เคลื่อนย้ายจาก ภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ประกอบกับสตรีไทยได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมากทำให้สตรีไทย ได้รับความรู้ ทักษะ ในวิชาชีพต่าง ๆ มากขึ้น จึงทำให้สตรีไทยได้ก้าวเข้าสู่อาชีพธุรกิจ ที่ต้องใช้ความรู้ ทักษะ และเทคนิคในการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจ ห้างสรรพสินค้า ธุรกิจการเงินการธนาคาร ธุรกิจด้านโรงแรม ตลอดจนอุตสาหกรรมและ บริการด้านอื่น ๆ อย่างไรก็ตามการเข้าสู่ด้านธุรกิจของสตรีไทยก็ยังไม่ทัดเทียมกับชาย

เพราะมีสตรีเพียงจำนวนน้อยที่มีโอกาสที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้บริหารจัดการ หรือใช้ทักษะวิชาชีพชั้นสูง หรือประกอบธุรกิจส่วนตัว ฯลฯ นอกจากนี้ค่านิยมที่จะต้องให้ลูกผู้ชายเป็นผู้สืบทอดกิจการธุรกิจก็เป็นตัวปิดกั้นโอกาสของสตรีอีกทางหนึ่ง และยังมีค่านิยมความคิดที่ว่าสตรียังไม่ค่อยเหมาะสมในตำแหน่งทางธุรกิจบางด้าน เนื่องจากธุรกิจบางด้านต้องมีการเดินทางค้ำงแรมบ่อย การที่สตรีจะเข้าสู่ตำแหน่งเหล่านี้จึงไม่เหมาะ และด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมักจะสรุปรวมครอบคลุมว่าสตรีไม่เหมาะสมกับตำแหน่งทางธุรกิจทุกด้าน แม้สตรีจะมีความสามารถทัดเทียมชาย สถานภาพและปัญหาของสตรีในด้านธุรกิจเกี่ยวกับค่าตอบแทนหรือสวัสดิภาพ สวัสดิการ และด้านอื่น ๆ มักไม่ค่อยมีปัญหา เพราะสตรีที่ก้าวขึ้นมาถึงขั้นเป็นนักธุรกิจมักจะมีค่าตอบแทนและสวัสดิภาพ สวัสดิการต่าง ๆ ทัดเทียมกับชาย

ปัญหาและอุปสรรค

1. โอกาสความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานของสตรีมีน้อยกว่าชาย
2. การจ้างสตรีให้ดำรงตำแหน่งทางธุรกิจมีน้อย
3. ยังมีอคติต่อสตรีในการดำรงตำแหน่งทางธุรกิจโดยเฉพาะตำแหน่งที่เกี่ยวกับการบริหารระดับสูง
4. มีค่านิยมที่จะให้ผู้ชายได้สืบทอดธุรกิจหรือกิจการต่าง ๆ มากกว่าสตรี

ข้อเสนอแนะ

1. รณรงค์และส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานทัดเทียมกับชาย
  2. ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุก ๆ เรื่อง
  3. ส่งเสริมให้สตรีได้ประกอบอาชีพอิสระมากขึ้น
  4. ให้ความคุ้มครองแก่สตรีในรูปแบบต่าง ๆ
  5. พัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถในการบริหารและจัดการแก่สตรี
- อย่างต่อเนื่อง

6.1 สตรีนักบริหารธุรกิจ : ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทางโคจรของอาเซียนยุคใหม่

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในส่วน
ของภาคเศรษฐกิจ ธุรกิจใหม่ ๆ ได้กำเนิดเกิดขึ้นมาก สตรีในศตวรรษที่ 21 ควรจะต้อง
มีบทบาทที่แน่นชัดและสำคัญมากขึ้น ในการที่จะมีส่วนสร้างงานในภาคดังกล่าว

อย่างไรก็ดีเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าการที่สตรีจะก้าวเข้าไปมีบทบาทในโลก
ธุรกิจซึ่งถือว่าเป็นโลกหรืออาณาจักรของผู้ชายมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้วนั้น สตรีจำเป็นจะต้อง
เผชิญอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นจึงจะต้องมีการเตรียมพร้อมที่จะเผชิญหน้า
และเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อที่จะเข้ามารับบทบาทอันท้าทายในโลกธุรกิจ

ในศตวรรษที่ 21 คาดว่าทวีปเอเชียจะเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจโลก
ทุกภูมิภาคทั่วโลกต่างจะมุ่งมายังทวีปเอเชีย ดังนั้นสตรีไทยในโลกธุรกิจจึงสมควรมีวิสัยทัศน์
มองเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น หากเป็นระดับโลก ระดับข้ามชาติ โดยเฉพาะในกลุ่ม
อาเซียนด้วยกัน จำเป็นจะต้องสร้างเครือข่ายอันจะนำมาซึ่งความเข้าใจอันดีต่อกัน รวมทั้ง
ต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีในประเทศ
ของตน การประกอบอาชีพ ตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ และบรรยากาศในการทำงานทางด้าน
ธุรกิจ ซึ่งการร่วมมือของสตรีอาเซียนเหล่านี้จะกลายเป็นศูนย์กลางในการที่จะสร้างและขยาย
เครือข่ายครอบคลุมไปทั่วโลก

อาจกล่าวได้ว่า การสร้างเครือข่ายนี้ถือเป็นการสร้างโอกาสให้แก่สตรีใน
ภาคพื้นทวีปต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และถือเป็นการสนับสนุนในการที่จะ
เสริมสถานภาพของสตรีให้ก้าวไกลและมีบทบาทในโลกยุคโลกาภิวัตน์มากขึ้น

6.2 มุมมองของนักธุรกิจสตรี : เรื่องพัฒนาการของสตรีในด้านธุรกิจ

"นักธุรกิจสตรีมีความเห็นอย่างไร เกี่ยวกับความก้าวหน้าของสตรีในด้านธุรกิจ"
ซึ่งจากมุมมองของประธานสหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ประเมิน
มุมมองได้ 3 ประเด็น คือ 1. วิวัฒนาการของสตรี , ความเกี่ยวพันของสตรีกับองค์กรสตรี
ภาคเอกชนและภาครัฐ และการก้าวสู่โลกกว้าง

ประเด็นแรก : วิกฤตการณ์ของสตรี

ตั้งแต่โบราณกาล สตรีไม่มีบทบาททั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แม้กระทั่งในครอบครัวของตนเอง สตรีก็ไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร จะเป็นอย่างไรก็ตามมีสตรีไม่น้อยที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเป็นที่ยอมรับ แต่ก็เป็นไปในลักษณะของการใช้อำนาจมากกว่า

ต่อมา โลกแข่งขันกันมากขึ้นในด้านพัฒนาการรูปแบบต่าง ๆ มนุษย์จึงต้องใช้ทรัพยากรทุกชนิดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ สตรีซึ่งมีอยู่เกินครึ่งของประชากร จึงเป็นทรัพยากรที่มองข้ามไม่ได้ ทักษะคติของสังคมเปลี่ยนไปในทางที่ยอมรับและให้โอกาสสตรีได้แสดงความสามารถมากขึ้น แต่ข้อจำกัดของสตรีก็มีมากจนกลายเป็นเครื่องกีดขวาง เช่น ภาวะอ่อนแอของร่างกายขณะตั้งครรภ์และคลอดบุตร ภาระการเป็นแม่บ้านซึ่งต้องดูแลบุตรและบุคคลในครอบครัว การไม่รู้หนังสือ การเป็นเพศที่ได้รับความเสียหายง่าย การไม่เท่าเทียมกันในทางกฎหมาย และข้อจำกัดทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ อีกมาก เมื่อก้าวล้ำออกมาสู่สังคมสตรีจึงต้องมีภาระหนักขึ้นเป็น 2 เท่า

ปัจจุบัน สตรีตื่นตัวมากขึ้นที่จะพัฒนาบทบาทของตนเอง และพิสูจน์ถึงความสามารถอย่างเด่นชัด มีสตรีจำนวนมากได้รับการยกย่องให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระดับโลก ทางธุรกิจซึ่งเป็นธุรกิจข้ามชาติ และทางสังคมซึ่งเป็นที่รู้จักและยอมรับนับถือกฎหมายเปิดโอกาสให้ได้รับความสะดวกมากขึ้นในการทำนิติกรรมต่าง ๆ

มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อพัฒนาบทบาทสตรีไปพร้อมกับพัฒนาสถานภาพขององค์กร ต่อมาองค์กรต่าง ๆ รวมตัวกันเป็นองค์กรที่ใหญ่ขึ้น กระทั่งรวมเป็นองค์กรระหว่างประเทศ จะเห็นได้จากการประชุมสหพันธ์สมาคมสตรีอาชีพ การประชุมสภาสตรีระหว่างประเทศและเมื่อเร็ว ๆ นี้มีการประชุมสตรีโลก ครั้งที่ ๔ ที่กรุงปักกิ่ง เป็นต้น

ในกระแส Globalization ซึ่งความเจริญทางด้านข้อมูลข่าวสารสูงสุดเสมือนย่อโลกไว้ในฝ่ามือ ข้อค้อยทางสตรีที่อ่อนแอกว่าของสตรีไม่ใช่ปัญหาอีกต่อไป ขอเพียงมีมันสมอง เจ็บแสบแหลม มีความเข้มแข็ง เคารพตนเองและเต็มใจเข้ามีส่วนร่วมในสังคมสตรีในศวรรษนี้ไม่มีสิ่งใดเป็นข้อค้อย หลังสตรีไม่ใช่สิ่งที่โลกจะมองข้ามได้อีกต่อไปแล้ว

ประเด็นที่ 2 : ความเกียวกของสตรีกับองค์กรสตรีภาคเอกชนและภาครัฐ

คงได้กล่าวแล้วว่า ค่านิยมของสังคมและขนบธรรมเนียมกำหนดว่า สตรีต้องเป็นผู้รับภาระในครอบครัว และมีสตรีจำนวนไม่น้อยที่ต้องช่วยหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ดังนั้น เมื่อก้าวออกสู่สังคม ภาระของสตรีจึงหนักขึ้นเป็นสองเท่า การปรับตัวไม่ทัน หรือปรับตัวไม่ดี จะไปผิดทางทันที อาจผิดพลาดจนแก้ไขไม่ได้ สร้างปัญหาอย่างมากต่อสังคมและวัฒนธรรม ตัวอย่างที่เห็นกันมากก็คือ การแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวโดยขายลูกไปเป็นโสเภณี สตรีถูกข่มขืนแล้วเสียคนเตลิดไปกระทั่งกลายเป็นโสเภณี หรือสร้างปัญหาอื่นแก่สังคม ความผิดพลาดเล็กน้อยที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องทันเวลา จะกลายเป็นมหันตโทษที่ไม่อาจแก้ไขได้โดยบุคคลเพียงคนเดียว สตรีจึงรวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อป้องกันและขจัดปัญหา จากองค์กรเล็กเป็นองค์กรใหญ่ จากระดับท้องถิ่นเป็นระดับชาติ และเข้าสู่นานาชาติในที่สุด แต่การที่จะรวมตัวได้เช่นนี้ก็ต้องใช้เวลามากในการฝ่าฟันทัศนคติเก่า ๆ เพื่อที่จะให้สตรีได้รับการศึกษาตามควรแก่สติปัญญาและฐานะครอบครัวและปึงต้องฝ่าฟันมากที่สุดเพื่อที่จะเข้ามีส่วนร่วมในสังคม

ปัจจุบัน องค์กรสตรีเอกชนทวีจำนวนมากขึ้น และเข้าถึงสตรีในทุก ๆ ส่วนของประเทศแต่ต้องเสียเวลามากมลายไปในการหาทุนเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ทำงานไม่ต่อเนื่อง บางโครงการต้องสะดุดหยุดลง บางโครงการขาดการสนับสนุนที่ดี ทำให้แตกแนวไปอย่างน่าเสียดาย แม้ภาครัฐจะเห็นความสำคัญโดยการจัดตั้ง "คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.)" เป็นหน่วยงานถาวร อยู่ในสำนักนายกรัฐมนตรี และบรรจุแผนพัฒนาสตรีไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แล้วก็ตาม แต่ในความเห็นของประธานสหพันธ์สตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย รัฐยังใช้ประโยชน์จากองค์กรสตรีได้ไม่เต็มศักยภาพ และการเกื้อหนุนองค์กรสตรีเอกชนเพื่อให้เข้มแข็งพอที่จะเป็นกลไกของรัฐในการพัฒนาประเทศยังมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

ประเด็นที่ 3 : การก้าวสู่โลกกว้าง

เมื่อสตรีมีความรู้สึกขึ้น สังคมให้โอกาสแสดงความสามารถมากขึ้น มีองค์กรสตรีที่ก่อตั้งขึ้นในรูปลักษณะต่าง ๆ ที่ใช้นามระบุงานหลัก เช่น สมาคมสตรีอุดมศึกษา สมาคมสตรีอาสาสมัครชาตินแดน สมาคมสตรีไทย สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย เป็นต้น สตรีก็เข้าสมัครเป็นสมาชิก บริหารงานเป็นระบบ แต่ละองค์กรจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และต่อมาเมื่อภารกิจกว้างขวางขึ้น องค์กรเหล่านี้ก็รวมตัวกันเป็นสหพันธ์ เป็นสภา มีการบริหารเป็นเครือข่าย ขยายตัวเป็นองค์กรสมาชิกในระดับทวีป และระดับโลก กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้น

เพื่อความชัดเจนกระจ่าง ประธานสหพันธ์สมาคมนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ได้ยกตัวอย่างองค์กรสตรีที่มีระบบบริหารเป็นเครือข่ายในระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถืออยู่ทั่วไป เช่น

1. สภาสตรีระหว่างประเทศ เป็นที่รวมของสภาสตรีชาติต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย ปัจจุบันมีอายุการก่อตั้งเกินกว่าสิบทศวรรษ มีการประชุมหมุนเวียนไปยังประเทศสมาชิก ซึ่งประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมครั้งที่ 26 เมื่อปี พ.ศ. 2534
2. สภาสตรีแห่งอาเซียน เป็นที่รวมของสภาสตรีประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ประเทศไทยเป็นองค์กรสมาชิก และเคยเป็นเจ้าภาพจัดประชุม
3. สหพันธ์สตรีแห่งอาเซียน เป็นที่รวมของสหพันธ์สตรีประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

ภาครัฐจะได้ประโยชน์มหาศาล ถ้าสามารถชักนำพลังสตรีให้มีส่วนร่วมโดยผสมกลมกลืนดังเช่นคำปราศรัยของผู้นำแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนในพิธีต้อนรับผู้ร่วมประชุมสตรีโลก ครั้งที่ 4 ที่ว่า "โลกต้องมีสันติภาพ ประเทศชาติต้องร่วมมือกัน, สังคมต้องก้าวหน้า เศรษฐกิจต้องพัฒนา ผู้หญิงต้องปลดปล่อย ชายหญิงต้องเสมอภาค"

ในส่วนของสหพันธ์สมาคมนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์นั้น ได้ดำเนินการแล้วหลายประการด้วยกัน แต่ก็กระทำได้เฉพาะในการวางพื้นฐานเท่านั้น ยังต้องรอเวลาที่จะให้เกิดผลผลิตในระยะยาว ที่เป็นรูปธรรมแล้ว ได้แก่

1. เป็นศูนย์รวมของสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพในการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและดำเนินการต่าง ๆ ร่วมกัน โดยกระจายการก่อตั้งสมาคมนักธุรกิจและวิชาชีพออกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ
2. เสริมสร้างความรู้แก่สตรีระดับผู้นำท้องถิ่น เช่น การจัดสัมมนาทำนองนี้ ผู้ใหญ่บ้านสตรี เพื่อเป็นแนว เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐในท้องถิ่นกับสตรีในชนบททุกท้องถิ่น

3. จัดทำโครงการพัฒนาอาชีพเป็นแม่บท เพื่อให้องค์กรสมาชิกร่วมกันดำเนินการต่อไป เช่น การตั้งคลินิกธุรกิจ โครงการสามประสาน เป็นต้น

4. เสริมสร้างสตรีรุ่นใหม่ โดยจัดตั้งโครงการ "สตรีวัยก้าวหน้า" (YCW) เพื่อเป็นพลังพัฒนาองค์กรต่อไป

5. สนับสนุนสตรีที่มีความสามารถให้มีเกียรติยศเป็นที่ปรากฏแก่สาธารณชน โดยร่วมกับภาครัฐ และดำเนินการโดยเอกเทศ โดยต่อเนื่อง

6. สร้างสัมพันธภาพกับองค์กรสตรีระหว่างประเทศ เพื่อความร่วมมือ และสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาทั้งด้านธุรกิจและสังคม ประธานสหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย มีข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณา ดังนี้

1. ให้มีการระดมความคิดระหว่างรัฐกับเอกชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อรวบรวมข้อมูลและประเมินสถานการณ์ใหม่ โดยมีการกระทำอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำตลอดเวลา

2. กำหนดแผนแม่บทและชี้แนะ พร้อมทั้งประสานกับองค์กรสตรีอื่น ๆ ในทุกรูปแบบเพื่อดำเนินการในทิศทางเดียวกัน และส่งผลพัฒนาองค์กร

3. มีเครือข่ายในการใช้สื่อต่าง ๆ ร่วมกัน มีการประชาสัมพันธ์เป็นวงกว้าง เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลโดยเร็วและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถสนองรับซึ่งกันและกัน และขยายผลพัฒนาร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

4. มีการสัมมนาบ่อยเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะจุด และมีการประชุมกลุ่มโดยสม่ำเสมอเพื่อชี้วงล้อมของปัญหาให้แพร่กระจายออกไปเกินกว่าที่ควรจะเป็น

ประธานสหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ไม่เชื่อว่าจะมีปัญหาใดที่แก้ไขไม่ได้ แต่ต้องอาศัยเวลา ความตั้งใจและมีการร่วมมือกันทุกฝ่าย ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ขังขาดเงินทุนที่จะต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรม ปัจจุบันนี้เรามีองค์กร มีบุคลากรมากพอสมควรแล้ว แต่การทำงานทุกครั้งต้องเสียเวลาไปมากในการหาทุน บางครั้งหาได้ไม่พอที่จะดำเนินการให้บรรลุนโยบายได้ จึงขอเสนอให้มีการก่อตั้งศูนย์ข้อมูลสตรีโดยรวมและมีการก่อตั้งกองทุนวิจัยในท้องถิ่น เพื่อรัฐสามารถนำพลังสตรีจากทุกภูมิภาคของประเทศไทยมาเป็นกลไกสร้างงานให้บรรลุตามแผนพัฒนาสตรีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่อไป

7. สตรีไทยด้านแรงงาน

สถานการณ์ของสตรีไทยด้านแรงงานในอดีต

แต่เดิมประเทศไทยเป็นประเทศที่จัดอยู่ในสังคมเกษตรกรรม การผลิตของไทยจึงเป็นการผลิตด้านเกษตรกรรมเสียส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตจะมุ่งเน้นเพื่อการบริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ เข้าทำนองที่ว่า "ทำมาหากิน" ผลผลิตที่สำคัญของไทยในอดีตคือข้าว ซึ่งมีปัจจัยการผลิตที่สำคัญยิ่งได้แก่ แรงงาน โดยปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ก็ยังมีความสำคัญไม่มากเท่า ได้แก่ ที่ดิน ซึ่งในอดีตมีเหลือเฟือ ส่วนด้านทุนและเทคโนโลยีการผลิตก็ยังไม่มีความจำเป็นมากนัก

สังคมไทยในอดีตยังมีการแบ่งชั้น มีนายทาส และข้าทาสบริวาร ซึ่งต้องใช้แรงงานชายเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยต้องไปรับใช้เจ้านายเป็นระยะ ๆ จึงทำให้ครอบครัวของข้าทาสบริวารดังกล่าวต้องขาดแรงงานชายที่จะประกอบกิจการงานด้านการเกษตรกรรมของตน ดังนั้นสตรีไทยซึ่งปกติต้องดูแลสามีและลูก ทำงานในบ้านเรือนแล้ว ยังต้องเข้ามามีบทบาทของการใช้แรงงานในการผลิตในภาคเกษตรกรรมด้วย ยิ่งในยามที่มีศึกสงครามที่ต้องมีการเกณฑ์ผู้ชายไปเป็นจำนวนมากด้วยแล้ว สตรีไทยก็ต้องแบกรับภาระด้านแรงงานในการผลิตภาคเกษตรกรรมและอื่น ๆ มากขึ้นด้วย

ต่อมาได้มีการบังคับใช้สนธิสัญญาเบาว์ริง ทำให้โครงสร้างการผลิตภาคเกษตรกรรมของไทยต้องเปลี่ยนแปลงไปมาก จากที่ผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศได้มีการผลิตเพื่อเป็นสินค้าออกด้วย โดยเฉพาะข้าวกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญทำรายได้ให้แก่ประเทศ ดังนั้น ปริมาณการผลิตข้าวจึงต้องเพิ่มขึ้น ความต้องการแรงงานในการผลิตทั้งหญิงและชายก็เพิ่มขึ้นด้วยเป็นเงาตามตัว ถึงแม้ในระยะต่อมา ได้มีการยกเลิกระบบทาสในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศก็ยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรมความต้องการแรงงานของสตรีไทยก็ยังคงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการผลิต

ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยได้เริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็นครั้งแรก โดยมีเป้าหมายสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญและได้เลือกพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นสาขาหลัก ซึ่งต่อมาได้ส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมต่าง ๆ ขึ้นมากมาย มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นทั้งแรงงานหญิงและชาย

สถานภาพของสตรีไทยค้ำแรงงานในปัจจุบัน

จากการพัฒนาประเทศโดยมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีจุดเน้นของการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโต ซึ่งได้ดำเนินมาอย่างเป็นระบบในช่วง 30 ปีเศษที่ผ่านมา ส่งผลให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย โครงสร้างการผลิตได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคมาเป็นการผลิตเพื่อส่งออกอย่างชัดเจนเรียกได้ว่าเปลี่ยนจาก "การทำมาหากิน" มาเป็น "การทำมาค้าขาย" มีการเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งหญิงและชายจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก สตรีไทยได้เข้าสู่แรงงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ อย่างหลากหลายพอสมควร ทั้งแรงงานด้านการเกษตรและแรงงานด้านการอุตสาหกรรม ซึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป รองเท้า อาหารสำเร็จรูป อัญมณี พนักงานขาย พนักงานเสิร์ฟอาหาร ทำงานในสนามกอล์ฟ สนามกีฬา บิมน้ำมัน กระเป๋ารถเมล์ ตลอดจนเป็นคนรับใช้ตามบ้าน แม่ค้าหาบเร่แผงลอย ฯลฯ

สถานภาพของสตรีในด้านแรงงานดังกล่าวก็แตกต่างกันไป และเมื่อเปรียบกับชายแล้วในหลายกรณีก็ยังมีสภาพที่ด้อยกว่า การจ้างแรงงานสตรีทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ยังมีน้อยเมื่อเทียบกับแรงงานชาย นอกจากนี้แรงงานสตรีก็ยังมีการศึกษาค่ำ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและหน้าที่การงานของตนเองไปด้วย การจ้างแรงงานสตรีในภาครัฐจะมีค่าตอบแทนทัดเทียมกันกับชาย แต่ในภาคเอกชนสตรีจะได้รับค่าจ้างต่ำกว่าชาย ความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของสตรีก็ยังไม่ทัดเทียมกับชาย เมื่อพิจารณาถึงสวัสดิภาพในการทำงานแล้วพบว่าสตรีจำนวนมากโดยเฉพาะที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอต้องทำงานในสภาพที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น เสียงดังจากเครื่องจักร ฝุ่น ความร้อน และแสงที่ไม่เพียงพอ อันตรายจากเครื่องจักร ในโรงงานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีต่าง ๆ คนงานสตรีก็มักได้รับผลกระทบต่อสุขภาพเสมอ นอกจากนั้นในงานบางประเภทต้องใช้สายตามาก เช่น โรงงานเกี่ยวกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้สตรีที่สมรสแล้วและทำงานนอกบ้านด้วยก็ยังต้องมีการดูแลครอบครัวและงานบ้านต่าง ๆ ด้วย และเมื่อพิจารณาถึงองค์กรแรงงานต่าง ๆ ก็ยังพบว่า สตรียังมีส่วนร่วมและบทบาทค่อนข้างน้อย สตรีในภาคเกษตรกรรมยังมีรายได้ไม่แน่นอนและค่อนข้างต่ำ การพัฒนาแรงงานสตรีก็ไม่ต่อเนื่องและยังไม่ค่อยได้รับความสนใจอย่างจริงจัง

สรุปสถานการณ์และปัญหาของสตรีไทยด้านแรงงาน

1. โอกาสการจ้างแรงงานของสตรีมีน้อยกว่าชาย
2. โดยทั่วไปค่าตอบแทนในการจ้างแรงงานสตรีจะต่ำกว่าชาย
3. โอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของสตรีมีน้อยกว่าชาย
4. สตรีที่สมรสแล้วและไปทำงานนอกบ้าน ยังต้องรับภาระดูแลสามีและลูก และงานบ้านอื่น ๆ ด้วย
5. สวัสดิภาพการทำงานของสตรียังไม่ดีเท่าที่ควร สตรีจำนวนมากทำงาน เสี่ยงอันตรายต่อสุขภาพ
6. สตรีในภาคเกษตรกรรมยังมีรายได้ไม่แน่นอน และค่อนข้างต่ำ
7. โดยทั่วไปแรงงานสตรีมีการศึกษากว่าชาย ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตและหน้าที่การงาน
8. การมีส่วนร่วมในองค์กรแรงงานสตรีมีน้อย
9. การพัฒนาแรงงานสตรียังไม่ค่อยได้รับความสนใจและไม่ต่อเนื่อง

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการพัฒนาสตรีไทยด้านแรงงาน

1. เปิดโอกาสให้สตรีมีสิทธิและหน้าที่ที่ทัดเทียมกับชายในทุก ๆ ด้าน โดยตรงร่งค์ ให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง
2. ปลุกจิตสำนึกให้สตรีตระหนักถึงความสำคัญในการฝึกกำลังและศักยภาพของตน
3. ให้มีการปลูกฝัง อบรม ทั้งหญิงและชายตั้งแต่เยาว์วัยให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักในความเป็นมนุษยชาติต่อกัน
4. พัฒนาการศึกษาและฝีมือแรงงานของสตรีอย่างต่อเนื่อง
5. ให้ความสำคัญคุ้มครองด้านสวัสดิภาพ และสวัสดิการในการทำงานแก่สตรี ในหลาย ๆ รูปแบบ

สถิติคนงานไทยที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยผ่านกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน (ด้านตรวจคนหางาน)

มกราคม - กรกฎาคม ๒๕๓๖

ประเทศ	บริษัทจัดส่ง	กรมจัดส่ง	นางจ้างพาไป	เดินทางด้วยตนเอง	รวม
ซาอุดีอาระเบีย	๓๖	๐	๐	๓,๒๓๓	๓,๒๖๙
อิหร่าน	๓	๐	๖๓	๒๓๓	๒๓๖
กาตาร์	๓๐๒	๐	๖๖	๒๖๖	๖๓๔
บาห์เรน	๒๒๖	๐	๖	๓๓๓	๖๖๕
สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์	๓๓๖	๐	๖๖	๖๖๓	๑,๐๖๕
จอร์แดน	๐	๐	๐	๓	๓
คูเวต	๓๐๓	๐	๒๖๖	๖๖๐	๑,๖๖๖
โอมาน	๐	๐	๐	๒๒๖	๒๒๖
อิสราเอล	๖๖๖	๐	๒๓	๒๒๓	๘๘๙
ประเทศอื่น ใน ๕/E	๖	๐	๐	๓๓	๓๙
ลิเบีย	๖,๖๖๐	๐	๐	๓,๒๓๐	๙,๘๙๐
แอลจีเรีย	๖	๐	๐	๐	๖
แกมเบีย	๐	๐	๐	๖	๖
ประเทศอื่น ๆ ในแอฟริกา	๒๖	๐	๐	๒๓	๔๙
มาเลเซีย	๒๐	๐	๖๖๓	๒,๒๒๓	๒,๒๔๓
อินโดนีเซีย	๐	๐	๒	๒๓	๒๕
สิงคโปร์	๓,๖๒๓	๐	๒๒๖	๓,๒๓๓	๗,๒๘๒
บรูไน	๖,๒๒๖	๐	๒	๖,๒๒๖	๑๒,๔๕๔
ฮ่องกง	๒,๒๒๖	๐	๒๓	๖,๒๒๓	๘,๔๗๒
ญี่ปุ่น	๓๒๐	๒๒	๖,๖๖๓	๖,๐๖๖	๑๓,๖๖๑
ไต้หวัน	๓๖,๐๖๖	๐	๒๒๖	๖๖๒	๓๖,๙๕๔
จีน	๖	๐	๓	๖	๑๕
อินเดีย	๐	๐	๐	๒	๒
เกาหลีใต้	๐	๐	๒๒	๓	๒๕
ประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย	๒๓	๐	๒๖	๖๖	๑๑๕
สหรัฐอเมริกา	๒๓	๐	๖๖	๒๒๖	๒๖๖
หมู่เกาะโซโลมอน	๒๒	๒๖	๐	๒๒	๖๖๖
อังกฤษ	๐	๐	๒๓	๒๓	๔๖
เยอรมนี	๒	๐	๒๖	๒๒	๖๖๖
เดนมาร์ก	๐	๐	๖๖๖	๒	๖๖๖
สวีตเซอร์แลนด์	๒๒๓	๐	๒	๒๒	๒๒๖
ประเทศอื่น ๆ	๒๖	๐	๒๖	๒๒๓	๖๖๖
รวม	๖๓,๒๖๐	๖๖	๑,๖๐๖	๒๐,๖๖๖	๘๕,๕๕๔

ที่มา: ฝ่ายสารสนเทศและทะเบียนคนหางาน สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ

สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ

รายการ	ชนิดก	ชนิดข	ชนิดค	ชนิดง
๑. แรงงานไทยที่เดินทางไปทำงาน ต่างประเทศ (คน)	๒๓,๖๒๖	๒๓,๖๒๖	๖๖,๗๖๖	๖๖,๐๖๖
๑.๑ บริษัทจัดหางานจัดส่ง	๒๖,๗๖๖	๒๓,๐๗๖	๓๓,๐๗๖	๖๖,๖๗๖
๑.๒ เดินทางไปด้วยตนเอง	๓๖,๖๖๖	๓๖,๖๗๖	๖๖,๖๖๖	๒๓,๖๖๖
๑.๓ นายจ้างลาไปทำงาน/ฝึกงาน	๖,๖๖๖	๖,๐๖๖	๖,๖๖๖	๖,๖๖๖
๑.๔ รัฐจัดส่ง	๒๖๖	๒๖๖	๖๖	๖๖
๒. รายได้ส่งกลับผ่านระบบธนาคาร (ล้านบาท)	๒๖,๗๖๖.๖	๒๖,๐๖๖	๒๗,๖๖๖	๒๖,๐๐๐ ^(๑)
๒.๑ จากประเทศกลุ่มตะวันออกกลาง	๖,๖๖๐.๖	๖,๖๖๐	(๖)	-
๒.๒ จากประเทศอื่น ๆ	๒๐,๑๐๖.๖	๒๐,๒๐๖	(๖)	-

หมายเหตุ (๑) ธนาคารแห่งประเทศไทย กำลังวิเคราะห์ข้อมูลรายได้ส่งกลับแก่กรรณประเทศรายได้นำเข้า
จากแรงงานไทยในต่างประเทศที่แท้จริงอาจมากกว่าจำนวนรายได้อันส่งผ่านระบบธนาคาร
เนื่องจากคนงานสามารถนำเงินติดตัวผ่านเข้าออกโดยเสรีได้ไม่เกิน ๖,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ
ทั้งนี้ตั้งแต่มีการปฏิวัติเงินตราเสรี ในเดือนมีนาคม ๒๕๓๖

(๒) ประมาณโดยสำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ กรมการจัดหางาน

สถิติคนงานไทยที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ
ผ่านด่านตรวจคนหางานทั้งประเทศ
ประจำปี 2537

ประเทศ	เดินทางด้วยตนเอง		กรมจัดส่ง		นายจ้างนำไป		บริษัทจัดส่ง		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ซาอุดีอาระเบีย	3,889	247	0	0	0	0	16	0	4,152
อิรัก	2	1	0	0	0	0	0	0	3
กาตาร์	496	7	0	0	2	0	1,029	0	1,534
บาห์เรน	348	184	0	0	0	0	59	3	594
สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์	1,032	131	0	5	5	2	642	13	1,830
จอร์แดน	3	4	0	0	0	0	0	0	7
คูเวต	899	83	3	12	26	0	185	4	1,212
ปท.อื่น ๆ ใน M/E	485	71	0	0	1	0	6,863	553	7,973
รวมประเทศใน M/E	7,154	728	3	17	34	2	8,794	573	17,305
ลิเบีย	160	0	0	0	0	0	0	0	160
ปท.อื่น ๆ ในแอฟริกา	110	9	0	0	28	0	2	0	149
รวมประเทศในแอฟริกา	270	9	0	0	28	0	2	0	309
มาเลเซีย	10,188	1,617	22	3	224	163	15	0	12,232
สิงคโปร์	7,140	321	4	0	1,114	15	5,654	852	15,100
บรูไน	7,385	459	1	0	17	3	8,468	220	16,553
ฮ่องกง	262	3,430	0	13	14	11	744	1,377	5,851
ญี่ปุ่น	308	4,592	66	271	1,610	1,404	53	544	8,848
ไต้หวัน	21,505	1,249	284	28	86	114	57,272	10,624	91,162
ปท.อื่น ๆ ในเอเชีย	176	12	0	28	310	82	133	0	741
รวมประเทศในเอเชีย	46,964	11,680	377	343	3,375	1,792	72,239	13,617	150,487
สหรัฐอเมริกา	327	31	6	16	47	55	87	1	570
ไต้หวัน	27	164	9	54	0	0	7	0	261
อังกฤษ	35	19	0	0	32	10	0	0	96
เยอรมันนี	157	81	1	1	1	1	0	0	242
เดนมาร์ก	1	0	0	0	48	0	0	0	49
ออสเตรเลีย	6	4	0	0	8	0	0	5	23
ปท.อื่น ๆ	120	143	0	0	4	1	152	2	422
รวมประเทศอื่น ๆ	673	442	16	71	140	67	246	8	1,663
รวมทั้งหมด	55,061	12,859	396	431	3,577	1,861	81,381	14,198	169,764

สถิติคนงานไทยที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ
ผ่านด่านตรวจคนหางานทั้งประเทศ
ประจำเดือน มกราคม - พฤศจิกายน 2538

ประเทศ	เดินทางด้วยตนเอง		กรมจัดส่ง		นายจ้างพาไป		ฝึกงาน		บริษัทจัดส่ง		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ซาอุดีอาระเบีย	2,532	236	0	0	0	0	0	0	0	2	2,770
กาตาร์	421	2	0	0	80	45	0	0	1,058	0	1,506
บาห์เรน	163	132	0	0	4	0	0	0	6	3	330
สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์	903	113	0	0	19	0	0	0	373	0	1,408
คูเวต	730	69	0	0	0	18	0	0	109	0	926
โอมาน	189	33	0	0	0	0	0	0	0	1	223
อิสราเอล	273	77	38	39	0	0	3	0	9,155	450	10,006
ปท.อื่น ๆ ใน M/E	51	9	0	0	0	0	0	0	3	0	63
รวมประเทศ M/E	5,282	671	38	39	103	63	3	0	10,707	456	17,332
จีน	644	52	0	0	0	0	0	0	575	0	1,271
ปท.อื่น ๆ ในแอฟริกา	118	12	0	0	27	0	0	0	0	0	157
รวมประเทศแอฟริกา	762	64	0	0	27	0	0	0	575	0	1,429
มาเลเซีย	7,978	1,937	0	0	216	164	5	34	162	0	10,496
สิงคโปร์	6,538	1,109	0	2	821	1,058	10	3	4,430	486	14,457
บรูไน	7,952	568	3	0	3	0	0	0	7,064	64	15,644
ฮ่องกง	600	3,175	0	17	75	4	13	0	678	1,065	5,628
ญี่ปุ่น	346	4,283	0	179	1,281	1,024	552	249	1	36	7,953
ไต้หวัน	25,099	2,400	758	106	56	265	32	135	76,250	9,393	114,533
ปท.อื่น ๆ ในเอเชีย	358	51	0	9	476	105	50	7	284	72	1,412
รวมประเทศในเอเชีย	46,773	13,524	761	312	2,926	2,640	552	428	88,899	11,106	170,023
สหรัฐอเมริกา	323	54	0	0	63	50	11	9	36	2	547
อังกฤษ	19	12	0	0	23	12	1	0	0	0	67
เยอรมัน	169	70	0	0	7	1	14	0	0	0	261
ออสเตรเลีย	9	12	0	0	16	1	4	0	0	0	41
นิวซีแลนด์	17	77	0	0	0	0	0	0	0	0	94
เกาหลีใต้	9	39	14	90	0	0	0	0	0	0	142
ปท.อื่น ๆ	100	45	0	0	92	0	6	0	42	0	285
รวมประเทศอื่น ๆ	645	299	14	90	201	54	36	9	77	2	1,437
รวมทั้งสิ้น	55,462	14,553	813	411	3,259	2,767	691	437	100,256	11,564	190,220

8. สตรีไทยด้านความมั่นคงแห่งชาติ

สถานการณ์ของสตรีไทยด้านความมั่นคงแห่งชาติในอดีต

สังคมและวัฒนธรรมไทยแต่เดิมมักมอบหมายภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลครอบครัวและงานบ้านงานเรือนให้แก่สตรี เข้าทำนองที่ว่า สตรีเป็นแม่ศรีเรือน ส่วนภาระการเป็นผู้นำครอบครัวจะเป็นของฝ่ายชาย เข้าทำนองที่ว่า เป็นช้างเท้าหน้า ยิ่งภาระในการเป็นทหารที่ต้องออกศึกสงครามต่อสู้กับอริราชศัตรูจะตกเป็นภาระของฝ่ายชายเท่านั้น ดังนั้น ยศตำแหน่งหน้าที่การงานทางทหารของกองทัพไทยจึงตกอยู่กับฝ่ายชาย อย่างไรก็ตาม สตรีไทยในอดีตก็ใช้จะไม่มียศตำแหน่งทางทหารใด ๆ

อนึ่ง ในการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมทางทหารของสมเด็จพระศรีสุริเยศที่ท่านแต่งกายอย่างชายชาติทหาร และทรงช้างศึกถือง้าวออกรบนั้น ถ้าไม่เคยได้รับการฝึกด้านการทหารมาเลยเป็นแม่ศรีเรือนอย่างเดียว คงจะทำเช่นนั้นไม่ได้ การที่ทรงกระทำเช่นนี้ก็กล่าวมาได้แสดงว่าต้องได้รับการฝึกทางทหารมาบ้าง สิ่งเหล่านี้อาจเป็นข้อพิจารณาได้ว่าสตรีไทยในอดีต โดยเฉพาะสตรีสูงศักดิ์และที่อยู่ในรั้วในวังคงได้มีการฝึกฝนทางการทหารอยู่เหมือนกัน

สถานการณ์ของสตรีไทยด้านความมั่นคงแห่งชาติในปัจจุบัน

ความมั่นคงแห่งชาติในอดีตเป็นเรื่องของการต่อสู้กับข้าศึกศัตรูที่มารุกราน แต่ปัจจุบันความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวข้องกับหลายด้าน ในที่นี้จะมุ่งประเด็นไปในด้านการป้องกันประเทศจากศัตรูที่จะมาจากภายนอก และจากผู้คิดร้าย ผู้ก่อการร้าย ผู้ก่อวินาศกรรมทำลายความสงบสุขภายในของบ้านเมือง

หน่วยงานทางด้านนี้ที่เป็นหลักสำคัญ คือ หน่วยงานของรัฐ ได้แก่กำลังทหารสามเหล่าทัพ และกำลังตำรวจ กับองค์กรฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีหลายองค์กร เช่น ลูกเสือชาวบ้าน สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน เป็นต้น ในหน่วยงานและองค์กรเหล่านี้ต่างก็มีสตรีร่วมงานอยู่ด้วยไม่น้อย และทำนองเดียวกับข้าราชการพลเรือน สตรีในหน่วยงานของรัฐด้านความมั่นคงแห่งชาติก็มีปัญหาความเสมอภาคที่ไม่ทัดเทียมกับบุรุษ ดังจะนำบางหน่วยงานมาเสนอให้เห็นพอเป็นสังเขป

1) สตรีไทยด้านการทหาร

ในปัจจุบันประเทศไทยได้รับการพัฒนาไปมากแล้ว อันเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตตลอดช่วง 30 ปีเศษ กองทัพอไทยในปัจจุบันก็มีสภาพต่างไปจากอดีตด้วยเช่นกันทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์และการจัดรูปแบบองค์กร กองทัพอไทยได้กำหนดสัดส่วนการบรรจุทหารหญิงไว้ร้อยละ 25 ของกำลังพลทั้งสิ้น และทหารหญิงที่บรรจุไว้ในกองทัพก็จะบรรจุได้เฉพาะ เหล่าทหารดังต่อไปนี้

- เหล่าทหารสารบรรณ	- เหล่าทหารสรรพาวุธ
- เหล่าทหารการเงิน	- เหล่าทหารช่าง, เหล่าทหารช่างยุทธโยธา
- เหล่าทหารพลานธิการ	หรือเหล่าทหารช่างโยธา
- เหล่าทหารพัสดุ	- เหล่าทหารช่างอากาศ
- เหล่าทหารพระธรรมนูญ	- เหล่าทหารแผนที่
- เหล่าทหารแพทย์	- เหล่าทหารอุดมศึกษา หรือเหล่าทหารอุดม
- เหล่าทหารดุริยางค์	- เหล่าทหารตำรวจรูป
- เหล่าทหารวิทยาศาสตร์	- เหล่าทหารสารวัตร
- เหล่าทหารสื่อสาร	- เหล่าทหารต้นหน
- เหล่าทหารขนส่ง	- เหล่าทหารการสัตว์
- เหล่าทหารการข่าว	

จะเห็นได้ว่า การบรรจุทหารหญิงเข้ารับราชการในเหล่าต่าง ๆ นั้น จะไม่มีเหล่าทหารในส่วนที่เป็นกำลังรบ และที่มีหน้าที่ที่ต้องใช้กำลังกายตรากตรำเกินไป อย่างไรก็ตามทหารหญิงที่บรรจุในเหล่าต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแม้ไม่มีข้อจำกัดมิให้ทหารหญิงได้รับยศนายพลก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติไม่เคยปรากฏว่า มีการพิจารณาตำแหน่งนายพลให้กับทหารหญิงผู้ใดเลย (นอกจากพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง อาทิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ทั้งที่สายงานบางสายงานก็สามารถมีทหารหญิงระดับนายพลได้ อาทิ สายงานแพทย์ การเงิน พระธรรมนูญ เป็นต้น

ในเรื่องตำแหน่งต่าง ๆ ในระดับต่ำกว่าชั้นนายพล เช่น ผู้อำนวยการกองทหารหญิงมักจะได้ตำแหน่งดังกล่าวนี้บ่อยมาก

2) สตรีไทยค้ำค้ำรว

เมื่อ พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่มีการจัดสัปดาห์ป้องกันอาชญากรรม ซึ่งมีการแสดงนิทรรศการ และกิจกรรมต่าง ๆ ของ กรมตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นกลุ่มงานของขบวนการยุติธรรม พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงมหาดไทย และดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ อีกตำแหน่งหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มและเป็นประธานในการจัดงานเฉพาะกิจกรรมของกรมตำรวจ ได้มีการริเริ่มทดลองจัดให้ภรรยาของ ตำรวจผู้ใหญ่ที่รูปร่างหน้าตาดี ๆ หลายท่านแต่งเครื่องแบบตำรวจ มียศ เป็น ร.ต.ต.หญิง ถึง พ.ต.ท.หญิง หลายคนต้อนรับแขก ตอบรับโทรศัพท์โต้ตอบงานทางธุรการ และรับแจ้งเหตุ ต่าง ๆ ปรากฏว่าเป็นที่นาสนใจของประชาชนและข้าราชการทั่วไป เมื่อมีการปฏิบัติเมื่อ 16 ตุลาคม 2500 จนถึง พ.ศ. 2515 ความคิดเกี่ยวกับการใช้ตำรวจหญิง ก็ยังไม่ได้ริเริ่มจัดขึ้น อย่างเป็นทางการ ยกเว้นเฉพาะแพทย์ และพยาบาล ที่เป็นสตรี ซึ่งสังกัดโรงพยาบาลตำรวจ เท่านั้น

ในปี พ.ศ. 2515 สมัย พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้เสนอขออนุมัติกรมตำรวจ เพื่อขอรับสมัครตำรวจหญิงเป็นครั้งแรก โดยให้เหตุผลถึงการปฏิบัติงานทางธุรกิจ การพิมพ์ดีด งานบัญชี พยาบาล เป็นวิทยากร และเป็นนักกระโดดร่มหญิง เพื่อการแข่งขันระหว่างเหล่าทัพ และระหว่างประเทศ ปรากฏว่าทางกรมตำรวจได้อนุมัติให้จำนวน 100 อัตรา ทำการฝึกอบรมตามหลักสูตร เช่นเดียวกับตำรวจชาย

จากความริเริ่มของตำรวจตระเวนชายแดนดังกล่าว ต่อมากรมตำรวจจึงได้ขยายการรับสมัครตำรวจหญิงในสาขางาน ด้านวิชาการ วิทยากร ครู อาจารย์ งานด้านประชาสัมพันธ์ งานธุรการ งานเทคนิคด้านวิทยาศาสตร์ การเงินและการบัญชี พิสูจน์หลักฐานงานทะเบียน งานมวลชน สวัสดิการ ฯลฯ ตำรวจหญิงก็กระจายออกไปอย่าง กว้างขวาง ทุกหน่วยงานที่มีใช้หน่วยกำลังปราบปรามหรือลาดตระเวนในท้องที่กันดารต่าง ๆ

ปัจจุบันตำรวจหญิงมี จำนวน 8,463 คน ชาย 181,000 คน เฉพาะตำรวจตระเวนชายแดนมีตำรวจชาย 30,000 คน ตำรวจหญิง 871 คน

ข้อสังเกตในการรับสมัครตำรวจหญิงในระยะแรก ๆ ซึ่งเป็นระดับพลตำรวจ นั้นไม่ค่อยมีปัญหา มีการฝึกอบรมเป็นตำรวจพลร่มหญิงอย่างหนักมาก สามารถกระโดดร่ม สร้างชื่อเสียงให้กับหน่วยเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นก็ทำหน้าที่ทางธุรการ พิมพ์ดีด บัญชี ฯลฯ แต่หลังจากได้เลื่อนยศขึ้นสูงขึ้นเพราะการศึกษาต่อเนื่องและการเลื่อนยศขึ้นตำแหน่งโดยเฉพาะในระยะต่อมาได้มีการรับสมัครตำรวจหญิงที่มีวุฒิสูงสาขาต่าง ๆ ทำให้ตำรวจหญิงได้เลื่อนยศขึ้นอย่างรวดเร็ว การปฏิบัติหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชาเห็นว่า ตำรวจตระเวนชายแดน ชายที่มียศน้อยกว่าไม่ค่อยให้ความนับถือผู้บังคับบัญชาที่เป็นตำรวจหญิงเท่าเทียมกับผู้บังคับบัญชาที่เป็นชาย ดังนั้นงานในภาพรวมตำรวจหญิงต้องทำงานอย่างหนัก เพราะต้องลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง นอกจากนั้นตำรวจหญิงยังมีข้อจำกัดเพราะไม่เหมาะกับงานหนัก เช่น งานสู้รบ งานลาดตระเวนโดยทางเท้าในถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น ทำให้การเลื่อนยศ ขึ้น ตำแหน่ง ค่อนข้างจะจำกัดกว่าตำรวจชาย

๑. สตรีไทยด้านสังคม

ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในยุคอศิต สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการแบ่งแยกระหว่างชนชั้นเจ้านายและชนชั้นไพร่ ซึ่งชนชั้นเจ้านายจะมีรูปแบบความสัมพันธ์กับชนชั้นไพร่อย่างผู้เหนือกว่าและชนชั้นผู้เป็นเจ้าของ ในสังคมชั้นสูงเจ้านายและขุนนางเพศชายถูกปฏิบัติดุจเทพเจ้า เป็นเอกบุรุษผู้ที่ทุกคนต้องยกย่องยินยอมเชื่อฟัง เป็นผู้คุ้มครอง เป็นเจ้าของ ส่วนเพศหญิงมีความสัมพันธ์กับเพศชายอย่างผู้ต่ำต้อย เชื่อฟังเคารพเอาใจเพศชาย ชนชั้นสามัญก็เช่นเดียวกับชนชั้นสูง เพศชายถูกปฏิบัติเยี่ยงผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้คุ้มครอง เป็นเจ้าของสตรี มีแนวคิดยอมรับว่าตนเองต่ำต้อยต้องประพฤติกฎปฏิบัติต่อเพศชายอย่างยกย่องยินยอมทุกอย่าง บทบาทของสตรีในชนบทหรือสามัญชนอย่างแบกภาระเลี้ยงดูพ่อแม่ ทั้งนี้เพราะในขณะที่ชนชั้นเจ้า ชนชั้นขุนนางในอดีตไม่เคยต้องรับภาระการเลี้ยงดูพ่อแม่ เป็นแต่เพียงตอบแทนบุญคุณ โดยการได้แต่งงานกับสามีที่มียศถาบรรดาศักดิ์ ตัวอย่างเช่น ครอบครัวล้านนา ถ้าลูกสาวบ้านไหนไม่ส่งเสียเลี้ยงดูพ่อแม่จะรู้สึกเสียหน้ามาก และถ้าลูกสาวส่งเสียเลี้ยงดูก็จะคุยโอ้อวดซึ่งกันและกัน สถานภาพในสังคมสมัยก่อนสตรีจะมีแต่ภาระหน้าที่เท่ากับชายหรือหนักกว่าชาย ส่วนสิทธิแทบไม่มีเลยโดยเฉพาะสิทธิทางการเมืองเพราะไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา หน้าที่ที่สำคัญที่สุด คือการเป็นภรรยา เป็นแม่บ้านแม่เรือน คอยปรนนิบัติรับใช้สามี ดูแลทรัพย์สินบ้านเรือน

ดังนั้น ในยุคอศิตนี้ อาจสรุปได้ว่า สถานภาพของสตรียังมีบทบาทในสังคมน้อย การยอมรับบทบาทสตรีด้านต่าง ๆ ในสังคมจำกัดมาก โดยเฉพาะจะเป็นบทบาทหน้าที่ในครอบครัว และเมื่อเทียบกับบุรุษแล้วยังอยู่ในภาวะเสียเปรียบ รวมทั้งมีสภาวะด้อยกว่าบุรุษอยู่อย่างมาก

ช่วงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สตรีชั้นสูงในยุคนี้ เริ่มได้รับการศึกษาจากโรงเรียนและใช้แรงงานของตนในการสมาคมและการแต่งตัว สังคมไทยในช่วงนี้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามชาติมหาอำนาจ คือ อเมริกา นำมาซึ่งลัทธิทุนนิยม มีการพัฒนาเมืองหลวงเมืองหลักเพื่อรับกระแสทุนนิยม มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อพัฒนาเมืองอย่างเต็มที่ และพัฒนาชนบทอย่างเกื้อหนุนต่อระบบทุนนิยม อันก่อให้เกิดการทำลายแหล่งเกื้อหนุนโครงสร้างชุมชนของชนบท เช่น ป่า แหล่งน้ำ รวมทั้งก่อให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมในชนบทใน

ยุคนี้ความแตกต่างของสตรีเปลี่ยนแปลงจากชนชั้นสูงกับชนชั้นชาวบ้านเป็นสตรีชนบทที่ยากจน ซึ่งเริ่มแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ สตรีชนชั้นผู้ร่ำรวยและมีการศึกษาจะประกอบอาชีพที่ได้ค่าตอบแทนที่ดี ส่วนสตรีชนบทและยากจนจะยังคงทำงานเกษตรแบบเดิมในไร่นา ซึ่งได้ค่าตอบแทนที่แทบจะทำให้ครอบครัวดำรงอยู่ไม่ได้ แหล่งเกื้อหนุนชุมชนชนบทป่าไม้ก็ถูกทำลายสิ้นและถูกห้ามโดยพระราชบัญญัติห้ามตัดไม้ทำลายป่า สตรีจึงหันเข้าสู่เมืองเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และในปัจจุบันนี้ สตรีชั้นกลางและชั้นสูงมีโอกาสในการทำงาน และมีรายได้สูงที่จะเลี้ยงตัวเองได้ และเป็นงานที่ใช้ฝีมือแรงงาน ความแตกต่างในรายได้ระหว่างสตรีและบุรุษจะเกิดสูงในภาวะของงานช่างฝีมือและงานในแรงงาน จากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงสภาพจากสังคมชนบทมาเป็นสังคมเมือง สถานภาพสตรีซึ่งเคยทำหน้าที่เป็นแม่บ้านจะค่อย ๆ หดหายไป แต่สตรีจะออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว จึงจำเป็นต้องปล่อยลูก ๆ ไว้ ให้คนใช้ที่บ้านคอยเลี้ยงดูหรือนำไปฝากเลี้ยงกับสถานรับเลี้ยงเด็กให้ช่วยดูแลแทนในระหว่างเวลาทำงาน สตรีส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับผู้ใช้แรงงาน บทบาทของสตรีในสังคมยังอยู่ในวงจำกัด บางครั้งไม่ได้รับการไว้วางใจในการตัดสินใจ และในสังคมปัจจุบัน การเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องต่าง ๆ ยังมีอยู่มาก จึงยังคงกล่าวได้ว่า สถานภาพของสตรีในสังคมยังด้อยกว่าบุรุษอยู่และขาดการมีส่วนร่วมในสังคมอยู่อีกมาก

ปัญหาและอุปสรรค

จากสภาพสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่โครงสร้างครอบครัวจากลักษณะครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว จนกระทั่งโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนมาสู่สังคมอุตสาหกรรม มีผลให้ชีวิตคนในสังคมจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งผลต่อสตรีไทยในสังคมก่อให้เกิดปัญหาหลาย ๆ ประการต่อสถานภาพของสตรี กล่าวคือ

1. การมีอายุขัยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ทำให้สตรีสูงอายุมีมากขึ้น และอาจอยู่ตามลำพังหรือไม่มีผู้ดูแล อันเนื่องมาจากการเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นในขณะเดียวกัน
2. สตรีที่ต้องทำงานนอกบ้าน และขณะเดียวกันยังต้องดูแลและทำงานในบ้าน รวมทั้งการดูแลลูก ทำให้ภาระหนักขึ้นเป็นสองหรือสามเท่า และทำให้ไม่มีเวลานันทนาการ ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลให้เปลี่ยนวิถีชีวิตในครอบครัว

3. ค่านิยมที่บุรุษยังมองสตรีเป็นวัตถุทางเพศและอยู่ในฐานะด้อย ทำให้มีการกระทำโหดร้ายทารุณต่อสตรีทั้งด้านการข่มขืนและการทรมานร่างกายเพิ่มมากขึ้น
4. ค่านิยมที่มีลักษณะอนุรักษนิยมและ เพศนิยมที่จำแนกความด้อยความเด่นของชายและหญิงทำให้สตรีขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ รวมทั้งการไม่ได้รับโอกาสให้ก้าวหน้าทางอาชีพ
5. สตรีทั่วไปยังมีระดับการศึกษาต่ำกว่าบุรุษ
6. ยังมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในหลาย ๆ เรื่อง อาทิเช่น การเลื่อนตำแหน่งระหว่างบุรุษและสตรี การใช้กฎหมายต่อสตรี ทั้งนิติบัญญัติและพฤตินัย
7. สตรียังขาดการมีส่วนร่วมในสังคม อาทิเช่น ในภาคธุรกิจ ในด้านการเมือง การปกครอง เป็นต้น

เมื่อมองในภาพรวมสภาพปัญหาของสตรีแล้ว อาจสรุปได้ว่า สตรียังไม่ได้รับความเสมอภาคทางโอกาสในหลาย ๆ ด้านในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ได้รับส่วนแบ่งหรือผลประโยชน์จากการพัฒนาและทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ การขาดการคุ้มครองสถานภาพในฐานะที่เป็นบุคคลและในฐานะที่เป็นสตรี ดังนั้น การแก้ไขสภาพปัญหาสถานภาพสตรีในสังคมไทย เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างโอกาสให้แก่สตรีให้ได้รับความเป็นธรรม และมีบทบาทส่วนร่วมในสังคมทุกด้านเท่าเทียมกับบุรุษให้มากที่สุด

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากสตรีควรมีบทบาททางด้านสังคมหลายด้านแต่ก็ไร้โอกาส ฉะนั้นการแก้ไขปัญหาสตรีในด้านสังคมจึงควรดำเนินการในหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน กล่าวคือ

1. ควรรณรงค์ให้สตรีมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้นทุกระดับ เพื่อให้โอกาสพัฒนาศรีในสังคมมากยิ่งขึ้น
2. รณรงค์ให้สตรีรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งให้สนใจข้อมูล สารสนเทศ เพื่อเลือกใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน
3. รณรงค์ให้สตรีมีความรู้ด้านสิทธิ หน้าที่และกฎหมายที่นำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันและในการประกอบอาชีพ
4. รณรงค์และส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสเท่าเทียมบุรุษในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน

5. ส่งเสริมให้สตรีประกอบอาชีพอิสระและมีทักษะในการบริหารและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้มีการคุ้มครองแก่สตรีในรูปแบบต่าง ๆ
6. ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกเรื่อง
7. ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทร่วมที่มีคุณภาพในด้านสังคมทุกเรื่อง
8. สนับสนุนให้สตรีรวมกลุ่มกันและ เข่ากลุ่มกับบุรุษ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การเปิดโอกาสหรือการสนับสนุนส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในด้านสังคม ให้เกิดความเท่าเทียมกับบุรุษ จึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสตรีไทยในสังคมเพื่อให้สตรีมีบทบาทหรือเป็นพลังสำคัญของการพัฒนาประเทศต่อไป

10. สตรีไทยกับธุรกิจบริการทางเพศ

ธุรกิจบริการทางเพศ คือ การค้าประเวณีที่ผู้ประกอบการจัดหาบุคคลอื่นมาเพื่อการค้าประเวณี ในสถานบริการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสถานบริการ พุทธศักราช 2509 ได้แก่ โรงแรม บาร์ สถานอาบอบนวด โรงน้ำชา ฯลฯ และในสถานที่ซึ่งผิดกฎหมาย ได้แก่ ช่อง ธุรกิจบริการทางเพศนี้เป็นรูปแบบของการค้ามนุษย์ ซึ่งขัดต่อหลักการสิทธิมนุษยชนเพราะ เป็นธุรกิจที่ยอมให้บุคคลหนึ่งแสวงหาผลประโยชน์และการดำรงชีพจากร่างกายของบุคคลอื่น ผู้ซื้อบริการทางเพศเกือบทั้งหมดจะเป็นบุรุษ และผู้ขายบริการทางเพศส่วนใหญ่จะเป็นสตรี ในปัจจุบันบุรุษและเด็กชายก็ยังคงถูกชักจูงให้ขายบริการทางเพศด้วยเช่นกัน ธุรกิจประเภทนี้เป็นธุรกิจที่สร้างปัญหาต่าง ๆ ให้แก่มนุษยชาติและนำความเสื่อมเสียให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง โดยเป็นรูปแบบหนึ่งของอาชญากรรมทางสังคมที่ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และขัดต่อศีลธรรมและประเพณีอันดีงามของประเทศ ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ก่อให้เกิดปัญหาสังคม ได้แก่ การแพร่กระจายของโรค โดยเฉพาะโรคเอดส์ และกามโรค อันเป็นโรคที่ทำลายมนุษยชาติ ตลอดจนเป็นการทำลายเกียรติภูมิของหญิงไทย และนำความเสื่อมเสียชื่อเสียงมาสู่ประเทศชาติ

ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ธุรกิจบริการทางเพศหรือการค้าประเวณี ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชี้ว่าการค้าประเวณีมีอยู่แล้วในสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310) ซึ่งจะเห็นได้จากบันทึกของชาวยุโรปที่เดินทางเข้ามาในแผ่นดินสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18 อาทิ บันทึกของ La Loubere ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศส ที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ที่กล่าวถึงข้าราชการกังฉินคนหนึ่งในสมัยนั้นว่า " เป็นคนที่มีชื่อเสียงในทางไม่ดี ด้วยเขาเป็นคนที่ซื้อหญิงไปค้าประเวณี" และในช่วงปลายสมัยอยุธยาจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ การค้าประเวณีมีอยู่ทั่วไป เนื่องจากการผูกขาดถือครองที่ดินโดยชนชั้นศักดินาและเจ้านาย อันทำให้ไพร่ราษฎรจำนวนหนึ่งไม่มีอาชีพคเป็นหลัก จึงยอมให้ผู้หญิงของตนไปขายตัว รัฐเองก็ไม่ได้ทำอะไรเพื่อควบคุมหรือป้องกันการค้าประเวณี แต่กลับเก็บผลประโยชน์จากการนี้ด้วย และอีกประการหนึ่งการค้าประเวณีในสมัยดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบเกณฑ์แรงงานไพร่ไปทำงานรับใช้เจ้านายปีละ 6 เดือน ต้องออกจากบ้านและจากลูกเมีย เชื่อว่าหญิงขายบริการทางเพศในสมัยนั้นคงให้บริการทางเพศแก่แรงงานไพร่เหล่านี้

การค้าประเวณีในยุคนั้นก่อนนี้ ไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย อย่างน้อยก็ในแง่การเก็บผลประโยชน์เข้ารัฐ (ภาษี) และหญิงโสเภณีในสมัยนั้นจะต้องจดทะเบียนจนกระทั่งปี 2503 จึงมีการตราพระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณีขึ้น การค้าประเวณีจึงกลายเป็นการผิดกฎหมาย

ช่วงหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน

ธุรกิจบริการทางเพศได้พัฒนาไปตามสภาพของสังคม ซึ่งในช่วงนี้การเติบโตของธุรกิจนี้มีสาเหตุมาจากการตั้งฐานทัพของทหารอเมริกันในประเทศไทย การขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งนำลูกค้าต่างประเทศ เข้ามาใหธุรกิจประเภทนี้ และอีกประการหนึ่งเกิดจากภาวะความยากจนในชนบท ความเติบโตดังกล่าวทำให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ของธุรกิจประเภทนี้ทั้งโดยเปิดเผยและซ่อนเร้น กล่าวคือ

1. รูปแบบที่บริการทางเพศโดยตรง ได้แก่ ซ่อง บาร์อะโกโก้ โรงน้ำชา ที่มีโสเภณีให้บริการทางเพศอย่างเดียว

2. รูปแบบบริการทางเพศโดยแอบแฝง เช่น โรงแรม ร้านอาหาร คาเฟ่ สถานอาบอบนวด ไนท์คลับ บริการเพื่อนเที่ยว หรือร้านเสริมสวยที่มีบริการทางเพศแอบแฝงอยู่ เป็นต้น

รูปแบบการขายบริการทางเพศได้เปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัวของสังคมและเศรษฐกิจ อีกทั้งแปรตามสภาพความเข้มงวดของการปฏิบัติตามกฎหมายจึงมีแนวโน้มการขายบริการเป็นลักษณะแอบแฝงมากขึ้น มีสตรีที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อย (ชาวเขาและชาวพม่า) ถูกส่งลงเข้าสู่การค้าประเวณีมากขึ้น โสเภณีเด็กเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันนี้หญิงโสเภณีมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก

3. รูปแบบบริการทางเพศภายนอกประเทศ แบ่งออกเป็น

3.1 หญิงและเด็กหญิงที่ค้าประเวณีโดยตรงในต่างประเทศ โดยวิธีการจัดส่งหญิงและเด็กไปค้าประเวณีในต่างแดน เช่น เดินทางไปในฐานะของนักแสดง ศิลปิน ซึ่งมีการชักจูงด้วยการให้ค่าตอบแทนสูง แหล่งค้าประเวณีที่สำคัญได้แก่ ญี่ปุ่น ฮองกง มาเลเซีย สิงคโปร์ และเยอรมัน และยังมีการขายเส้นทางไปทางยุโรปตอนใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ รวมทั้งสหรัฐอเมริกาด้วย

3.2 เมียสิ่งทางไปรษณีย์ เป็นธุรกิจบริการทางเพศที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยวทางเพศ เริ่มแรกในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน โดยมีชายไทยร่วมกับชาวต่างชาตินำเสนอหญิงไทยให้แก่ชายชาวเยอรมันให้ทดลองอยู่กินกันก่อนที่จะแต่งงาน หากฝ่ายชายไม่พอใจหญิงก็สามารถส่งคืนได้ ปัจจุบันเมียสิ่งทางไปรษณีย์ได้แพร่หลายไปหลายประเทศทั่วทุกทวีป

สาเหตุของการประกอบธุรกิจบริการทางเพศ

สาเหตุของการประกอบธุรกิจบริการทางเพศ เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

จากสภาพการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมา มุ่งเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกและการเป็นประเทศอุตสาหกรรม ได้ส่งเสริมการให้คุณค่าแก่วัตถุดิบตรา และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันมากกว่าความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนมนุษย์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็วแต่ผลประโยชน์ไม่กระจายสู่ประชาชนอย่างเสมอภาค คนส่วนน้อยมีอำนาจการซื้อสูง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในภาคชนบทได้รับประโยชน์น้อย มีอำนาจการซื้อต่ำ เกิดช่องว่างทางรายได้ระหว่างคนรวยคนจนมากขึ้น ประชาชนในชนบทต้องแข่งขันกันทำรายได้เพื่อช่วยตัวเองอย่างมาก สตรีในชนบทต้องหาทางออกมาประกอบธุรกิจทางเพศมากขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงทางสถาบันครอบครัว

เนื่องจากลักษณะโครงสร้างครอบครัวไทยเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น บิดามารดาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูลูกน้อยลง บุตรหลานขาดแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ตามลักษณะการเรียนรู้ทางสังคมก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและหาทางออกในรูปแบบต่าง ๆ กันรวมทั้งการใช้บริการทางเพศ เกิดการมีว่สมกันตามลานสเก็ต โรงภาพยนตร์ ดิสโก้เธค ทำให้ธุรกิจบริการเหล่านี้ขยายตัวมากขึ้น

3. การขาดโอกาสทางการศึกษา

เนื่องจากประชาชนยังได้รับการศึกษาน้อยเป็นเหตุให้ถูกล่อลวงได้ง่าย รวมทั้งประชาชนบางส่วนยังไม่มีโอกาสได้รับการอบรมวิชาชีพทำให้ต้องประกอบอาชีพที่ง่ายและไม่ต้องใช้ทักษะพิเศษเหล่านี้ เป็นปัจจัยพื้นฐานส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้ชายและหญิงเข้ามาในธุรกิจทางเพศ

4. อิทธิพลจากสื่อมวลชน

สื่อมวลชนและสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ มีส่วนในการชี้แนะและช่วยให้ความต้องการทางเพศ ส่งผลสนับสนุนธุรกิจบริการทางเพศ

ผลกระทบจากธุรกิจบริการทางเพศ

1. ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน อาทิเช่น กามโรค โรคเอดส์ เป็นต้น
2. ผลกระทบด้านภาพพจน์ของประเทศ ซึ่งปัจจุบันในระดับนานาชาติเกิดความเชื่อว่าการค้าประเวณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ส่งผลให้เสื่อมเสียเกียรติภูมิของประเทศชาติและภาพลักษณ์ของหญิงไทยตกต่ำถูกเลือกปฏิบัติต่าง ๆ นานา
3. ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งธุรกิจบริการทางเพศเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นส่งเสริมค่านิยมสำส่อนทางเพศทั้งชายและหญิง และเป็นการเสริมความสัมพันธ์ที่แลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงินตรา วัตถุ โดยปราศจากความรู้สึกละเอียดอ่อนที่เป็นความรัก ความอ่อนโยนและความรู้สึกสำรวมในกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม บ่อมส่งผลทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมคลอนแคลน ความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างมนุษย์ในสังคมและสถาบันครอบครัวนี้ลดลง
4. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจบริการทางเพศส่งผลให้ประชาชนวัยแรงงานจำนวนมากต้องเจ็บป่วยด้วยกามโรคและโรคเอดส์
5. ผลกระทบต่อการรักษาความมั่นคงของประเทศ ธุรกิจบริการทางเพศส่งผลให้ทหารเกณฑ์จำนวนมากที่ใช้บริการ ติดเชื้อกามโรคและโรคเอดส์ในสัดส่วนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อสังคม ในการรักษาความมั่นคงของประเทศไทยในระยะต่อไปได้

ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาการค้าประเวณีหรือธุรกิจบริการทางเพศเป็นปัญหาเรื้อรัง และรัฐได้พยายามแก้ไขมาโดยตลอดโดยอาศัยวิธีการทางกฎหมาย นับแต่พระราชบัญญัติป้องกันสัญญาโรค ร.ศ. 127 จนถึงพระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาธุรกิจบริการทางเพศให้ลดน้อยลงได้ เนื่องจาก

1. พระราชบัญญัติป้องกันสัญญาโรค ร.ศ. 127 ไม่มีบทลงโทษหญิงที่เป็นโรคและไม่ยอมรับการตรวจรักษา และการควบคุมโรคล้มเหลว

2. พระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2471 การกำหนดโทษไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน บทบัญญัติไม่ชัดเจน บางประเด็นยากแก่การปฏิบัติ

3. พระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 บทบัญญัติของกฎหมายกำหนดโทษอาญาและพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องมีหลักฐานสมบูรณ์พอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำเป็นการยากแก่การนำสืบพิสูจน์ โทษที่กำหนดไว้สำหรับผู้จัดหาแตกต่างจากโทษที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งในพระราชบัญญัตินี้มีโทษต่ำกว่า ก่อให้เกิดช่องว่างในการเลือกบังคับใช้กฎหมาย มีการเลี่ยงไปใช้สถานบริการ เช่น บาร์ ในท์คลับ เป็นแหล่งการค้าบังหน้า

4. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 282 - 286 หมวดความผิดเกี่ยวกับเพศ มีช่องว่างให้เลือกปฏิบัติทางกฎหมายในการลงโทษที่ต่ำกว่า

5. พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 (แก้ไข พ.ศ. 2521 , 2525) ไม่กำหนดห้ามทำการค้าประเวณีหรือห้ามปฏิบัติการค้าของผู้จัดหาหญิงเพื่อการค้าประเวณีในสถานบริการเป็นความผิด ไม่กำหนดโทษอาญาแก่ผู้รับอนุญาตในกรณีที่ยอมมาให้ใช้สถานบริการเป็นแหล่งค้าประเวณีแม้ไม่เป็นปกติธุระ

6. พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 แม้มีบทบัญญัติให้ใช้วิธีการพิเศษกับผู้ที่มีพฤติการณ์เป็นที่น่าเชื่อว่าเข้ามาเพื่อค้าประเวณี การค้าหญิงหรือเด็ก แต่ในทางปฏิบัติใช้บังคับได้ยาก ไม่เน้นการควบคุมผู้ค้าประเวณีข้ามแดนที่เป็นคนไทย

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

1. รัฐต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในทางปฏิบัติว่าต้องการจำกัดธุรกิจบริการทางเพศให้ลดลง ต้องมีเจตนารมณ์ทางการเมืองและพันธะทางการเมืองที่จะลดและขจัดธุรกิจบริการทางเพศตามนโยบายที่กำหนดไว้

2. สร้างความเจริญทางเศรษฐกิจในชนบทอย่างแท้จริง โดยเฉพาะเน้นท้องถิ่นที่ยากจนมากและที่มีปัญหาสตรีไปเป็นหญิงบริการ

3. ปรับปรุงกฎหมายและกลไกของรัฐให้มีประสิทธิภาพในด้านป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็กควบคู่ไปกับการใช้มาตรการด้านการศึกษา การเตรียมอาชีพ การมีงานทำตลอดจนปรับปรุงการสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ควบคุมดูแลและพัฒนาสื่อมวลชนทุกประเภทเพื่อมิให้เสนอข่าวสารหรือรายการใด ๆ ที่ขัดแย้งกับนโยบายการพัฒนาสตรีส่วนรวม

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ส่วนราชการ องค์กรเอกชนกำหนดหลักการ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยไม่ใช้ธุรกิจบริการทางเพศ เป็นปัจจัยในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
6. ให้มีกฎหมายลงโทษผู้ซื้อบริการทางเพศจากโสเภณีเด็ก
7. บังคับใช้กฎหมายปราบปรามการค้าเด็กไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง ห้ามขายบุตรในปกครองของตนอย่างเด็ดขาด
8. ไม่ส่งเสริมการลงทุนอันเกี่ยวเนื่องและนำไปสู่ธุรกิจบริการทางเพศ
9. ไม่อนุญาตเปิดสถานบริการตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509

เพิ่มขึ้นอีก

การแก้ไขปัญหาโดยแนวทางต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับเจตนาารมณ์อันแน่วแน่ ของรัฐ ตลอดจนความร่วมมืออย่างจริงจังของหน่วยงานต่าง ๆ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ที่จะประสานให้เกิดความสำเร็จอย่างแท้จริง ธุรกิจประเภทนี้จึงจะลดลงหรือถูกจำกัดมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้สถานภาพและวิถีชีวิตของสตรีในสังคมไทยมั่นคงถาวรและดำรงชีพอย่างมีความสุขตลอดไป

4. กรณีศึกษา เปรียบเทียบ

1. การเปรียบเทียบสตรีไทยมุสลิมกับ สตรีมุสลิมตุรกี

สตรีไทยมุสลิม	สตรีมุสลิมตุรกี
สถานภาพสตรีไทยมุสลิมถูกกำหนดโดยหลักการทางศาสนาและหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งจะมีผลมากในการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสตรีมุสลิมมาแต่เดิม ดังจะเห็นได้ทั้งด้านครอบครัว ความเป็นอยู่ ตลอดจนภาระหน้าที่บทบาททางสังคมกล่าวคือ ระบบครอบครัวในวิถีชีวิตของสตรีไทยมุสลิม สตรีไทยมุสลิมจะได้รับการกำหนดสิทธิในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การสมรส การหย่าร้าง สิทธิสามี ภรรยา สิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น อาทิ ในด้านสิทธิระหว่างสามี - ภรรยา สตรีไทยมุสลิมได้รับการกำหนดสิทธิของสามี - ภรรยา อย่างยุติธรรมตามพื้นฐานความเป็นจริงของสตรีและบุรุษ การหย่าร้างกำหนดให้มีวาระสิ้นสุด โดยให้ฝ่ายภรรยามีส่วนได้ประโยชน์จากการหย่านั้น ในด้านการสมรส กำหนดให้บุรุษมีภรรยาได้ไม่เกิน 4 คน ซึ่งแต่เดิมให้บุรุษมีภรรยาได้ไม่จำกัดจำนวน และยังมีการกำหนดให้สตรีได้รับสิทธิในการได้ทรัพย์สินที่บุรุษมอบให้สตรีในการสมรสที่เรียก	สถานภาพสตรีมุสลิมตุรกี โดยหลักการขึ้นอยู่กับหลักการทางศาสนาและหลักกฎหมาย เช่นเดียวกัน ซึ่งก็มีผลต่อการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสตรีมุสลิมตุรกี ดังจะเห็นได้ตั้งแต่ชีวิตครอบครัวความเป็นอยู่จนกระทั่งภาระหน้าที่บทบาทในสังคม กล่าวคือ ในระบบครอบครัวเริ่มแต่วิถีชีวิตสตรีมุสลิมตุรกี สตรีมุสลิมตุรกีได้รับการกำหนดให้มีฐานะเท่าเทียมบุรุษ โดยมีการบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ได้แก่ การออกพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับการห้ามมิทาสและห้ามครอบครัวหญิงบำเรอ มีการประกาศใช้กฎหมายสิทธิการรับมรดก มีการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดครอบครัวหม้ายแก่สถานภาพหญิงที่สมรสแล้ว มีการจัดทำประมวลกฎหมายเกี่ยวกับการแต่งกายและประเพณีปฏิบัติในสังคมและยังมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการแต่งงาน การหย่าร้าง การเป็นผู้แทน และผู้ดูแล ทายาท รวมทั้งการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการที่บุรุษมีภรรยา มากให้มีจำนวนจำกัดกว่าเดิม

สตรีไทยมุสลิม	สตรีมุสลิมตุรกี
ว่า มะฮ์รด้วย ในด้านการสืบมรดกกำหนดให้สตรีได้รับทรัพย์สินด้วยการสืบมรดก ในด้านการศึกษาเมื่อสตรีไทยมุสลิมต้องการจะเรียนรู้ในสาขาใด ถือว่าได้รับอนุญาตให้เข้ารับการการศึกษาได้ แต่จะต้องให้ได้ฝึกมารยาทและวิธีที่เหมาะสมรวมทั้งจะต้องรักษาความบริสุทธิ์ของสตรีด้วย นอกจากนี้สิ่งสำคัญประการหนึ่งของสตรีไทยมุสลิม คือ การกำหนดให้สตรีทำหน้าที่ภรรยาและการเป็นแม่ รวมถึงการอบรมดูแลลูก ๆ และปลูกฝังให้เติบโตตามแบบอย่างที่ดี ซึ่งสตรีไม่ต้องไปทำงานหน้าที่อื่นใดอีก ไม่ว่าจะเป็นการหาเลี้ยงชีพหรือออกไปทำงานนอกบ้าน สำหรับบทบาทด้านสังคม เนื่องจากสตรีไทยมุสลิมถูกกำหนดโดยกฎหมายทางศาสนา ให้มีหน้าที่ต้องดูแลครอบครัวซึ่งงานของสตรีโดยตรงตามหลักการทางศาสนา คือ การดูแลบ้านเรือนและครอบครัวให้เรียบร้อย เกิดความสุข เป็นผู้อบรมบุตรหลานให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีความสุขในครอบครัวและมีความสงบในสังคม หากสตรีทำงานนอกบ้านเช่น บุษยอิสลามให้สิทธิในการทำธุรกิจ ก็มีสิทธิทำทุกอย่างได้ โดยจะต้องไม่ปะปนกับบุรุษเพราะศาสนาห้ามสตรีออกทำงานนอกบ้าน จึงต้องขออนุญาตผู้ปกครองก่อน ซึ่งหากเป็นสตรีโสดต้องขออนุญาตพ่อ แม่ เป็นต้น ถ้าเป็นสตรีที่สมรส	ในด้านการศึกษาก็มีการแก้ไขให้มีความเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับบุรุษ ในด้านบทบาททางด้านสังคมในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญตุรกีได้กำหนดความเสมอภาคของบุรุษและสตรีในด้านฐานะในสังคมคือ กำหนดให้สตรีมีความเท่าเทียมกับบุรุษในเรื่องเกี่ยวกับเงินเดือน รายได้ ผลประโยชน์เกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ในสังคม ตลอดจนการให้สิทธิแก่สตรีมุสลิมในเรื่องของสวัสดิการสังคม อันได้แก่ การมีสิทธิได้รับประกันภัยอุบัติเหตุและโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดในอาชีพ สิทธิในการได้รับประกันภัยสุขภาพ สิทธิในการได้รับการประกันภัยจากการทำงาน สิทธิในการรับบำนาญ สิทธิในการได้รับประกันชีวิต สิทธิในการได้รับประกันสถานภาพมารดา ทั้งหมดดังกล่าวนี้ได้กำหนดไว้ในแผนสวัสดิการสังคมแห่งชาติ แผนบำนาญแห่งชาติ และแผนสวัสดิการสังคม นอกจากนี้ สตรีมุสลิมตุรกีก็ยังได้รับการยอมรับและได้รับสิทธิของการมีส่วนร่วมทางการบริหาร การปกครอง และด้านการเมืองด้วยโดยได้รับสิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาและสิทธิในการรับเลือกเป็นสมาชิกสภาด้วย สตรีมุสลิมตุรกีดำเนินชีวิตตามครรลองของศาสนาและหลักกฎหมายเช่นเดียวกัน แต่ได้มีการปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ โดยผู้นำ

สตรีไทยมุสลิม	สตรีมุสลิมตุรกี
แล้วก็ต้องขออนุญาตสามี เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ก็ต้องแต่งกายให้ถูกต้องมิดชิด ลักษณะของงาน ก็ต้องไม่เป็นงานที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนา และต้องไม่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ขัดต่อบทบัญญัติทางศาสนา อาทิเช่น การเป็นนางแบบ คาราพยนตร์ นักร้อง นักดนตรี หญิงบริการ โสเภณี เป็นต้น สตรีไทยมุสลิม จะดำเนินชีวิตตามครรลองของศาสนาโดยใช้กฎหมายมาเป็นแนวทางในการตัดสินใจและถือว่ากฎหมาย และระเบียบข้อบังคับทางโลกที่ไม่ขัดต่อหลักการทางศาสนาก็สามารถปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวของประเทศได้ และในปัจจุบันนี้ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้สิทธิแก่สตรีไทยมุสลิมมากขึ้นกว่าเดิม	อะตาเติร์ก ได้ยกเลิกระบบกฎหมายเก่าที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางศาสนา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาความทันสมัย และให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อาทิเช่น สตรีชาวตุรกีจะไม่ใส่ผ้าปิดหน้าและใส่เครื่องนุ่งห่มหลายชั้นแบบอินเดียอีกต่อไป หรือในด้านการศึกษาก็มีการปรับระบบการศึกษาให้เป็นไปในทางโลกหรือเป็นสากลมากขึ้น เป็นต้น

สรุปกรณีศึกษาการ เปรียบ เทียบสตรีไทยมุสลิมกับสตรีมุสลิมตุรกี

สถานภาพของสตรีไทยมุสลิมและสตรีมุสลิมตุรกี ได้ถูกกำหนดมาแต่เดิม โดยหลักการทางศาสนาและหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดบทบาทในการดำเนินชีวิตเริ่มตั้งแต่ระบบครอบครัว วิธีชีวิตความเป็นอยู่ จนกระทั่งถึงภาระบทบาทหน้าที่ในสังคมด้านต่าง ๆ เช่น การสมรส การหย่าร้าง การรับมรดก การรับทรัพย์สินจากสามี เป็นต้น ในปัจจุบันมีการแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ให้สตรีไทยมุสลิมได้รับสิทธิต่าง ๆ มากขึ้น โดยจะต้องไม่ขัดกับหลักกฎหมายอิสลามและไม่ขัดต่อหลักการทางศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวกับสตรีมุสลิมตุรกีก็มีการแก้ไขกฎหมายให้สตรีมุสลิมได้รับสิทธิมากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยให้ยกเลิกระบบกฎหมายเก่าที่อยู่บนพื้นฐานของหลักทางศาสนา เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า สถานภาพของสตรีมุสลิมทั้งประเทศไทยและประเทศตุรกีจะต้องขึ้นอยู่กับหลักการทางศาสนาและกฎหมายอิสลามเป็นสำคัญ แต่ได้พยายามปรับเปลี่ยนบางประเด็นของกฎหมายในการให้สิทธิสตรีมากขึ้นเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข และให้การยอมรับหลักกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม เพื่อความสงบสุขของสังคมโลกาภิวัตน์ด้วย

ข้อสังเกตเกี่ยวกับสตรีมุสลิม

1. ความศรัทธา ยึดมั่น ถือมั่น ต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าว่าสามารถบันดาลบาปบุญทั้งในภพนี้และภพหน้า ทั้งนรกและสวรรค์ ทำให้ยึดถือและปฏิบัติตามหลักการทางศาสนา และกฎหมายอย่างเคร่งครัด จึงทำให้เกิดปัญหาต่อกันน้อยมาก
2. สตรีมุสลิมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความเคารพนับถือต่อกัน ต้องดูแลครอบครัวดูแลบุตร ญาติ แม่ของทั้งสองฝ่าย รวมทั้งญาติผู้ใหญ่ ผู้อาศัยทุก ๆ คน ต้องกระทำพิธีทางศาสนาทุก ๆ วัน ๆ ละ 5 ครั้ง สตรีมุสลิมต้องรับภาระในการดูแลครอบครัวอย่างหนักมาก ส่วนผู้เป็นสามีมีหน้าที่หาทรัพย์สินมาเลี้ยงดูครอบครัว
3. การแต่งกายปกปิดทุกส่วนของร่างกาย เป็นการปฏิบัติตามหลักปฏิบัติของศาสนา ซึ่งอาจไม่เหมาะสมในพื้นที่ภูมิประเทศที่แตกต่างกัน และไม่เหมาะสมกับประเทศไทย ซึ่งมีอากาศร้อนอบอ้าวและเปียกชื้นในบางโอกาส และบางอาชีพไม่สะดวกในการปฏิบัติงาน ซึ่งต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ

4. การบัญญัติให้เขาวชนตั้งแต่ 7 ขวบขึ้นไป ต้องปฏิบัติกิจทางศาสนาเพราะ ถ้าไม่ปฏิบัติก็จะได้รับโทษทั้งบิดามารดา ซึ่งเกิดผลดีในการสร้างจิตสำนึก ศรัทธา ยึดมั่น ตีอมั่น ในพระผู้เป็นเจ้าอย่างมั่นคง สังคมก็จะเป็นสุข ไม่มีปัญหา เรื่องยาเสพติด เอดส์ สุรา นารี พาสี กีฬาบัตร การแตกแยกของครอบครัว โสเภณี เด็กก่าพรีา เด็กอนาถา และผู้สูงอายุ

5. การที่ศาสนาให้โอกาสแก่ผู้ชาย มีภรรยาได้ 4 คน แต่ต้องมีฐานะ เท่าเทียมกันไม่เป็นภรรยาน้อยและภรรยาหลวง และให้โอกาสฝ่ายชายประกาศหย่าขาด จากกัน โดยไม่มีสิทธิทักท้วงนั้นทำให้ผู้หญิงเสียเปรียบเป็นอย่างมาก ควรหามาตรการ แก้ไขต่อไปในอนาคตโดยมีระเบียบปฏิบัติที่ไม่ขัดต่อหลักการทางศาสนา

6. การที่ยังคับมิให้ภรรยาออกจากบ้าน โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากสามี เป็นการริดรอนสิทธิสตรีอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในสภาพของสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน สตรี ต้องไปปฏิบัติภารกิจทางสังคม และการประกอบอาชีพ จึงควรได้รับการปรับปรุง แก้ไขโดยไม่ให้เสียหลักการทางศาสนา

7. กฎหมายครอบครัวและมรดกภายในสังคมมุสลิม เป็นเรื่องที่ไม่ขัดต่อ กฎหมายทั่วไป เท่าที่เป็นอยู่ได้ใช้บังคับเฉพาะ 4 จังหวัดในภาคใต้ ซึ่งเหมาะสมคืออยู่แล้ว และผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนน้อยที่อยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ ก็สามารถปฏิบัติร่วมกับกฎหมายรวม ของประเทศได้ ไม่มีปัญหาแต่ประการใด

8. การแต่งงานเมื่ออายุยังเยาว์วัย คือ เมื่อผู้หญิงมีประจำเดือน และผู้ชาย มีน้ำอสุจิ แม้ถูกต้องตามหลักศาสนา แต่โดยที่ยังไม่ถึงวัยเจริญพันธุ์ เป็นปัญหาทางสังคมด้านหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการหย่าร้างสูง และการเลี้ยงดูเด็กไม่สมบูรณ์ มีเด็กก่าพรีาเป็นภาระต่อสังคม ควรวางกฎเกณฑ์ ระเบียบ ที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา

9. แม้ค่านิยมของชาวไทยมุสลิมจะนิยมสมรสหรืออยู่กินด้วยกันตั้งแต่ยังเยาว์ แต่การร่วมประเวณีกับเด็กหญิงมุสลิมที่อายุยังไม่เกินสิบห้าปี เป็นปัญหาทางกฎหมาย กล่าวคือ ประมวลกฎหมายอาญา ม.277 ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน บัญญัติว่า

"มาตรา 277 ผู้ใดกระทำความผิดที่เรียกว่าเด็กหญิงอายุยังไม่เกินสิบห้าปี ซึ่งมีชักริยาของตน โดยเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ต้องระวางโทษ . . . .

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคแรกเป็นการกระทำแก่เด็กหญิงอายุยังไม่เกิน สิบสามปี ต้องระวางโทษ . . . . .

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคแรกหรือวรรคสองได้กระทำโดยร่วมกระทำ ความผิดด้วยกันอันมีลักษณะ เป็นการโหมเด็กหญิงและเด็กหญิงนั้นไม่ยินยอม หรือกระทำโดย มีอาวุธปืนหรือวัตถุระเบิดโดยใช้อาวุธต้องระวังโทษ . . . .

ความผิดที่บัญญัติไว้ในวรรคแรก ถ้าเป็นการกระทำที่ชายกระทำกับเด็กหญิง อายุกว่าสิบสามปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี โดยเด็กหญิงนั้นยินยอมและภายหลังศาลอนุญาตให้ชาย และเด็กหญิงนั้นสมรสกัน ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษ ถ้าศาลอนุญาตให้สมรสในระหว่างที่ผู้ กระทำผิดกำลังรับโทษในความผิดนั้นอยู่ ให้ศาลปล่อยผู้กระทำผิดนั้นไป"

ฉะนั้นจะ เห็นได้ว่าความในวรรคสี่นั้นได้บัญญัติไว้ปิดหุ้ยเป็นการ เฉพาะสำหรับ เด็กหญิงที่อายุเกินสิบสามปี แต่ไม่เกินสิบห้าปีเท่านั้น ถ้าเป็นเด็กหญิงอายุยังไม่เกินสิบสามปี แม้เด็กหญิงผู้นั้นจะยินยอมก็นำมาใช้ไม่ได้

2. เปรียบเทียบสตรีไทยกับสตรีนานาชาติ

ไทย	จีน	อินเดีย	สหรัฐอเมริกา
1. <u>ค่านิยม</u> สังคมไทยสมัยก่อน การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยังมีการแบ่งแยกระหว่างชนชั้นไพร่และชนชั้นเจ้านาย มีรูปแบบความสัมพันธ์ชนชั้นเจ้านายอย่างผู้เหนือกว่าและเป็นชนชั้นผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งจะเห็นได้จากการใช้อำนาจเกณฑ์ชาวบ้านมาเป็นไพร่หลวง ไพร่สมหรือซื้อหาข้าทาสมาเป็นบริวาร มาเป็นเมียน้องนางบำเรอ และหรือหามาเป็นเครื่องประเทืองอารมณ์ในยามว่างและเป็นเครื่องประดับขารมี ส่วนชนชั้นสามัญก็ต้องเคารพยำเกรง เชื่อฟังทำตามคำสั่ง ทั้งขารมียศศักดิ์ อำนาจและเงิน ต่อชนชั้นสูงกว่า	1. <u>ค่านิยม</u> ในอดีตสตรีจีนมีฐานะด้อยกว่าชายอยู่ถึง 4 ด้านด้วยกัน คือ ศาสนา การเมือง ครอบครัว และความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสังคมยังถือว่าสตรีไม่มีสิทธิใด ๆ ในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมรดกของบิดาจะแบ่งเฉพาะให้บุตรชาย เด็กหญิงไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา ภรรยาต้องทำงานหนักในบ้าน และมีหน้าที่ต้องให้กำเนิดบุตรชาย ถ้าไม่มีสามีต้องหาภรรยาใหม่ ส่วนแม่หม้ายถูกห้ามแต่งงานใหม่ การแต่งงานจึงทำให้หญิงกลายเป็นเสมือนทาส	1. <u>ค่านิยม</u> ในสังคมอินเดียโบราณ บุรุษจะได้รับการยกย่องมากกว่าสตรีโดยเจตคติอินเดียมีแนวความคิดว่า ถ้าใครมีลูกสาวหลายคนพ่อแม่จะลำบาก แต่งงานลูกสาวคนหนึ่งก็จนไปครั้งหนึ่ง เพราะมีประเพณีว่าพ่อแม่ฝ่ายหญิงต้องหาเงินไว้ก่อนหนึ่งเพื่อมอบให้เจ้าบ่าว เป็นการซื้อสามีให้แก่ฝ่ายหญิง ฐานะของสตรีตกต่ำมากไม่ว่าจะเป็นด้านการสมรส การหย่าร้าง สตรีไม่มีเสรีภาพเลย อาทิ สตรีอินเดียเมื่อสมรสแล้วถือว่าเป็นสภาพแห่งความเป็นตัวของตัวเอง จะกลายเป็นคน ๆ	1. <u>ค่านิยม</u> ในอดีต สถานภาพของสตรีอเมริกันขึ้นอยู่กับกฎหมายสหรัฐอเมริกาที่ยึดถือตามกฎหมายอังกฤษซึ่งถือว่า ยังมีฐานะด้อยกว่าบุรุษ กล่าวคือ สตรีต้องทำงานหนัก เลี้ยงดูบุตร ดูแลบ้าน ช่วยสามีทำงานอุตสาหกรรมภายในบ้าน เด็กสาวแต่งงานเร็ว ถ้าอายุเกิน 25 ปี ยังไม่แต่งงานจะถูกมองว่าเป็นสาวแก่ พออายุ 30 ปี ก็ถือว่าเป็นวัตถุโบราณที่ไร้ราคา เมื่อแต่งงานแล้วต้องดำเนินอาชีพแลรับผิดชอบในครอบครัว แต่ในปัจจุบัน สตรีอเมริกันมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ออกทำงานนอกบ้านได้ โดย

ไทย	จีน	อินเดีย	สหรัฐอเมริกา
ในสังคมชั้นสูง เจ้า นายและขุนนางเพศชาย ถูกปฏิบัติดุจเทพเจ้า เป็นเอกบุรุษที่ทุกคนต้องยกย่องเชิดฟุ้ง เป็นผู้คุ้มครองเป็นเจ้าของ ส่วนเพศหญิงมีแบบแผน ความสัมพันธ์กับเพศชายอย่างยกย่องยินยอมทุกอย่าง ในสภาพปัจจุบัน แนวคิดแบบแผนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะซับซ้อนมากขึ้น แบบแผนการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศจะมีความเท่าเทียมกันในชนชั้นเดียวกัน แต่ในชนชั้นทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันจะไม่เท่ากัน (ไม่เสมอภาคกัน) ในกรณีแนวคิดของเพศที่ต่างชนชั้นแล้ว เพศหญิง จะได้รับการปฏิบัติอย่างผู้ที่ต่ำต้อยกว่าในเกือบทุกด้าน	ฐานะของหญิงจีนในอดีตเดียวกับสามี ไม่ว่าจะสามี จึงค่อนข้างต่ำต้อยมาก แต่ในปัจจุบันภาย หลังจีนเปลี่ยนแปลง การปกครองเป็น สาธารณรัฐ ได้มีการ ประกาศใช้กฎหมาย สมรส พ.ศ. 2493 อันถือว่าเป็นการปฏิวัติ ฐานะของสตรีจีนอย่าง แท้จริง การแต่งงาน เลิกระบบคลุมถุงชน ชายมีภรรยาได้คนเดียว ให้อิทธิแก่หญิงหม้าย สตรีจีนจึงมีฐานะและ สิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ ทุกประการ	จะเลวทรามเพียงใด ก็ ต้องยอมทนและยังถือว่า สามีเป็นเทพเจ้าของตน ต้องจงรักภักดีและ เคารพส่วนตัวมากเท่า ๆ กับ รักอย่างสูงสุด ในปัจจุบันสถานภาพ ของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นกว่าเดิม ได้ รับการศึกษามากขึ้น มี บทบาททางสังคมมากขึ้น เช่น เริ่มมีการเรียก ร้องสิทธิต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิของหญิงมีสามี รัฐบาลมีการออกพระราช บัญญัติการแต่งงาน กำหนดอายุขั้นต่ำให้หญิง อายุ 12 ปี ชายอายุ 16 ปี แม่หม้ายมีการ เคลื่อนไหวเรียกร้อง สิทธิในการแต่งงานใหม่ มีการก่อตั้งสมาคมสตรี อินเดียขึ้น มีสาขาทั่ว ประเทศ	ไม่ต้องมีผู้ควบคุม มีโอกาสเรียนต่อใน มหาวิทยาลัยชั้นสูง มีความเสมอภาคในชีวิต ชาย มีทำธุรกิจการค้า ด้วยตนเอง มีอิสระ เต็มที่ทั้งภายใน และ ภายนอกบ้าน มีการ เรียกร้องสิทธิต่าง ๆ มากขึ้น สตรีอเมริกัน มีอิสระและเสรีภาพ นับเป็นแบบฉบับของ สตรีสมัยใหม่เกือบ

ไทย	จีน	อินเดีย	สหรัฐอเมริกา
2. ด้านเศรษฐกิจ ในอดีต สตรีชนชั้นสูง เป็นผู้บริโภคร่างงานของผู้อื่น ส่วนสตรีที่เป็นชาวบ้านหรือชนชั้นไพร่จะเป็นแรงงานสำคัญของสังคมในไร่นา ในบ้านของคนของสังคมชั้นสูง สตรีชาวบ้านจึงมีบทบาทในแง่ของการผลิต โดยไม่มีค่าจ้างตอบแทนในครัวเรือน เช่น การดูแลบ้านเรือน เป็นแม่ศรีเรือน เป็นต้น และมีหน้าที่ที่จะต้องผลิตเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวของตน ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองบทบาทสตรีได้รับการยอมรับในแง่การประกอบอาชีพเหมือนกันหมดทุกชนชั้น แต่อาชีพของสตรีชั้นสูงผู้ร่ำรวยและยากจนจะแตกต่างกัน ซึ่งแตกต่างกันในการได้รับค่าตอบแทนที่ดีและมีการศึกษา	2. ด้านเศรษฐกิจ ในด้านแรงงานถือว่าสตรีที่ใช้แรงงานเป็นพลังสำคัญของการปฏิวัติอันยิ่งใหญ่ บางคนเป็นผู้ผลิตฝีมือเย็บกรรมแรงงานไม่กีดกัน สตรีเข้าทำงาน ถือว่าสตรีมีความสามารถและจำนวนเท่า ๆ กับชาย สตรีสามารถประกอบอาชีพทุกอย่างได้แม้แต่งานหนัก เช่น งานเจาะเหล็ก หรือด้านจักรกลโรงงาน ได้รับเงินเดือนเท่าชาย แต่อย่างไรก็ตามที่เป็นชนบทก็ยังคงมีความไม่เท่าเทียมกันอยู่ อาทิ ในเรื่องค่าจ้าง สตรีและบุรุษจะได้รับค่าจ้างไม่เท่าเทียมกัน โรงงานบางประเภทก็ยังไม่ยอมรับกรรมกรหญิง นอกจาก	2. ด้านเศรษฐกิจ ในอดีต อินเดียมีการแบ่งชนชั้นกันค่อนข้างเด่นชัด เป็นชั้นอินเดียจะถูกกีดกันในเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่ในระดับครอบครัว จนถึงสังคมภายนอก มีการบัญญัติกฎหมายซึ่งชายเป็นผู้ออกกฎหมาย แต่ในปัจจุบัน สตรีอินเดียได้รับการขจัดความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น ทำให้ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศลงมาก	2. ด้านเศรษฐกิจ ในด้านนี้ สตรีอเมริกา ก็ยังมีสถานภาพด้อยกว่าบุรุษอยู่ ดังเช่น ในด้านการใช้แรงงานและการประกอบอาชีพ สตรียังคงมีสิทธิน้อยกว่าชายเนื่องจากร้อยละ 33 ของแรงงานทั้งหมดเป็นหญิง แต่มีไม่ถึงร้อยละ 1 ที่มีตำแหน่ง เป็นผู้จัดการหรือผู้บริหารและในงานเดียวกัน หญิงได้รับเงินเดือนเพียงร้อยละ 40 ของผู้ชายที่ได้รับเมื่อเฉลี่ยอัตราเงินเดือนต่อคนแล้ว หญิงได้รับเพียงร้อยละ 48 ของชาย นอกจากนี้ยังมีกิจการอีกหลายอย่างที่ยังไม่ยอมรับหรือเชื่อถือสตรี อาทิ เช่น ธนาคาร ไม่ยอมให้เครดิตกู้ยืม นอกจากได้รับการรับรองจากสามี สตรีจะซื้อบ้าน ผ่อนส่งเองไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดขบวนการ

ไทย	จีน	อินเดีย	สหรัฐอเมริกา
สตรีชนบทยากจนยังคงทำงานแบบเดิมในไร่นา และในปัจจุบันสตรีชั้นกลางและชั้นสูงมีโอกาสในการทำงาน มีรายได้สูงที่จะเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้เท่าเทียม แรงงานชาย แต่สตรีชนบทหรือยากจนทำงานในโรงงานและงานที่ใช้ฝีมือแรงงาน ความแตกต่างของรายได้หญิงและชายสูงในภาวะของงานช่างฝีมือและใช้แรงงาน ทั้งนี้การไม่ยอมรับโครงสร้างทางกายภาพของสังคมต่อสตรีในการให้ค่าจ้างแรงงาน อย่างไรก็ตามก็มีการยอมรับสตรีในบทบาทการประกอบอาชีพและคุณค่าที่เท่าเทียมกันในงานเชิงวิชาการ	นี่ในบางเรื่อง เศรษฐกิจก็ยังเป็นแบบสมัยโบราณอยู่ เช่น การแต่งงานก็ยังเป็นไปตามคตินิยมดั้งเดิมด้วย อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีการเอาเปรียบแรงงานสตรีอยู่ในปัจจุบัน		การปลดออกสตรีจีน

ไทย	จีน	อินเดีย	สหรัฐอเมริกา
3. <u>ด้านการเมือง</u> ในอดีตเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บางช่วงมีสตรีหลายท่านเป็นผู้นำทางการเมือง การปกครอง อาทิ พระนางจามเทวีแห่งอาณาจักรล้านนา ท้าวศรีสุริยาทัย ท้าวสุรนารี ท้าวเทพกระษัตรี และท้าวศรีสุนทร เป็นต้น ในอดีตสังคมคาดหวังให้สตรีอยู่เบื้องหลังการเมือง การปกครอง สตรีควรเป็นเครื่องมือสำคัญทางการเมือง สตรีชนบทมีบทบาทดูแลผู้เฒ่า	3. <u>ด้านการเมือง</u> ในด้านการเมือง สตรีจีนยังคงมีฐานะด้อยกว่าบุรุษอยู่ แม้ว่าจะมีสตรีจีนทำงานในระดับผู้นำพรรคการเมืองอยู่บ้างแต่ก็น้อยกว่าบุรุษอยู่มาก	3. <u>ด้านการเมือง</u> ในปัจจุบัน สตรีอินเดียมีบทบาททางการเมืองมากกว่าแต่ก่อน ไม่ถูกกีดกันกักขังเหมือนสมัยโบราณ เช่น สตรีมีโอกาสเข้าร่วมทางการเมืองมากขึ้น อาทิ การร่วมประชุมในระดับผู้นำระดับชาติ สตรีได้รับการเลือกตั้ง มีสิทธิมีเสียงในการบริหารระดับท้องถิ่นต่าง ๆ มีส่วนในการบริหารประเทศ เป็นสมาชิกสภาแห่งชาติ สมาชิกสภานิติบัญญัติ ตลอดจนเป็นถึงนายกรัฐมนตรี เป็นต้น	3. <u>ด้านการเมือง</u> ในด้านการเมือง สตรีอเมริกันได้รับสิทธิทางการเมืองช้ากว่าสิทธิด้านอื่น เนื่องจากรัฐธรรมนูญให้สิทธิแต่ละรัฐกำหนดเรื่องการออกเสียงเอง จึงมีหลายรัฐไม่ยอมให้สตรีมีสิทธิ จนกระทั่งสตรีได้รวมกลุ่มเรียกร้องสิทธิทางการเมือง มีการตั้งสมาคมสตรีเพื่อพบปะกัน แล้วพยายามกระตุ้นให้สภาท้องถิ่นแก้ไขพระราชบัญญัติเลือกตั้ง แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ไทย	จีน	อินเดีย	สหรัฐอเมริกา
ในปัจจุบัน บทบาทของสตรีทางการเมืองก็ยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก แต่สตรีจะเป็นเครื่องมือ นำบุรุษได้แต่ทางการเมือง เป็นเครื่องมือ คำจรรยาบรรณทางการเมืองการปกครองด้วย และสังคมมีการยอมรับบทบาทสตรีในด้านการเมืองมากขึ้นกว่าสมัยเดิม			อย่างไรก็ตาม มีการใช้สิทธิทางการเมืองแก่สตรีก่อนภาคอื่น เช่น รัฐทางตะวันตกและมีรัฐต่าง ๆ ให้สิทธิกันต่อมา ได้แก่รัฐไวโอมิง รัฐโคโลราโด รัฐไอดาโฮ เป็นต้น ในปัจจุบัน สตรีอเมริกันได้รับการยอมรับทางการเมืองจากสังคมมากขึ้น อาทิ การให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ และมีการใช้สิทธิออกเสียงมากกว่าผู้ชาย ตลอดจนมีการเรียกร้องให้มีความหมายเกี่ยวกับสตรีในเรื่องต่าง ๆ ด้วย

สรุปการ เปรียบเทียบสตรีไทยกับสตรีนานาชาติ

จากการเปรียบเทียบสถานภาพสตรีไทยและสตรีนานาชาติ สรุปได้ว่าในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สถานภาพของสตรีไทยและสตรีในประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกจะด้อยกว่าบุรุษในหลาย ๆ ด้าน นับตั้งแต่สถานภาพในด้านครอบครัว การสมรส การหย่า สิทธิในทรัพย์สิน มรดก การรับผิดชอบครอบครัว ตลอดจนถึงสถานภาพในสังคม ตั้งแต่ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ระดับรายได้ เงินเดือน ค่าตอบแทน การได้รับการศึกษาการมีสิทธิมีเสียงทางการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น

สำหรับในปัจจุบัน ก็มีการปรับเปลี่ยนให้มีการยอมรับสถานภาพสตรีมากขึ้น โดยพยายามให้มีการแก้ไขด้วยกฎหมายที่กดขี่สตรี ให้สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคแก่สตรีในด้านต่าง ๆ มากขึ้นทั้งในส่วนของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองให้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่การปฏิบัติแล้วก็ยังมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ในทางปฏิบัติ ซึ่งยังคงจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นไปอีก

เอกสารที่ผู้มาให้ข้อมูล คือ นางสาวสุรี จุติกุล ที่ปรึกษาคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ได้มอบให้คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา ในคราวประชุมเมื่อวันพุธที่ 13 ธันวาคม 2538

5. การประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์ของการประชุม

สหประชาชาติได้จัดประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งแรก ที่กรุงเม็กซิโกซิตี ประเทศเม็กซิโก เมื่อปี 2518 ซึ่งเป็นปีสตรีสากลของสหประชาชาติ ครั้งที่ 2 เมื่อปี 2523 ที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก เพื่อทบทวนและประเมินผลการดำเนินการในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษสำหรับสตรีของสหประชาชาติ (พ.ศ. 2519 - 2528) และครั้งที่ 3 เมื่อปี 2528 ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา เพื่อทบทวนและประเมินผลความสำเร็จของทศวรรษสำหรับสตรี ซึ่งได้มีการรับรองยุทธศาสตร์ไนโรบีเพื่อความก้าวหน้าของสตรีสู่ปี 2543 (Forward - Looking Strategies for the Advancement of Women towards the year 2000)

การประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 (Fourth World Conference on Women : Action for Equality, Development and Peace) จัดขึ้นระหว่างวันที่ 4 - 15 กันยายน 2538 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ (Beijing International Convention Centre - BICC) กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ตามมติสมัชชาสหประชาชาติ สมัยที่ 45 เมื่อปี 2533 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลการอนุวัติยุทธศาสตร์ไนโรบีฯ ซึ่งได้รับการรับรองจากที่ประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรีครั้งที่ 3 รวมทั้งเพื่อกำหนดมาตรการในการเร่งรัดการอนุวัติตามยุทธศาสตร์ไนโรบีฯ โดยให้มีการรับรองโครงการปฏิบัติ (Platform for Action) เพื่อส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพของสตรี เพื่อให้สตรีได้รับความเสมอภาค การพัฒนา และสันติภาพ ตามเป้าหมายภายในปี ค.ศ. 2000

นอกจากการประชุมระดับโลกา ภาครัฐบาล ได้มีการประชุมระดับโลก ภาคองค์กรเอกชนเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 (NGO FORUM ON WOMEN 1995) ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม - 8 กันยายน 2538 ณ เมือง HUAIROU กรุงปักกิ่ง ซึ่งรัฐบาลได้สนับสนุนค่าใช้จ่าย รวมทั้งขอความสนับสนุนแหล่งทุนต่างประเทศ ให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาสตรี ผู้แทนองค์กรเอกชน และสื่อมวลชนไทย ที่ได้รับการคัดเลือก รวมจำนวน 25 คน เพื่อเข้าร่วมประชุมดังกล่าว

นอกจากนี้ องค์กรของสหประชาชาติได้จัดกิจกรรมพิเศษ (Special Events) ในรูปการสัมมนา อภิปราย ฯลฯ ในหัวข้อเรื่องต่าง ๆ ในโอกาสการประชุมระดับโลกา ด้วย

คณะผู้แทนไทย

ประกอบด้วยรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายประสงค์ บูรณพงศ์) รองประธานกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) เป็นหัวหน้าคณะ และกรรมการ และอนุกรรมการใน กสส. ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เอกอัครราชทูตและเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง รวมจำนวน 32 คน ทั้งนี้หัวหน้าคณะและผู้แทนไทยส่วนหนึ่ง รวม 12 คน ได้เข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 (Fourth Ministerial Conference of the Non - Aligned Movement on Women in Development) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก ตามคำเชิญของรัฐบาล สาธารณรัฐอินโดนีเซียประธานของกลุ่มในวันที่ 1 กันยายน 2538 และการประชุมเตรียมการสำหรับการประชุมระดับโลกา (Preconference Consultations) ระหว่างวันที่ 2 - 3 กันยายน 2538 ณ กรุงปักกิ่ง ด้วย

การประชุมระดับรัฐมนตรีกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 หรือที่เรียกว่า การประชุมกลุ่ม NAM เพื่อหารือทำที่ของกลุ่มในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ของการประชุมระดับโลกา และจัดทำแถลงการณ์ประกาศเจตนารมณ์ทางการเมืองของกลุ่มต่อที่ประชุมระดับโลกา ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม NAM ประกอบด้วยผู้แทนจากประเทศสมาชิกของกลุ่ม 112 ประเทศ ผู้สังเกตการณ์จาก 12 ประเทศ และผู้แทนจากประเทศที่ได้รับเชิญ 25 ประเทศ

หลังจากพิธีเปิดประชุมโดย Mrs. Mien Sugandhi รัฐมนตรีกระทรวง
บทบาทสตรีของอินโดนีเซีย ได้มีการอ่านสารของประธานาธิบดี Soeharto แห่งอินโดนีเซีย
ซึ่งกล่าวเน้นพันธะของกลุ่มในการดำเนินการความพยายามเพื่อพิทักษ์หลักการความเสมอภาค
ของสิทธิบุรุษกับสตรี และส่งเสริมสถานะและบทบาทของสตรีในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์
และมีส่วนที่เท่าเทียมกับบุรุษในการเผชิญการท้าทายของศตวรรษที่ 21 และกล่าวสนับสนุน
การเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention
on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women -
CEDAW) การอนุวัติยุทธศาสตร์ในโรปีเพื่อความก้าวหน้าของสตรี ผลการประชุมระดับโลก
ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิมนุษยชนของสตรี และการแต่งตั้งผู้รายงานพิเศษด้าน
ความรุนแรงต่อสตรี

ผู้แทนไทยได้กล่าวถ้อยแถลงต่อที่ประชุมกลุ่ม NAM สนับสนุนข้อเสนอที่ให้ถือ
สารของประธานาธิบดี Soeharto เป็นเอกสารทางการของที่ประชุม และสนับสนุนการ
ให้การรับรองร่างแถลงการณ์ (Message) ของที่ประชุมฯ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการหลัก
(Main Committee) ของที่ประชุมระดับโลก เพื่อแสดงท่าทีและจุดยืนของกลุ่มต่อไป
และได้กล่าวว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มีแนวทางที่สอดคล้องกับ
สาระของร่างแถลงการณ์ คือ แสดงความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน การขาด
โอกาสทางการศึกษา และการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองของสตรีอย่างจริงจัง
ซึ่งการมุ่งเน้นที่การพัฒนาทางด้านสังคมนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการที่จะบรรลุถึงความเสมอภาค
การพัฒนา และสันติภาพ ของสตรี

ที่ประชุมกลุ่ม NAM ได้รับรองแถลงการณ์ของกลุ่ม ซึ่งประกาศยืนยันเจตนารมณ์
ทางการเมืองของรัฐบาลประเทศสมาชิกที่จะสนับสนุนการให้การรับรอง Platform for
Action ของที่ประชุมระดับโลก ซึ่งได้ระบุประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อความ
ก้าวหน้าของสตรี เพื่อความสำเร็จของการอนุวัติยุทธศาสตร์ในโรปีฯ รวมทั้งยืนยันพันธะ
ในการส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรี ความเสมอภาคระหว่างสตรีกับบุรุษตามนัยสิทธิ
มนุษยชนและความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม และการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค
ของสตรีในทุกส่วนของสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเสมอภาค การพัฒนา และสันติภาพ
ทั้งนี้ การดำเนินการตาม Platform for Action จะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือสนับสนุน
ของประชาคมระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ รัฐบาล สถาบัน และองค์กรต่าง ๆ

แถลงการณ์ดังกล่าวได้รับการจัดพิมพ์เป็นเอกสารของการประชุม และสาระ
บางส่วนของแถลงการณ์ เช่น ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นประเด็นปัญหาของสตรี
ของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด อาทิ เรื่อง การใช้ความรุนแรง สุขภาพอนามัย การไม่
รู้หนังสือก็ได้รับการผนวกไว้เป็นส่วนหนึ่งของ Global Framework ของ Platform
for Action ซึ่งเป็นส่วนที่กล่าวถึงสถานการณ์ของสตรีทั่วโลก

ผู้เข้าร่วมประชุม

มีจำนวนรวมประมาณ 17,000 คน ประกอบด้วยผู้แทนจากประเทศสมาชิก
สหประชาชาติ จำนวน 189 ประเทศ จากหน่วยงานต่าง ๆ ของสหประชาชาติ ทบวงการ
ชำนาญพิเศษ องค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ และองค์การที่ไม่ใช่รัฐบาล (NGO) ที่ได้รับเชิญ
จากสหประชาชาติ (accreditation) ให้เข้าร่วมประชุมในฐานะผู้สังเกตการณ์จำนวนกว่า
4,000 คน ซึ่งมีผู้แทนจาก NGO ไทยได้รับเชิญด้วย จำนวน 14 องค์การ

รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ในฐานะประเทศเจ้าภาพ ได้จัดพิธีต้อนรับ
ผู้เข้าร่วมประชุมในช่วงเช้าวันที่ 4 กันยายน 2538 ณ มหาศาลาประชาชน และมีพิธีเปิด
การประชุมในช่วงบ่ายวันเดียวกัน ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติปักกิ่ง

การจัดองค์กรประชุมและ เจ้าหน้าที่การประชุม

การประชุมแบ่งออกเป็น ที่ประชุมเตรียมการสำหรับการประชุมระดับโลก
(Preconference Consultations) ระหว่างวันที่ 2 - 3 กันยายน 2538 และการ
ประชุมระดับโลก ระหว่างวันที่ 4 - 15 กันยายน 2538 ซึ่งแบ่งออกเป็น ที่ประชุมเต็มคณะ
(Plenary) คณะกรรมการหลัก (Main Committee) และคณะกรรมการสาส์นตรา
(Credential Committee)

ที่ประชุมเตรียมการฯ ประธาน คือ นาย Li Zhaoxing รัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่ประชุมทำหน้าที่พิจารณาระเบียบ
วิธีกำหนดการต่าง ๆ ของการประชุมระดับโลก และเพื่อหาข้อตกลงเกี่ยวกับตำแหน่ง
เจ้าหน้าที่สำหรับการประชุม เช่น ตำแหน่งประธานและรองประธานของที่ประชุมเต็มคณะ
ตำแหน่งประธานของคณะกรรมการหลัก เป็นต้น

ที่ประชุมเต็มคณะ ประธาน คือ นาง Chen Muhua รองประธานคณะกรรมการประจำสมัชชาแห่งชาติของสาธารณรัฐประชาชนจีน และรองประธาน 28 ตำแหน่งโดยการจัดสรรตามภูมิภาค ได้แก่ แอฟริกา เอเชีย ยุโรปตะวันออก ละตินอเมริกาและแคริบเบียน และยุโรปตะวันตกและอื่น ๆ โดยมี Li Zhaoxing ในฐานะตัวแทนจากประเทศเจ้าภาพเป็นรองประธานโดยตำแหน่ง และผู้เสนอรายงาน คือ นาง Netumbo nandi - Ndaitwah จากนามิเบีย ที่ประชุมเต็มคณะกำหนดให้เป็นการกล่าวถ้อยแถลงของหัวหน้าคณะผู้แทนต่าง ๆ ประเด็นในการกล่าวถ้อยแถลงมี 3 หัวข้อ คือ 1) การติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าในการอนุวัติยุทธศาสตร์ในโรปีว 2) ข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเตรียมการระดับภูมิภาคสำหรับการประชุมระดับโลก (สำหรับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก จัดระหว่างวันที่ 7 - 14 มิถุนายน 2537 ณ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย) และ 3) ประเด็นสำคัญเร่งด่วนที่จำเป็นต้องการพัฒนาสตรีของแต่ละประเทศ นอกจากหัวหน้าคณะผู้แทน ยังได้มีการเชิญบุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น นางฮิลารี คลินตัน ภริยาประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา นายฟูจิโมริ ประธานาธิบดีเปรู นางเบนนาซีร์ บุตโต นายกรัฐมนตรีปากีสถาน และนางบรูนท์แลนด์ นายกรัฐมนตรีนอร์เวย์ ร่วมกล่าวถ้อยแถลง ที่ประชุมเต็มคณะได้อนุญาตให้ NGO เข้าร่วมประชุมและกล่าวถ้อยแถลงด้วย

คณะกรรมการหลัก ประธาน คือ นาง Patricia B. Licaunan จากฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นประธานที่ประชุมคณะกรรมการว่าด้วยสถานภาพสตรี (Commission on the Status of Women - CSW) สมัยที่ 38 และ 39 เมื่อปี 2537 และ 2538 ซึ่งเป็นที่ประชุมเตรียมการสำหรับการประชุมระดับโลก คณะกรรมการหลักทำหน้าที่พิจารณาปฏิญญา (Declaration) และ Platform for Action ของที่ประชุมระดับโลก คณะกรรมการหลักได้แต่งตั้งคณะทำงาน 2 คณะ เพื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละประเด็นของปฏิญญาและ Platform for Action คณะทำงานคณะแรกมี นาง Nana Ama Yeboa จากกานา เป็นประธาน คณะที่สอง ประธาน คือ นาง Irene Freudenschuss Reichl จากออสเตรีย ซึ่งเป็นประธานคณะทำงานเพื่อพิจารณาร่าง Platform for Action ในระหว่างการประชุม CSW สมัยที่ 39 โดยคณะทำงานแต่ละคณะกำหนดให้มี Contact Group ขึ้นตามความจำเป็น เพื่อพิจารณาดังกล่าวในแต่ละประเด็นปัญหา เช่น Contact Group on Health และ Contact Group on Declaration เป็นต้น ที่ประชุมคณะกรรมการหลักอนุญาตให้ NGO เข้าร่วมประชุมด้วย แต่ไม่ให้สิทธิในการเสนอความเห็นเกี่ยวกับปฏิญญาและ Platform for Action ส่วนที่ประชุมคณะทำงานเป็นการประชุมปิดเฉพาะผู้แทนประเทศสมาชิกเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ NGO เข้าร่วมรับฟัง

คณะกรรมการสาส์นตรา เป็นคณะเดียวกับคณะกรรมการสาส์นตราของสมัชชาสหประชาชาติ สมัยที่ 49 ทำหน้าที่พิจารณาตรวจสอบหนังสือแต่งตั้งผู้แทนของประเทศต่าง ๆ หัวใจสำคัญของการประชุมครั้งนี้ คือ การพิจารณาปฏิญญาปักกิ่ง และ Platform for Action ซึ่งได้ยกร่างโดยที่ประชุม Intersession ของคณะกรรมการว่าด้วยสถานภาพสตรี (CSW) ตั้งแต่เดือนมกราคม 2537 ที่นครนิวยอร์ก และได้รับการพิจารณาปรับปรุงจากที่ประชุม CSW สมัยที่ 38 เมื่อเดือนมีนาคม 2537 และที่ประชุม CSW สมัยที่ 39 เมื่อเดือนมีนาคม - เมษายน 2538 ซึ่งจากการพิจารณาของที่ประชุม CSW มีข้อความจำนวนมากที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ จึงต้องใส่ข้อความเหล่านั้นไว้ในวงเล็บ ดังนั้น ที่ประชุมระดับโลกา จึงทำหน้าที่พิจารณาข้อความที่อยู่ในวงเล็บ และสรรหาถ้อยคำที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย โดยห้ามเปิดประเด็นใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงข้อความอื่น ๆ ที่อยู่นอกวงเล็บ และปิดถือโครงสร้างเดิมของ Platform for Action ที่ได้ผ่านการพิจารณาของประเทศสมาชิกมาแล้ว สำหรับปฏิญญา ที่ประชุม CSW สมัยที่ 39 ได้ให้หลักเกณฑ์ว่าควรบ้ำประเด็นสำคัญในการส่งเสริมสถานภาพสตรีที่ควรให้การส่งเสริมอย่างเร่งด่วนและประกาศผูกพันรัฐบาลให้อนุวัติตาม Platform for Action

ถ้อยแถลงของหัวหน้าคณะผู้แทนไทย

หัวหน้าคณะผู้แทนไทยได้กล่าวถ้อยแถลงต่อที่ประชุมเต็มคณะ เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2538 มีสาระสำคัญว่า ประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างมาก แต่ต้องยอมรับว่า สตรียังไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคในหลาย ๆ ด้าน ทั้งที่สตรีเป็นผู้มีส่วนสำคัญต่อความเจริญและความสำเร็จของประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นสิ่งที่ยาก รัฐบาลก็มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหา เพื่อให้สตรีไทยซึ่งเป็นพลเมืองครึ่งหนึ่งของประเทศ มีโอกาสที่จะพัฒนาอย่างเต็มที่ ขณะนี้ประเทศไทยอยู่ระหว่างจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งมุ่งเน้นที่การพัฒนาทางด้านสังคมหรือการพัฒนาคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรี เด็ก และกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม และสถาบันครอบครัว ต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ผ่านมา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและยังดำเนินการเพื่อให้ประเด็นความเสมอภาคทางเพศได้รับการยอมรับในแผนระดับชาติ ดังเช่นที่ปรากฏเป็นนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2554) โดยจะใช้ปฏิญญาปักกิ่งและ Platform for Action เป็นแนวทางในการดำเนินการด้วย ประเทศไทยขอยืนยันพันธะที่จะดำเนินการตามเอกสารของที่ประชุม เพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง และเป็น

พื้นฐานในการลดความไม่เสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี รวมทั้งเร่งรัดการส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรี โดยจะจัดทำแผนการดำเนินงานของประเทศไทย และติดตามให้มีผลในทางปฏิบัติโดยเร็ว

ผลการประชุม

ที่ประชุมได้ให้การรับรองปฏิญญาปักกิ่งและ Platform for Action โดยฉันทามติ (consensus) หลังจากการพิจารณาและอภิปรายถกเถียงในประเด็นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

ประเด็นอภิปรายที่สำคัญเกี่ยวกับปฏิญญาปักกิ่ง อาทิ ในที่ประชุม Contact Group on Declaration ของคณะทำงานคณะที่ 2 ซึ่งมีฟิลิปปินส์เป็นประธาน ได้พิจารณาประเด็นเรื่องสมควรใช้คำว่า Universal Human Rights ในปฏิญญาหรือไม่ ซึ่งผลคือประเทศกำลังพัฒนาสามารถขอให้ที่ประชุมตัดคำดังกล่าวที่ประเทศตะวันตกเสนอออกได้ โดยใช้คำว่า All Human Rights and Fundamental Freedom แทน รวมทั้งการที่ประเทศกำลังพัฒนาสามารถผลักดันให้ปฏิญญามีข้อความว่า การอนุวัติตามปฏิญญาให้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมด้วย เพื่อป้องกันการที่ประเทศตะวันตกจะใช้มาตรฐานของตนเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ในส่วนประเทศตะวันตก (ยกเว้นประเทศที่เป็นแคชเชิลิก) ก็ประสบความสำเร็จที่สามารถผลักดันให้มีประเด็นที่ต้องการหลายประเด็นในปฏิญญา เช่น ประเด็นเรื่องการอนุญาตให้สตรีมีสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องการมีบุตร (ซึ่งหมายรวมถึงการคุมกำเนิด การทำหมัน ฯลฯ) การส่งเสริมสิทธิเสมอภาคในครอบครัวในด้านต่าง ๆ อาทิ การจัดการทรัพย์สิน การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างหญิงชาย คณะกรรมการหลักได้แบ่งให้คณะทำงานคณะที่ 1 และคณะที่ 2 พิจารณา Platform for Action ในส่วนต่าง ๆ ซึ่งประเด็นที่อภิปรายกันมากในที่ประชุม ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านเพศศึกษา รวมทั้งเรื่องรักร่วมเพศ การทำแท้ง การคุมกำเนิด ซึ่งประเทศตะวันตกเห็นว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสตรีที่จะได้รับความรู้เกี่ยวกับร่างกายของตนเอง เพื่อเป็นส่วนประกอบการตัดสินใจในการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัย ในขณะที่กลุ่มประเทศแคชเชิลิกไม่เห็นด้วยกับเรื่องนี้ เพราะขัดกับหลักศาสนาซึ่งห้ามการคุมกำเนิด และกลุ่มประเทศมุสลิมไม่เห็นด้วยอย่างปึงเพราะศาสนาห้ามกล่าวถึงเรื่องดังกล่าว จากการที่ที่ประชุมเห็นชอบให้มีการกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ทำให้มีประเทศที่ตั้งข้อสงวนในเรื่องนี้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ เรื่องที่ Platform for Action ระบุว่าต้องให้สิทธิแก่สตรีในการรับมรดก

การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ที่ดิน และสิทธินั้นต้องเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ซึ่งประเทศมุสลิมเกือบทุกประเทศตั้งข้อสงวนในเรื่องนี้ เพราะตามหลักศาสนาอิสลามห้ามสตรีมีสิทธิในการรับหรือจัดการมรดก อีกประเด็นหนึ่ง คือ การใช้คำว่า equality หรือ equity ใน Platform for Action ซึ่งประเทศตะวันตกต้องการใช้คำว่า equality หมายถึง การให้ความเท่าเทียมทุกประการแก่สตรี ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการส่งเสริมสถานภาพสตรี ในขณะที่กลุ่มประเทศมุสลิมไม่เห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่า equality หรือความเท่าเทียมกันทุกประการ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างแท้จริง เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้วสตรีกับบุรุษมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มาตรการใด ๆ ที่ใช้กับบุรุษอาจจะใช้กับสตรีไม่ได้ จึงควรใช้คำว่า equity ซึ่งหมายถึงการให้ความเป็นธรรมแก่สตรีแทน และ equality ยังมีนัยทางด้านปริมาณ ในขณะที่ equity มีนัยด้านคุณภาพ ซึ่งเหมาะสมที่จะใช้กับการพัฒนาบุรุษมากกว่า อย่างไรก็ตาม ใน Platform for Action ก็ไม่ได้เลือกใช้คำใดคำหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เลือกใช้ตามความเหมาะสม โดยพิจารณาว่า เรื่องใดเป็นเรื่องที่สามารถให้ความเท่าเทียมทุกประการได้ เช่น ด้านการศึกษา ก็ใช้คำว่า equality ส่วนบางเรื่องที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ในความเป็นจริง โดยเฉพาะประเด็นที่ขัดกับความเชื่อและลัทธิศาสนา ก็ให้ใช้คำว่า equity แทน นอกจากนี้ เรื่อง การจัดสรรทรัพยากรเพื่อใช้ในการอนุวัติตาม Platform for Action โดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องการใช้คำว่าจัดสรรทรัพยากรใหม่ ๆ และทรัพยากรเพิ่มเติม (new and additional resources) ในขณะที่ประเทศตะวันตกต้องการให้ใช้คำว่าจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม (adequate resources) เพื่อป้องกันมิให้ประเทศกำลังพัฒนาใช้เป็นข้ออ้างว่าเป็นภาระผูกพันที่ประเทศตะวันตกจะต้องให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มเติม ซึ่งผลปรากฏว่าที่ประชุมเห็นชอบให้ใช้ทั้งสองคำ คือ ให้มีการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมรวมทั้งทรัพยากรใหม่ ๆ และทรัพยากรเพิ่มเติมเพื่อการอนุวัติตามปฏิญญา ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการเลือกอ้างถึงเฉพาะส่วนที่ต้องการของแต่ละฝ่าย

จากการที่กลุ่มต่าง ๆ ยังคงยึดมั่นในท่าทีของตน จึงมีประเทศต่าง ๆ กว่า 60 ประเทศ ตั้งข้อสงวนในประเด็นที่ตนเองไม่ยอมรับ ได้แก่ เรื่องการวางแผนครอบครัว การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา การกล่าวถึงสิทธิของสตรีที่ร่วมเพศ การมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน สิทธิในการรับมรดก นอกจากนี้ยังมีการตั้งข้อสงวนรวม ๆ ว่าจะไม่ยอมรับในประเด็นใด ๆ ของ Platform for Action ที่ขัดกับหลักศาสนา ความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมของตน

สำหรับสาระสำคัญของปฏิญญา และ Platform for Action นี้ดังนี้

ปฏิญญานี้ ประกาศเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีต่าง ๆ ในการส่งเสริมความเสมอภาค สันติภาพ และการพัฒนาต่อสตรี ที่รัฐบาลประกาศผูกพันไว้ อาทิ แรงรัดการอนุวัติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ และปฏิบัติตามฉันทามติและแผนปฏิบัติการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสตรี ของที่ประชุมสุดยอดและระดับโลกต่าง ๆ ในกรอบสหประชาชาติ อาทิ การประชุมระดับโลกว่าด้วยสตรี ครั้งที่ 3 เมื่อปี 2528 การประชุมสุดยอดเรื่องเด็ก เมื่อปี 2533 การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เมื่อปี 2535 การประชุมระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อปี 2536 การประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยประชากรและการพัฒนา เมื่อปี 2537 และการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาสังคม เมื่อปี 2538 อีกทั้งตระหนักว่าด้วยสิทธิสตรีคือสิทธิมนุษยชน การพิทักษ์สิทธิของสตรีและเด็กหญิงจึงเป็นสิ่งสำคัญ และไม่อาจจะละเลยได้ในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและเสริมภาพขั้นพื้นฐาน ตระหนักว่าการเพิ่มศักยภาพ การส่งเสริมความก้าวหน้าและสิทธิเสรีภาพในทางความคิด จิตสำนึก ความเชื่อและศาสนาต่อสตรี นั้น ต้องคำนึงถึงค่านิยม จริยธรรม หลักศีลธรรม ของแต่ละบุคคลและแต่ละสังคมด้วย ตระหนักว่าสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ด้านสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องการมีบุตร เป็นพื้นฐานของการเพิ่มศักยภาพต่อสตรี ตระหนักว่าสันติภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อการส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรี จึงควรส่งเสริมการสร้างสันติภาพทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและระดับโลก และสนับสนุนให้สตรีได้มีบทบาทในกระบวนการสร้างสันติภาพด้วย รวมทั้งเรียกร้องให้ประชาคมระหว่างประเทศสนับสนุนการเจรจาเพื่อลดอาวุธ โดยเฉพาะในการจัดทำสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของอาวุธดังกล่าว นอกจากนี้ยังประกาศผูกพันรัฐบาลที่จะอนุวัติตามพุทธศาสตร์ในโรปีฯ และ Platform for Action อย่างจริงจัง รวมทั้งยืนยันว่า ในการกำหนดนโยบายและโครงการระดับชาติต่าง ๆ รัฐบาลจะคำนึงถึงเรื่องความเสมอภาคระหว่างบุรุษกับสตรีด้วยเสมอ

Platform for Action เป็นเอกสารหลักของที่ประชุม และเป็นนโยบายหลักที่รัฐบาลนานาชาติจะนำไปใช้ปฏิบัติในการพัฒนาสตรีต่อไป ประกอบด้วย 6 ส่วน

ส่วนที่หนึ่ง Mission Statement ระบุวัตถุประสงค์ของ Platform for action ว่า เพื่อใช้เป็นมาตรการในการเพิ่มศักยภาพของสตรี ประกันความเสมอภาคระหว่างสตรีกับบุรุษ และเร่งรัดการอนุวัติยุทธศาสตร์ในโรเปา ให้สำเร็จลุล่วงภายในปี ค.ศ. 2000

ส่วนที่สอง Global Framework กล่าวถึงสถานการณ์ของสตรีทั่วโลกในด้านต่าง ๆ อาทิ สถานการณ์การใช้ความรุนแรงต่อสตรี ซึ่งรวมถึงการล่อลวงและบีบบังคับให้สตรีค้าประเวณี ภาวะอนามัยของสตรี ภูมิหลังของการจัดประชุมระดับโลกว่าด้วยสตรี ครั้งที่ 4 ย้ำถึงความสำคัญของ Platform for Action รวมทั้งประมวลเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการกำหนดทิศทางของ Platform for Action เช่น ผลการประชุมระดับโลกอื่น ๆ เป็นต้น

ส่วนที่สามและสี่ Critical Areas of concern และ Strategic Objectives and Actions ถือเป็นหัวใจของ Platform for Action Critical Areas of concern คือ ประเด็นต่าง ๆ ที่สมควรได้รับความห่วงใยเป็นพิเศษ จำนวน 12 หัวข้อ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความก้าวหน้าและการส่งเสริมความเสมอภาคของสตรี สำหรับ Strategic Objectives and Actions คือแนวทางและยุทธวิธีในการแก้ไขประเด็นปัญหาเหล่านั้น ดังมีประเด็นปัญหาและยุทธวิธีในการแก้ไข ดังนี้

1) ความยากจน โดยการกำหนดนโยบาย ยุทธวิธี และโครงการพัฒนาแบบยั่งยืน เพื่อขจัดความยากจนของสตรี แก้ไขกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับและวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกให้สตรีสามารถเข้าถึงและเก็บเกี่ยวทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ

2) ความไม่เท่าเทียมในการได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อประกันโอกาสในการได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกันระหว่างสตรีและบุรุษ ขจัดความไม่รู้หนังสือให้หมดไปก่อน ค.ศ. 2000 ส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบวน และการศึกษาด้วยตนเอง รวมทั้งส่งเสริมการฝึกอาชีพ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการศึกษาต่อเนื่อง แก่สตรีและเด็กหญิง

3) ความไม่เท่าเทียมในการได้รับบริการด้านสุขภาพอนามัยและบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการส่งเสริมให้สตรีได้รับบริการทางด้านสาธารณสุขโดยไม่คิดมูลค่าได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของตนเอง อาทิ ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา การคุมกำเนิด ฯลฯ เพื่อที่จะได้มีข้อมูลเพียงพอประกอบการตัดสินใจในการดำเนินการใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยของสตรี รวมทั้งลดอัตราการตายของมารดาและทารกแรกเกิด จัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมทัศนคติที่ถูกต้องด้านสุขภาพอนามัย ขจัดทัศนคติชนบทรรมนิยมประเพณีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของสตรี (เช่น genital mutilation) ศึกษาวิจัยและติดตามประเมินผลโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยของสตรี

4) การใช้ความรุนแรงต่อสตรี โดยขจัดและป้องกันการล่อลวงสตรีจากการค้าประเวณี ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของสถานการณดังกล่าว ปกป้องสตรีจากการถูกบังคับให้ทำแท้ง ทำหมัน คุมกำเนิดโดยไม่สมัครใจ ขจัดการเลือกเพศทารก การฆ่าทารกหญิง โดยค้าเน็ดการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา CEDAW รวมทั้งศึกษาสาเหตุและผลกระทบของการใช้ความรุนแรงต่อสตรี เพื่อนำผลมาใช้ประโยชน์ในการจัดทำโครงการป้องกันการใช้ความรุนแรงเหล่านั้น

5) ผลกระทบของความขัดแย้งและการใช้กำลังอาวุธ โดยการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจนโยบายระดับประเทศและกระบวนการเจรจาเพื่อสันติภาพ ความคุมและจำกัดอาวุธ และให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือฟื้นฟูสตรีที่ตกเป็นเหยื่อของสถานการณความขัดแย้ง เช่น สตรีผู้ลี้ภัย สตรีผู้พลัดถิ่น สตรีย้ายถิ่น และสตรีที่อยู่ในดินแดนที่ถูกต่างชาติยึดครอง

6) ความไม่เท่าเทียมในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยประกันโอกาสที่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจและการจ้างงานที่เป็นธรรม การส่งเสริมให้สตรีสามารถพึ่งพาตนเองได้ การสนับสนุนเทคโนโลยีและข่าวสารที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจในกลุ่มสตรี เพื่อส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น อันจะอำนวยความสะดวกให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและโครงสร้างทางเศรษฐกิจต่อไป

7) ความไม่เท่าเทียมในกระบวนการใช้อำนาจและการตัดสินใจ โดยการส่งเสริมให้สตรีมีบทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจในทุกระดับ โดยให้สตรีมีโอกาสรับตำแหน่งที่มีอำนาจในการเจรจาต่อรอง เช่น หัวหน้าพรรคการเมือง นักการทูต และขอให้รัฐบาลพิจารณาแต่งตั้งเจ้าหน้าที่สตรีระดับสูงในจำนวนที่ใกล้เคียงกับบุรุษ

8) การขาดกลไกที่เพียงพอในการส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรี โดยขอให้ทุกประเทศแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองอย่างจริงจังในการจัดตั้งหรือเสริมสร้างกลไกระดับชาติในการพัฒนาสตรีที่มีอยู่แล้วให้อยู่ในระดับสูงสุดในรัฐบาล ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรี โดยกำหนดภาระหน้าที่แลอำนาจให้ชัดเจน มีทรัพยากรที่เพียงพอ และมีศักยภาพที่จะผลักดันนโยบายและเสนอหรือทบทวนกฎหมาย รวมทั้งมีหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย รมพรรค ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ ประสานงาน และติดตามผลการดำเนินงาน รวมทั้งการดำเนินการตาม Platform for Action และขอให้รัฐบาลคำนึงถึงประเด็นเรื่องความเสมอภาคระหว่างสตรีกับบุรุษในการกำหนดนโยบาย กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขอให้มีการจัดเก็บข้อมูลที่แยกเพศหญิง - ชาย ในการเก็บข้อมูลทุกประเภท และมีการจัดเก็บข้อมูลสถิติทุกประเภทเกี่ยวกับสตรีเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสตรีต่อไป

9) การขาดความตระหนักในเรื่องสิทธิมนุษยชนของสตรี โดยการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา CEDAW และอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ และอนุวัติอนุสัญญาเหล่านั้นอย่างจริงจัง พิจารณาจัดทำพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญา CEDAW และอนุสัญญาใหม่ที่มีสาระป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ประกันความเสมอภาค สิทธิในทางกฎหมาย และการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของสตรีแก่บุคคลในกองทัพ ผู้บังคับใช้กฎหมาย และผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม

10) การขาดการเสนอภาพลักษณ์ที่เหมาะสมของสตรีในสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมและอยู่ในระดับตัดสินใจในการดำเนินงานด้านสื่อมวลชน ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ภาพลักษณ์ทางบวกของสตรีผ่านทางสื่อมวลชน และระบบเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ อาทิ สตรีที่มีบทบาทในการใช้อำนาจและกระบวนการตัดสินใจ สตรีที่มีบทบาทในการพัฒนาและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสังคม หลีกเลี่ยงการเสนอภาพลักษณ์ของสตรีในฐานะวัตถุทางเพศ รวมทั้งสนับสนุนสื่อมวลชนที่ให้ความสำคัญแก่การส่งเสริมบทบาททางบวกของสตรี

11) ความไม่เท่าเทียมในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคำนึงถึงความต้องการของสตรีในการกำหนดนโยบายดังกล่าว และปกป้องสตรีที่จะได้รับผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตรายอันเกิดจากกระบวนการพัฒนา อาทิ การขนย้ายสารพิษและกากกัมมันตภาพรังสีข้ามประเทศ การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น

12) การเลือกปฏิบัติและละเมิดสิทธิของเด็กหญิง โดยการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ขจัดทัศนคติและค่านิยมในทางลบเกี่ยวกับเด็กหญิง ขจัดการศึกษาและการบริการด้านสาธารณสุข กระตุ้นให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าและสิทธิของเด็กหญิง ส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการส่งเสริมสถานภาพของเด็กหญิง

ส่วนที่ห้า Institutional Arrangements เรียกร้องให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล จัดตั้งและเสริมสร้างกลไกในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศ โดยให้มีการกิจและอำนาจที่ชัดเจน และมีทรัพยากรและกลไกรับผิดชอบที่เพียงพอ เพื่ออนุวัติตาม Platform for Action

ส่วนที่หก Financial Arrangements เรียกร้องให้รัฐบาล องค์กรสหประชาชาติ องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอนุวัติ Platform for Action ทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ ของคณะผู้แทนและแผนการดำเนินงาน

1. ข้อเสนอแนะจาก Platform for Action ของที่ประชุมระดับโลก มีความสอดคล้องกับนโยบายด้านสตรีของรัฐบาล ซึ่ง กสส. ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ในหลาย ๆ ส่วน

2. โดยที่การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมที่เรียกร้องให้รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ประกาศผูกพัน (Commitment) ที่จะดำเนินการ (Action) เพื่อให้ Platform for Action บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ซึ่งหัวหน้าคณะผู้แทนไทยได้กล่าวถ้อยแถลงยืนยันพันธะของประเทศไทยในการอนุวัติ Platform for Action ดังกล่าว ดังนั้น เพื่อให้ Platform for Action จากผลการประชุมระดับโลก มีผลให้ทางปฏิบัติอย่างจริงจัง สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (สำนักงาน กสส.) ในฐานะสำนักงานเลขานุการของ กสส. ได้เตรียมดำเนินการ ดังนี้

2.1 จัดแปลปฏิญญาปักกิ่งและ Platform for Action เป็นภาษาไทย และจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่สู่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และผู้เกี่ยวข้อง

2.2 จัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาผลจากการประชุมระดับโลก ว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 เพื่อพิจารณาแผนงานสำหรับประเทศไทยจากผลการประชุมระดับโลก โดยดำเนินการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปฏิญญาสตรีไทย

นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2554) อนุสัญญา CEDAW ปฏิญญาจากอาร์คาและแผนปฏิบัติการ เพื่อความก้าวหน้าของสตรีในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก แดลงการณของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non - Aligned Movement - NAM) และปฏิญญาปักกิ่งและ Platform for Action และเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ต่อ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8

2.3 จัดประชุมหน่วยงานทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับงานสตรี และประชาชน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับ Platform for Action จำนวนประมาณ 500 คน

2.4 จัดประชุมผู้แทนหน่วยงานที่ทำงานด้านสตรีทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวนประมาณ 100 คน เพื่อให้ความเห็นและความเห็นชอบกับแผนงานของประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

2.5 จัดสัมมนาผู้นำองค์กรสตรีในท้องถิ่นของจังหวัดต่าง ๆ ใน 4 ภาค ทั่วประเทศ ณ จังหวัดศูนย์กลางของแต่ละภาค ภาคละประมาณ 300 คน เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการดำเนินการตามแผนงานของประเทศไทย จากผลการประชุม ระดับโลกฯ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของพื้นที่ให้สอดคล้องกับแผนงาน ดึงกล่าวและปัญหาความต้องการของท้องถิ่น

2.6 จัดตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาแรงงานสตรีและสวัสดิการ เพื่อรองรับ งานด้านนี้

3. ตามที่ Platform for Action ในส่วนที่ 3 และ 4 (ข้อ 8) และ ส่วนที่ 5 กำหนดมาตรการให้เสริมสร้างกลไกด้านการพัฒนาสตรีให้เข้มแข็ง มีอำนาจต่อรอง และเพื่อปฏิบัติตาม Platform for Action โดยให้เป็นเจตนารมณ์ทางการเมือง นั้น เป็นโอกาสที่เห็นสมควรขอยกระดับของสำนักงาน กสส. ซึ่งในปัจจุบันมีฐานะเป็นกองใน สังกัดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ขึ้นเป็นสำนักงานระดับกรม โดยมีเหตุผลประกอบ ดังนี้

3.1 แม้สำนักงาน กสส. ในฐานะสำนักงานเลขานุการของ กสส. จะได้ประสานและดำเนินกิจกรรมตามนโยบายรัฐบาลและโดยสอดคล้องกับ Platform for Action อยู่บางส่วนแล้ว แต่ด้วยศักยภาพที่จำกัด เนื่องจากอำนาจหน้าที่และโครงสร้างที่จำกัด ดังนั้น หากมีการขยายโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ จะทำให้สามารถตอบสนอง นโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.2 โดยที่ Platform for Action ซึ่งประเทศไทยรับมาปฏิบัติ ประกอบด้วยประเด็นหลักถึง 12 ประเด็น ซึ่งกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติมีมาก อีกทั้ง Platform for Action ดังกล่าว เป็นนโยบายที่จะช่วยสตรีทุกระดับเช่นเดียวกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งระดับของหน่วยงานที่เป็นอยู่ปัจจุบันจะรองรับงานในระดับชาติและระดับสากลดังกล่าว ไม่ได้เพียงพอ

3.3 เนื่องจากองค์กรภาคเอกชน (NGO) ที่ต้องประสานเพื่อขยายผลการดำเนินงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะองค์กรเอกชนที่ไปร่วมประชุมระดับโลกฯ การเป็นเพียงหน่วยงานระดับกองจะไม่เป็นที่ยอมรับเท่าที่ควร

3.4 ปัญหาความคล่องตัวของสำนักงาน กสส. ในการประสานกับหน่วยปฏิบัติ โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับกรม

3.5 โดยที่ขณะนี้อยู่ระหว่างการยกร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจจัดทำแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เพื่อประสานแผนสตรีของหน่วยงานภาครัฐและ เอกชน ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งหลังจากนั้นจะมีการกิจที่ต้องปฏิบัติมาก

นอกจากนี้ จะต้องมีการดำเนินการและเตรียมรายงานผลการอนุวัติอนุสัญญา CEDAW ของประเทศไทยเป็นระยะ ๆ

ดังนั้น จึงเห็นสมควรขอยกระดับสำนักงาน กสส. เพื่อให้สามารถปฏิบัติการกิจของชาติได้บรรลุเป้าหมายและอย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินการ

ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการจัดแปลบัญญัติปฏิญญาปักกิ่ง และ Platform for Action และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาผลจากการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 ซึ่งจะมีการประชุมคณะกรรมการต่อไป กับได้เตรียมจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาแรงงานสตรีและสวัสดิการ สำหรับประเด็นข้อเสนอการปรับปรุงกลไกการพัฒนาสตรี โดยยกระดับสำนักงาน กสส. อยู่ระหว่างการศึกษาพิจารณาของคณะทำงานปรับปรุงกลไกและระบบงาน กสส.

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.
- กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. 2533) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.
- กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. 2533) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2532.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาสรุปผลการวิจัย
โครงการวิจัย เรื่องโอกาสทางการศึกษาและการถ่ายทอดค่านิยมเกี่ยวกับ
บทบาทสตรีในโรงเรียน กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด.
- คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว, รายงานการศึกษาเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาสตรี
ระยะยาว (2525 - 2544) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด. 2524.
- คณะอนุกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงาน
สตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, นโยบายและแผนงาน
หลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2554) บทสรุป, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
2537.
- จิตร ภูมิศักดิ์. โฉมหน้าศักดินาไทย, กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2518.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, การศึกษาของเด็กหญิงและสตรีไทย : โอกาสและทางเลือก,
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, เอกสารสำเนาเย็บเล่ม, 2538.
- ชาย โพธิ์สิตา, หนูผิดไหมที่ขายตัว ? บริบททางสังคมวัฒนธรรมของหญิงบริการทางเพศ,
กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537.
- ทิพพาวดี เมฆสวรรค์, การจัดการเลือกปฏิบัติในระบบราชการไทย (ระบบสัดส่วนที่ควร
พิจารณา) เอกสารประกอบการประชุม 11 มกราคม 2537.
- ทัศนา แฉมมณี และคณะ, หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย,
โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

บุญยงค์ เกศเทศ, สถาบันภาพสตรีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, "ประวัติสิ่งเขบแห่งการศึกษาของ
ประเทศสยาม" ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์เอก
เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปื้อ มาลากุล ณ กรุงเทพฯ),
เอกสารสำเนา, 2461.

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535. ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109
ตอนที่ 71 วันที่ 23 มิถุนายน 2535.

พระราชดำรัสของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ, เนื่องในวโรกาสเสด็จฯ ทรงเปิดงาน
"ปีสตรีไทย" ณ ทำเนียบรัฐบาล ในวันเสาร์ที่ 29 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2535.

รัชนิกร เศรษฐโร, สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด,
2528.

เรืองศรี ศรีทอง และคณะ, สตรีกับการศึกษา, ตำราเรียนประกอบการศึกษาวิชาสตรี
กับการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2533.

ลำพวรรณ น่วมบุญลือ, "สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยรัตนโกสินทร์"
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. ครอบรอบ 48 ปี
สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์,
กรุงเทพฯ : บริษัท นพิตการพิมพ์, 2538.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, เอกสารประกอบการประชุม
สัมมนา สรุปผลการวิจัยเรื่อง โอกาสทางการศึกษาและการถ่ายทอดค่านิยม
เกี่ยวกับบทบาทสตรีในโรงเรียน, เอกสารสำเนาเย็บเล่ม, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา
นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันพุธที่ 26 กรกฎาคม 2538.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนงานหลักสตรี
คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.), นโยบายและ
แผนงานหลักสตรีระยะยาว พ.ศ. 2535 - 2554. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา เรื่องคุณภาพ
ชีวิตสตรีไทย : สถานการณ์ในปัจจุบันและอนาคต, วันที่ 6 - 7 สิงหาคม
2535. กรุงเทพฯ :

องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, รายงานพิธีเปิดปีครอบครัว
สากลและการประชุมสมัชชาแห่งชาติด้านครอบครัว 8 กุมภาพันธ์ 2537
ณ คีกล้วยไม้ตรี ทำเนียบรัฐบาล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์พรินติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), 2537.

National Commission on woman's Affairs, Office of the Prime Minister,
Thailand's Report on the Status of Woman and Platform for
Action 1994} Bangkok : Amarin Printing and Publishing
Public Co., Ltd., 1995"
